

עקביא בן מהללאל פרק ג אבות

והרי אלו קודמים. אלא נראה ודאי לדבריו פירוש פרפראות הדברים הרגילים לז' קודם הכעודה להמשיך האכילה וגם הר"ב מפרש ג' ב"מ פ"ו דברכות. והשתא דלפיה להכי התיבא אלא דתקופות היינו הכונה עלמה שהיא מהלך המולות לז' השמים וכסיליהם ואמר שהיא עם הגימטריא הקודם אליה הם פרפראות הממשיכים לז' האדם לחכמה שאין אחריה חכמה בחק האדם. והיא חכמת האלהות. שמידעית גלגלי השמים ידע ויכיר הבורא יתברך כי הוא רוכב שמים. שמהנרכב יודע הרכב. ואף לפי' רש"י והר"ב בגימטריאות שהן חשבון האותיות אפשר לפרש ש"ל לחכמה חכמת האלהות והוא שבספר יצירה ודומיו שמשמשים מאל בחשבוני האותיות וטעריקון וטורופיהם. ולפי' אפשר ג"כ לומר שפיון ההנא בתקופות וגימטריאות לשני הענינים ביחד שהתקופות הם פרפראות לחכמה המושגת בעיון ובחקר. וגימטריאות הם פרפראות לחכמת האלהות המקובלת אלילנו זה נראה לי:

לחכמה. פירש הר"ב כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה וכו' כך החכמות הללו מכבדות וכו' וא"כ פירוש לחכמה כמו של חכמה. ולשון רש"י לפי שאינם אלא פרפראות כלומר עניני חכמה. וסוף לשון הר"ב דלגילוי לחכמה ראה לומר לחכמה הנמ' שהיא ראויה להקרא חכמה שהם להיות עבקה בפירוש מלותיו ית' ולגודל שכרה היתן לעוסקים בה ומקיימי מצותיה. לפיכך אלו החכמות אינם אלא כמו פרפראות לה שאינם דברים עיקריים כמו היא ע"כ. וקשיא לי דה"כ ברישא נמי הו"ל לזימור הן הן גופי חכמה. ומלאתי להמגיד בפר"ח מהלכות גביה שפירש תקופות שהיא חכמת החשבון כמו שהמרו לחבוב תקופות וגימטריאות חכמת השיעור. פרפראות לחכמה פירוש לחכמת התענה הקרויה חכמה ובינה. ע"כ. וגם ע"ז הפירוש קשה שתקופות משמע מהלך הכוכבים ותקופותיהם ולא החשבון. וראייתו מלחשב תקופות אדרבה משם ראויה שאין התקופה הוא החשבון. ועוד יש לדקדק מאי פרפראות שהם באים אחר הסעודה

אלו הם שרשי אבות הלכות חול מלמד שבאותה מנה או ספור שכתבו ישיבות אלו הורגו לך ממחמת הגמטריא או הטעריקון או הטרקוף הינה מהם ספריו לזאת מנה או סיפור : (פון עטיר)

שנויי נוסחאות תוספת יום טוב בן זומא פרק ד אבות ר"ע מברטנורה

פרק ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים. ולא נסמך שיקרא רבי. היו קורין אותו על כס אביו. וכן בן זומא וסנייהם שם שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו: הלמד מכל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו כיוון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים. איזהו חכם. הו"ל לש"ג ולא להתייבד ולהתפאר בה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וסיפא דקרא כי עדותיך שמה לי כלומר הייתי לומד תורה מכל ולכך שאל איזהו חכם וכו' וכן כולם דרך שאלה. לומר כיון שהכתוב אמר בדרך התימה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לשאל איזהו שיוון זו הכתוב ומקר ומלא חכם שלומד מכל אדם. ופי' הר"ב שנמלא סונחו לש"ג והיינו ממש השכל יודע אותי. וגבור הכובש יצרו והוא גבורה לש"ג שלא יחפז לפניו. אין לך השכל יודע אותי גדולה מזו. שחכמת הידיעה הואת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמה בחלקו ולא כבהל להון וכמלא סונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו נמי השכל יודע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב ואמרנו בפ"ק דברכות [דף ת.]. גדול מי שנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה גם כן מזה הטעם בעלמו שאם הוא ירא שמים. ואינו מהתפק ונבהל להון. לא יסיה פניו לעבודת השמים: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. פירש הר"ב וסיפא דקרא

פרק ד א איזהו חכם. פירש הר"ב שראוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה [פ' כ"ג]. אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל יודע אותי ונראה לי דלא קשיא דס"ל להנא דין ש"ג כי אם השכל יודע אותי הוא עלמנו בכלל החכמה והגבורה והעושר שזכה. וכן הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם שהיא החכמה השכל יודע אותי. ואל יתהלל הגבור כי אם שהיא הגבורה השכל יודע אותי וכן העשיר לא יתהלל כי אם שהעושר הוא השכל יודע אותי. וכן שהכתוב אמר בדרך התימה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לשאל איזהו שיוון זו הכתוב ומקר ומלא חכם שלומד מכל אדם. ופי' הר"ב שנמלא סונחו לש"ג והיינו ממש השכל יודע אותי. וגבור הכובש יצרו והוא גבורה לש"ג שלא יחפז לפניו. אין לך השכל יודע אותי גדולה מזו. שחכמת הידיעה הואת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמה בחלקו ולא כבהל להון וכמלא סונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו נמי השכל יודע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב ואמרנו בפ"ק דברכות [דף ת.]. גדול מי שנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה גם כן מזה הטעם בעלמו שאם הוא ירא שמים. ואינו מהתפק ונבהל להון. לא יסיה פניו לעבודת השמים: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. פירש הר"ב וסיפא דקרא

פ"ד א הומד. נתי"ק הלמד. לקוטים פ"ד א במשנה אידרו חכם יודע ממח"ל הפרש שכן חכם לנבון החכם הוא כפי צדיקה ונבון המבין מספיה והיא ח"ל-שכלומד מכל א' אינו רואה סימן ברכה מיכיו סימן דוקא לכהנא אכל לנמרא לא שיה מלמדו נלש א' וזה כלל הנה ומשתבש גרסותו ויש איזהו חכם שכבר נקרא חכם כגורם מי שזכר ללמד מכל אדם שא"ל ללמד הוא שבה ואתי כהני מלאתי כן להבי ען הייס ע"ש. חז"ל ד"ה איזהו וכו' ויב להק' וכו' לע"ז והר"ב ד"ל שראוי להתהלל הפי המים וק"ל. (ש"ג):

תפארת ישראל יבין

שלמד. אולם השכלת האדם שמעלמו, מצלי שיקדימה לימוד ספרות מאחרים היא לרוב דלה ורזה. לא לבד בחכמה התורה שכל עיקריה בגויים, על מה שקבלנו מאבותינו, ואין לחכמה האנושי שום הכרע נגדה, וכדאשכחן בעדיות [פ"א מ"ג], כצ' נרדיים הדיוטים וספלים הכריעו לכל חכמי ישראל, שרנו לדון בכת חריות שכלם על דין א', וכו' צ' נרדיים ה"ל והעידו שקבלו שלא כסברת הבעלי הדין ה"ל, וקיימו חכמים דבריהם. אלא גם ששאר חכמות שוודאי תלויין בהשכלות אנושי, או אפילו בחכמות התורה היבא שיועד האדם הקבלה, רק שהספק שלו הוא במלאת דתליא בסגרא, אעפ"כ אין לחריף וחרץ השכל לסמוך על דעה לבד. דכל עוד יותר שעמוק העניין, יותר אפשר ועלול לעשות צו. והאומס אנו לשמוע דברי שכנגדו, עליו אמר שהמע"ה [מעלי"ג עט"ו] דרך חיל ישר בעיניו, ובומע לע"ה חכם. ואפילו כשהחולק עליו הוא קטן בדעה, לפעמים הקטן הוא בעין חולשתו לא יכול להניח כראוי במלא מהט סדקית שנפתח עליו בחכמה רק השקפה קטנה, והגדול השומע דבריו, ישמע חכם ויסיף לקח, דברוח לבו ובעינו המחודד יביא ראיות לדברי הקטן וימלאם כמים. ולכן אמרו חז"ל [תפנית ד"ו א'] דתורה נמשלה לאש, דמה אש קטן מנליק הגדול, כך ב"ה קטנים עתהדים

פ"ד א) לפי שכל אדם שואף אחר ר' דברים מאד, וכן, החכמה, והגבורה, והעושר, והכבוד. ולכן אין רגע שלא יבהל להשיג א' מאלה הד'. אולם צטילס יהיה השתדלותו בהסך מהכליתו. דברי ירצה להקרא חכם, והרי לכן אינו רואה ללמוד משום אדם, בחשבו שהיא בחמת חכם מכל. או שיחשוב כששורה וילמד מקטן ממנו, לא יקראוהו עוד חכם. והרי לכן נשאר חכם דעת. וכ"כ ירצה ל ה ת ע ר למען התעב. והרי לכן יתעמל בימים וזילות ויקלר חייו ויסחכן כדי לאסוף הון. ואיה העונג שהיה ראוי לו להשיג בעשרו. וכ"כ ירצה להקרא גבור, שייראוהו כל אדם. ולכן כנפול א' משונאיו בידו, ישחקו כעפר ע"פ רוח, ויכהו חתה רגליו. אמנם הם לדמיו יארכו, ויזם ימעדו רגליו, או יקילו וירגנו כל שוכני עבר יחדו, להדפו ולרדפו עד ההרמה. ואיה גבורתו. וכ"כ ירצה ש י כ ד ו ה ו הכל. ולכן יפח באפיו מלא לוגמיו רוח גאוה, ויקומם נולותיו כעווס וברבור. והנה גם החונפים אובה בפניו, אחריו ישחקו וישפכו עליו קיקלון, ואיה כבודו. [וש' מ"ג לשל פ"א סי' ע"א]. לכן ייעלו התנא האריך ישהל ששיג בכל א' מהן הכליות: (ב) דהחכמה תושג ע"י צ' דברים, (א) ע"י רבוי הלימודים שקבל מהקודמין. (ב) ע"י השכלת עלמו, שיבנה בשכלו על אותן הלימודים

פ"ד א הומד. נתי"ק הלמד. לקוטים פ"ד א במשנה אידרו חכם יודע ממח"ל הפרש שכן חכם לנבון החכם הוא כפי צדיקה ונבון המבין מספיה והיא ח"ל-שכלומד מכל א' אינו רואה סימן ברכה מיכיו סימן דוקא לכהנא אכל לנמרא לא שיה מלמדו נלש א' וזה כלל הנה ומשתבש גרסותו ויש איזהו חכם שכבר נקרא חכם כגורם מי שזכר ללמד מכל אדם שא"ל ללמד הוא שבה ואתי כהני מלאתי כן להבי ען הייס ע"ש. חז"ל ד"ה איזהו וכו' ויב להק' וכו' לע"ז והר"ב ד"ל שראוי להתהלל הפי המים וק"ל. (ש"ג):

פ"ד א' איזו גבור הכובש
את יצורו. ממד' ג' נב
פ"ח פ"ה מ"ה מ"ה מ"ה
מ"ה מ"ה מ"ה מ"ה מ"ה
פ"ה מ"ה מ"ה מ"ה מ"ה
פ"ה מ"ה מ"ה מ"ה מ"ה
פ"ה מ"ה מ"ה מ"ה מ"ה
פ"ה מ"ה מ"ה מ"ה מ"ה

שנוי נוסחאות
הש"ב פ"ה ג' ב' ג' ד'
ונסויה הש"ב ל' ת'
כ"י עדות שיחה ל'
וע"י רע"ה פ"ה ה' ו'
נב"ק ב' ע' ל' ס' . . .

מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש
לכבודי. כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי הייתה לשמים
בלבד. וכן איזוהו גבור. שראוי שיהלל בגבורתו. הכובש את
יָצוֹר: שנתמר טוב ארך אפים מגבור. הכי הוּ פירושו דקרא

עדותיך שיחה לי שכל כוונתי לבטח
שמים כיון שכל שיחתי היא בתורה:
הכובש את יצורו. יצר הרע נקרא
יצר החסד לפי שקדם וכליט בגוף הוא
לבדו. מד"ט נב"ט הר"ר יוסף קארו. ועוד
פירש שהוא יצרו המיוחד לו ונתעלם
בו יותר ממה שיהעלם וייתחד
בצד הטוב כי טבע האדם נטיה יותר
אל יצר רע ועמ"ט משנה ט' על
שיראת העוף [כו]: שנתמר טוב ארך
אפים מגבור. כתב הר"ב הכי הוּ
פירושו דקרא טוב ארך אפים הבא

(תהלים ק"ה) מכל מלמדי השכלתי. איזוהו
גבור הכובש את יצורו. שנתמר (משלי יט)
טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד
עירו. איזוהו עשיר. השמחה בחלקו.
שנתמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל
אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה.
וטוב לך לעולם הבא. איזוהו מכובד.
המכבד את הבריות. שנתמר (שמואל א' ב')
כי מכבדי אכבד ובוזי יקלוי: בן עזאי

עוב ארך אפים הבא מלד הגבורה של
כבוד ה'ה'. לא מלד רכות הטבע וכן
מושל ברוחו כשבה מלוכד עיר. מן
המלך שלאחר שכבש את העיר ובח
לידו האנשים המורדים בו. מושל
בדמיו וחיט הורגן: איזוהו עשיר.
הראוי לו להסתלק בעשירו. השמחה
בחלקו: איזוהו מכובד. לפי שכלשה
דברים טובים הללו שנתקרו לעיל הם
החכמה והגבורה והעושר. הזוכה
בהם הוא נכבד מעלמו בעיני אלהים
ואדם. ואף אם הבריות לא יכבדוהו

בעצמם לקדבר התגלה זה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד
בעלמו מה יעשה ויהיה מוכבד מאתרים יכבד את הבריות: כי
מכבדי אכבד. והדברים ק"ו ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל
מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו מכל מה שברא
ק"ו לכבוד ודס: ובוזי יקלו. למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא
אמר ובוזי אקלל אלא יקלו מעלמם. ובכבוד הלדיקים הקפיד יותר
בשאר

יבין

תפארת ישראל

בויע

הגדולים. וכ"כ אחז"ל [מנחם ד"ז] הרבה למדתי מרבוהי, ומחבירי
יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם. וה"ה בשאר חכמות ראוי לשמוע
לכתוב דברי המולק עליו. וזהו ממש מ"ח חז"ל איזוהו חכם הרואה
את הנוול, רואה הוא כמו האמור כאן, דהאיתו חכם לא יראה את
הנוול, שעי"ז שמועד על דעהו ישאר הכר דעה, רק רואה שבכלתו
על לערו של עכש, שיערך להודות להקטן (ג) אפילו מקטנים ממני
למדתי: ד) ר"ל אף ולפעמים הקטנים אמרו לי דבר חדש דרך
שיחה נאה בעלמא, אני בהעטה יהיירה שמני ה', הרחבתי החרץ
הקטן שפתחו לי הקטנים האלו, עד כפתח האולם, וראיתי כי אמת
הם (א): ה) דאם נהלל נגור, אינו משום שיש כח צידו לחזק
ולרמז רבבות בני אדם חתורים וביי יונה, דא"כ מהו משבות יורה
מפריצי חיות ארי וגמר יחרו. אבל הסתמו הוא, שאינו רך לבב,
ומסתמש בגבורתו לחכמת נעלה, ואינו חושש לנזק הגוף, וגם חרץ
נפשו למוה, רק למען השיג התכלית הנעלה שהוא שרואה להשיגו.
ואין לך תכלית יותר נעלה ושגב, מלהלביש נפשתינו ברוח נדיבה
נזאה, שלא יהיה קטורה ומשועבדת לחיי הארצי והאוות היצר.
ומכ"ש כש"ד מפתחו נקום ולנפור משונאו, הרי אם ישמע לקול
יצרו, כבש רק חזונותיו של שונא, דהיינו נופו. אבל כשייטיב
לשונאו, כובש פנימותיו, כי עתה יכיר גם השונא בעלמו עם איזה
אדם אשר רוח נדיבה בו ראה ללחום, ויהיבש ויכלם ויהי לו עבד
עולם: ו) ר"ל ציון בתהלה ערס התגלע הריב, וציון בסוף כלשך
כבר ילא חקף, בשתיקה טוב כבישת ה'ה'. אם בתהלה, ודאי טוב ארך
אפים בשיח בישה מלאה [פסוקהרין ד"ו א']. והם בסוף שכבר
ראוי לו כשמושל ברוחו להיטיב לשונאו, יותר משיסתב לוכד עיר,
להשתבח, להכבוש נגור רודף, או לפזש חלש נרדף. והרי הכובש את
עלמו כבש נגור רודף: ז) דהרי ידוע דמי שהשיג התכלית,
עוזב יותר מאותו שלא השיגו. וא"כ המהיגע להשיג דבר מה,
ומסתפק בהמעט שחננו ה', כבר השיג התכלית. אבל איתו
מהתפק כמה שהשיג, לא השיג תכליתו, וגם לא ישיג לעולם,
וישאר תמיד עני. דהרי מהיגע לתכלית שלא ישיגו: ח) והרי גם
הנגב והגזן אוכלים יגיע כפס, ואיך אמר אשריך וטוב לך. אם יגיע
כפיך הוא רק למען תאכל, ולא למען לאסוף הון, או אשריך
וט"ל, אשריך צע"ה וכו': ט) דהמסתפק במועט, הוא בלב שמה
המיד מוללח, נמלא שאלתיו צע"ה. אמנם גם צע"ה טוב לו
ע"ז, שעי"ז שיסתפק במועט, אינו עובר על לא תהמוד, ואינו
נובל, ואינו מרמה, ואינו עובר על שאר מצוות ה' כדי להרויח
בליסור, משום שירא מעושי עה"ב: י) וזה בדרך הטבע, כשבה
ומסובב. דמדמכבד לכל אדם, יאהבוהו ויכבדוהו גם הם. אבל
גם דרך שחר מהקב"ה, דשצביל שיכבד אפילו לכל שפל, ודאי
עושה כן מפני כי יחשוב כי צלם אלוים עשה ה' את האדם,
וגור אלהיו על ראשו. לכן יסבב הקב"ה שיכבדוהו הכל ג"כ, ובר
אלהים אשר צקרו המאיר לעולם כולו בכבודו, יהיה מביק
כאבוקה בסירה מאירה יותר מאשר יקווה מעשבו: יא) א"ל להביא
ראיה שהיה המכובד נכבד מכל אדם בדרך הטבע, דזה שפוט.
אבל מייתי ראיה שגם הקב"ה יהן לו כבוד בדרך שחר, דהרי
אמר קב"ה כי מכבדי אכבד, ר"ל אוסיף להביק כבודם יותר
מבראו לפי דרך הטבע. אבל בוי, דהיינו המצויים בכריות ואין
חוששין לכבוד קאומן שעשאן אשר וחתמו על פניהם [כתענית
ד"כ ע"ג] אפי נרץ

כל המיוחס שם שמים בפתח...
הספיקה טובה פ"ו ת"א
דני אלוהי נבד ע"ג: ד' ת"א ס"ד
על פתח ללמד כ"י פ"י נב"ט
פ"ג ע"י ח"ס פ"י נב"ט:

שנויי נוסחאות
ש גג וא' מוידרש"י גורם
בשוגג... במיוד: ד' ר'
ישמעאל (בגו). כ"י ר'
שמעון בגו; גד"ל ובנוס
שגור ובמחזור ובמסכ"ב
ליהל, אולם כמ"ק ובסדר
כ"י ובאדר"ג נ"ב כ"ז הוא
לפניו; במקל סדורי
כדפוס בטעות ר' ישמעאל
בר יוסף. ה'אומר
כ"י ק' הלמה.

באורי הגר"א
והאזינו ואל תבטחו.
(דברים ה') וכן לבני
ושמחת וגו' (שם י"א) לבני
רום לבנו והכנה כיוצא
ועיני כמ"ק דסוטה (ה'ע"א);
ד' הלומר על מנת כו'.
מ"ג הכות (י' ע"ג) מן
התורה מן טעושים מן
כדאזינו ביד שאלה רואה
ליל מליכין אותו :

* אחריהו הוא שבו רמה. ומלתי כיוצא בזה לרש"י במשלי י"א [כ"ג] בפסוק האות לדיקים אך טוב הקות רשעים עברה שפירש בטוהים ומקוים לנהגם ע"כ. ש"מ שכיון שהוא בטוח שיהיה קף יתן שיאמר עליו הקוה. וכבד ד"ה דהיינו טעמא דלא חנן בתקופת לפי שאין אדם מקוה שיהיה רמה אלא ה"ק שכל אנוש מוטל ומוכן לשיהיה רמה ואמר שאנוש במספר אדם איש שמלך חבור אדמה ואישות ר"ל כחיות נעשה בשר בסופו רמה ע"כ. והנה לא חס על אחד שאנוש יותר במספר [שהאחד הוראה על החבור האדמה והאיכות]. ובמד"ש כחב בשם ר"ע מברטנורא

מדות הדרך האמנעית היא המשובתת. רמב"ד). רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל במדת הגאון אינו קן אלא ימה לקנה המהלל שם שמים בסתר גפרעין ממנו האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאון בגלויבה). אחד שונג ואחד מויד. בחלול היא מאוסה ביותר. ועוד שרוב בני השמים: ה' רבי ישמעאל בנו אומר הלומד אדם נכשלים בה ולא בדיני אינשי מינה. לכן לריך לעשות לה הרחקה יתירה: ה' הלמד תחתיו כי כנגד יאכלם עש וגו' ע"כ. עוד כהב במדרש שמואל

קבורת חמור ע"כ. ואני אומר שאת"פ שודאי כל אדם מקוה ומצפה לקבורת אדם עם כל זה אין תקוה ותוחלתו על הרמה. והילו יקבר ולא תשלוט בו רמה אז טוב לו. ומכ"ש שכן מנינו כמה שהעידו עליהם ז"ל (ב"ב י"ז). שלא שלטה בהם רמה. ומעשה רב הוא דר"א בר שמעון בפרק הזכור את הפועלים (דף פ"ג). לכן אני אומר כמה שהביא לכל המפרשים ז"ל שנתלצו בפירוש המלה האת לפי שחשבו שברכו קוה. ואינו קן אלא שרבו קו מלשון קו לקו לו לנו (ישעיה כ"ח) ואין תי"ו הכנייה המורה ה"א אצל לתוספת בלבד כמו תפארת הלכתה וכן היתה מולא (יהושע ז') הקות מוטו השני ומה גפרש קו לקו מלשון חוט המשחיה דהיינו מדה במדה בקו המדה ומזה עלמו גפרש הקות רשעים עברה. שדונוס בקו מדתם לעברה זעם ולרה. ומזה הוא שאמר תנא דין תקות אנוש רמה. כי קו מדתו הוא הרמה כך נראה לי [ושבו ראיתי במדרש רבה פרשת בראשית יקוו המים. ישעיה מדה למים היאך כמה דתא אחר (זכריה י"ב) וקו ינטה על ירושלים]: בל המחלל שם שמים בסתר. וה"ה והכי פירש הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא לחול השם הוא חוטא ומחטא. ובתבתי שם דהייט החוטא ואחרים למדין ממנו וכ"כ הר"ב במשנה ט' פ"ה דלקמן א"כ לא משכתה לה בסתר. וי"ל כמ"ש בדרך חיים דהא דקאמר בסתר לאו למימרא שהוא בסתר. רק שאין הרבה יודעים מזה וכו'. עוד פי' כגון עברה תלמידי חכמים ביחד. ואחד נגב או נכנס לבית הזונה ואין יודע מי הוא וכו'. ובמד"ש כחב בשם רבינו יונה בחלול [שם שמים] בסתר הטוב כאן הוא שטובד ע"ז שהוא חלול שאינו מודה בחלולותו או נשבע לשקר שנאמר (ויקרא י"ט) ולא תשבע בשמי לשקר ותללת וגו' ע"כ. ובשם רבינו אפרים דתמניתין בתלמיד חכם העובר בסתר שאם עבר בגלוי היו לומדין ממנו והיה חלול השם. ע"כ. [זכרתי הוא דוחק גדול שהרי עכ"פ לא עשה בגלוי ואין כאן חלול השם. וגם לישנא דתמניתין לא משמע הכי. ולכן נראה לי דודאי כל טעשה בסתר אין כאן חלול השם ותנא קתני המחלל שם שמים. וה"ה היכי משכתה לה חלול השם בסתר. נראה לי דמשכתה לה בעצירה שאי אפשר כי אם בהעטרף ואלו. כגון כל העריות וכיוצא באלו שהשם ה"ה או אטסה ואף מפוסה כמה שמתרלית. הוא מפני שדנה בעלמה שאין איסור הואיל והוא רואה ויש חלול השם ואין ה"ה האוכל איסור וכה"ג ביחידות ואין רואה לא היו חלול השם כלל]: אחד שונג ואחד מויד. לשון הרמב"ם אתה יודע מן הכתוב שהשונג יש לו חטא. ומפני זה לריך פריה בקרבן. וה' יתברך אחר בו ונכסלו לו מחטאתו אשר חטא. אבל אינו כמזיד חלילה ליושר דרכי הש"ס להשוות המזיד והשונג בדבר מן הדברים. אבל כונתו הנה. שחלול השם חס יאיה במזיד או בשונג גפרעין ממנו בגלוי אם היה מזיד עונש מזיד. ואם היה שונג עונש שונג. אבל שני העונשים בגלוי ע"כ. וכן פירש"י דלענין בגלוי השושו שונג ומזיד לא לכל השונשין. והביא ראיה מהא דתמחייבו כליה על שהשתחוו לללם נבוכדנצר ולא כלו כדאמרין [מגילה י"ג]. הם לא עשו אלא לפנים וכו'. ופירש מד"ש בשם הרי"ה דלענין פרעון שבגלוי ראוי להשוות השונג למזיד להורות שזה שחטא בסתר לפי ערך החטא היה בגלוי לפניו יתברך כי אין נסתר מנגד עיניו. ולהכי הדר תני בחלול השם למר שלכך השונג כמזיד להפרע ממנו בגלוי. לפי שהחלול השם הוא חטא בו יתברך שהוא תמיד גלוי וכו' ע"כ: ה' הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו וכו'. לאו

י כ י תפארת ישראל י כ י

רוח הוא, הוא שלבו נשבר בקרבו בידעו כל חסדויותיו ומליים לפניו תמיד, אף שנעלמו מעיני הכריות. ולהכי במשפ"ט כתיב ומטה עניו מאד, דוכי ס"ד שמשפ"ט לא ידע שהוא מוצתר מין האנושי, ודיבר ה' עמו פנים אל פנים ושכינה מדברה מתוך גרונו, מה שלא זכה שום ילוד אשה. משא"כ רוד המלך ע"ה אמר ואחי ש פ ל ב ע י כ י, וכן הם רוב תמוני ההללס באופן זה. וי"ל בפ"י כל אדם אפילו לפני אהרן שדומה שכן יותר בפליס ממך. ואפילו בפני אהרן שירלו להשפיק ביהר. ואמר מאד מאד, דהיינו הטובה המארי שך לא הסתפק בה להצטב לומר הני שפל רוח די, אלא היתה שפל רוח מלחצו שאתה שפל רוח. א"נ להכי קאמר מאד מאד, היינו לא לבד בציבור, שזהו גאוה כאומר הנה יש בי כל המעלות ולא חסר לי רק העטיה, אקב גם האבן עוב הנה בכתרי אלא מאד מאד היו שפל רוח גם בפנים במחשבותיך: (בר) ר"ל אמיתת גדולתו שעליה ראוי שיקוה, לא ישגו רק כשיפסק כל האריות שלו ונתהפך לרימה. או ר"ל שתקוות אדם החש שיתאוהו להכרבר, הוא רימה שלו. שכל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורה ממנו [כשיחנן י"ג ב']:(בה) ב' מיני מחללי השם נינהו. (א) העובר עבירה בפרהסיא אפילו לתיאצון, דעכ"פ מחלל ומיקל כבוד שמו ית' ע"י, שמניד לכל

מותר לו ליקח מהם פרוס ואפי' שטר הרצה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו בריות. ומתוך כך יהיה גדול ויראו ומאויים בעיניהם כדלכתחן ב"ג [יומא י"ח ע"א] דכתיב ציה הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדלוהו מאחיו [שיהיו] אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהו וחסמים הראשונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היה בהם אבל לא מן הדין: וכל המכבד את התורה הדורס החסרות וסותרת שבתורה ומראה פנים על כל קוץ וקוץ לומר שאין צה דבר לצטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. א"כ המכבד ספר תורה ומכבד לומדי התורה והעוסקים בה. כל אלו כלל מכבד את התורה הן: וְ הַחוּשֶׁךְ עֲצָמו מן הדין. כמקום שיש גדול ממנו אי נמי אומר לבטלי הדן שיפסקו:

פורק במבני איבה. שהולא מביא דין חייב שובא לדין שאומר בלבו לא הוסף בזכותי: ובגל. שמא יחייב הזכאי וגמלא שגול בא על ידו: ושבועת שוא. שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה וגמלא מביא לדי שבועת שוא. אי נמי קרי תנא לכוונת שקר שבועת שוא כגון האומר לא לוייתו ולויה דבשעת שבועה ילאה מפיו לשוא: והגם לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המהנה:

ועמ"ש שם ב"ד. ומ"ש הר"ב שהתירו תורה ליהנות וכו' שתמכור סחורתו. ושיקנו להם בתחלת השוק. כי שהי הפעולות האלה יעשו אותם סוחרים קתנים עם קתנים על דרך כבוד ואע"פ שאין עם חכמה וכדאי הוא ת"ח להיות כע"ה נכבד הרמב"ם. ומ"ש

הר"ב וגם שיפטר מכל מקום ועולים וכו' כדליתא בעזרא [ו'כ"ד בל] [ההנהגה וגו'] מגדה בלו והלך וגו': ובין היה הלל אומר. כפ"ק מכנה י"ג: כל הגרבה מזכרי תורה נוטל חייו מן העולם. כל מי שיהנה בעוה"ז בכבוד התורה נוטל חייו מן העולם כפי מהי העולם הבא. הרמב"ם: וְ שְׂבוּעַת שוֹא. פירש הר"ב בפירושו שני דקרי ליה תנא לשבועת שקר שבועת שוא וכו' דאמר רב דימי אמר ר' יוחנן בריה פירק ג' דכוונות דף כ' [ע"ג] אכלתי ולא אכלתי שוא. ופירש"י לטון שוא ולא כלום הוא כמו בחבלי שוא [יעשה ה' י"ח] לבוא הכיפה את בניכם ירמיה ב"ל]. אף כאן ילחה מפיו לבטלה. והארתיה מלא השא ע"כ. והייתי תמה דבמשנה ה' פירק ג' דכוונות דתני איחויי שבועת שוא ולא תני להא דנשבע לשבער. וי"ל דכי היכי דלא תריקן הסם [דף כ"ג] למאן דפליג אדרב דימי וכו' דלכלתי ולא אכלתי שקר [ועיין ריש פ"ק דהמורה]

ולא אכלתי שוא. ופירש"י לטון שוא ולא כלום הוא כמו בחבלי שוא [יעשה ה' י"ח] לבוא הכיפה את בניכם ירמיה ב"ל]. אף כאן ילחה מפיו לבטלה. והארתיה מלא השא ע"כ. והייתי תמה דבמשנה ה' פירק ג' דכוונות דתני איחויי שבועת שוא ולא תני להא דנשבע לשבער. וי"ל דכי היכי דלא תריקן הסם [דף כ"ג] למאן דפליג אדרב דימי וכו' דלכלתי ולא אכלתי שקר [ועיין ריש פ"ק דהמורה]

יבין ישראל תפארת יבין

קמ"ל הבא, שאפילו הוא מלאכה צנויה, לא יחשוב שיתבזה עיניו, והרי גדול כבוד הבריות שזוהה ל"ח שבתורה [כנראה דייט ב']. ליתא, אלא חרבה כיון ששועה הכל לכבוד התורה, לא מצטייף בעיני הפקחין שאין משגיחין על הגוף כשהוא מליכך בפיט מלאכתו, אם רק חכמה בקרבו. אלא אפילו בעיני המון הבריות שאין ראויין להקרא בשם אדם, ואלה מניין רק על הקנקן ולא על הדין שבו, אפ"ה ינשך הקב"ה חוט של חסד עליו ביהיה נכבד רב בעיניו. [אולם כלל התנא נמי שיכבד הספרים לאגדן יפה, ולהשונין כמקום נכבד, ולקום כפטיין [כ"ד ס' רפ"ג], וכ"ש כפני ס"ת עומה, וכ"כ חייב לכבד כשנפחת יפה, דזה אלי ואניו ענת ק"ל ב']. וב"ש שמיב לכבד לומדי תורה ולעמוד כפניוהם [כמכות דכ"ב ב'] וקידושין [ד"ג]. והכי אמרינן האי מאן דמוקיר רבנן הו"ל חתונותא רבנן [שבת כ"ג ב']. והיינו דקאמר הבא גופו מוכבד, ר"ל אפילו גופו ריק וחלל מכל נשמת רוח חכמה, אפ"ה יסבג הקב"ה שיכבדוהו. וב"ב כלל התנא שיהיה סת"מ בעלמו מקפיד על כבודו, שיהיה גופו וכבודו נקיים מכל לכוון, וכדאמרינן [שבת ק"ד], ת"מ שגמלא רבב כנגדיו חייב מותה כירי שמים. גם לא יא' כמגנלים מעולא' לשוק, וי"ל דכ"ש כנגדים מעולא' עלאי ע"ג עלאי, דכנגדים נראה עמי [כנראה ת"ג ב'], דכלל זה מכזה כבוד התורה: [לוי] ששאל ממון עבור לימודו, וצדו מצד התורה: [לח] דלא מצטייף שיהיה מצוה בעיני החכמים, אלא אפילו בעיני הבריות שמשכתלין רק את סודריה דמר כל"מ אף כדבדקינן ליה לא ידע לתימר ברון [כפסחים ק"א ב'], [וכ"ל דר"ל ברכת התורה], אפ"ה יסבג הקב"ה שגם בעיניהן יהיה מצוה [וזה לפע"ד מ"ש חו"ל [שבת קמ"ב ב'] מפני מה ת"מ שנכלל מאוייו, מפני שאין בני תורה. דתמוה, אם אינן בני תורה איך ינוס ת"מ. אלא כ"ל דמלת שאינו, אכתי נכל קאי, דמליקני בני תורה רואין רק את סודריה כל"מ]: [לש] לא לבד שאינו נדחק להיות דיין בין בעלי דין, אלא גם נזכר לבלי להיות טובע או נחבע, רק יראה להתפטר, דמלוא לבטע [כסנהדרין ד"ו ע"ג]: [ג] דתובע ונחבע טערינן איצט זל"ז. וגם אותו שנחייב טטר איצט לדין, דאין אר רואה חובה לעלמו [שבת ק"ע א']. וקאמר שלא זיקק הדין יפה: [מא] איצט לדין ונזל לתובע ושבועת שוא לנחבע. א"כ י"ל דכל ה' אכולהו ג' קאי, תובע ונחבע, שמה מה שזכר בדין, הוא מדלא יכול שכנגדו לברר זכותו. וכדיין, שמא יעטה: [מב] דלשבועת שקר אין לחוש. דבחווב ונחבע, אטו צרעי עסקין, כשידעו שהוא שקר לא ישבעו. ואם בדין, אם התורה חייבתו שבועה ליה, מה

יבין ישראל תפארת יבין

[שם כנדרים ד"ס ב'] שרי ל"מ לאודעי חנפיהם באהרא דלא ידעי ליה. וכתב שם הר"ם, דמייירי ביחא שינוניהו: [לב] ג"ל כנירסא ל' ח' ו'ך ב' ה' ס, ולא כנירסא לחפור צהן. דקדושו הוא כלי לחתוך ולצקוע עליהם [כנייה דיה ע"א]. עור ג"ל דלרבותא נקט קדוים, אע"כ דנפיש אנריה וזוטר פתחיה [כנ"מ ע"ג ב']. ור"ל אפילו מרוייה הרצה ע"י שמתכרמם מהתורה, והוא דבר שעי"י כבודה נפחת רק מעט, אפ"ה חסור כשהפסד להתפרנס כזופן אחר. [גירוי דוקא כמקבל שטר בשביל שילמד, או בשביל שזורה הוראה, או באפשר להתפרנס כזופן אחר, חסור ליהנות ע"י התורה. אבל כשנותנין לו מתנה, וכונות הנותן להנאת עלמו, או לכבוד עלמו, או אפילו ת"מ עשיר רשאי לקבלו. וכדאמרינן [ברכות ד"י ע"ג] הנהנה יהנה כלאיש. שר"ל לפע"ד כמו בחלישע שהתנות הנותן לזכות את עלמו להביא כבודים, ולא ליתן דקה לאלישע, וכדאמרינן נמי [במכות דק"ב ב'] דקבל רב עני מס' דגיס שסביא לו האי גבא, שרצה לעשות מלוא להביא כבודים. והכי אלישע עשיר היה, דאין הנוטא שורה רק על עשיר [כנדרים ל"ח א']. ואין לומר משום דמתנה טוענת סוף, ורק אז רשאי לקבל [כ"ד רמ"ו סכ"א]. ליתא, דהרי רבי עשיר גדול היה [כפ"ז ד"י ע"ג], ואפ"ה שקיל מתנה מרובה, עזית דק מקופל בגדול אגו וחלי מנין בוים [כענין י"ע א']. ע"כ משום דכן בוים נמי הסתון לכבוד עלמו, שטעניא קבל מתנה. אבל כמתהוון הנותן להנותן המקבל, לא יקבל, כרי זירא שלא רצה ליקח מתנה מחולין מ"ד ב]. וכ"כ רב גידל לא רצה ליקח השדה במתנה מה"ע כקידושין י"ע א']. ואילוה"ק מרבינא דשקיל שלשות וסב שזוקי לשניו נמי דמחוז [ככ"ק ק"ע א']. דהסח לא לעלמו קבל, רק לדקה, דנגאי דקה היה, וכמ"ש רש"י [תס]: [ג] לעיל פ"ה טנ"ח כבר נשנה לענין אחר: [ד] ר"ל דהמשתמם בכתרה זה, כבר החליף שמה, שיהיה עוד כתר לכבוד ולהשתחה, רק קדוים. [ו] י"א ח"ק ר"ל שחלוף יעבור מהעולם, וק"ל א"כ מה סא למדה, היא היא: [לה] ר"ל דבתורה כתיב כי היא חייד ואורך ימך, והיינו בעושה לשמה, אבל זה שעשה קדוים, חלף ועבר קדושתה וכן הארכת חיים, ונטול ומבטל בהקררם חייו מהעולם [שמיני ד"ז א']. א"כ כ"ל דר"ל תחת שבחם היה עוסק בחורה ומלות לשמה היה נוטל ומקבל חייו מוללחים מהתורה ומצטתיים, דכתיב כי היא חייך ואורך ימך, השתא דאשתמש בהנא ולא עסק בה לשמה, נוטל ומקבל חייו מן העולם והטבע אם טוב ואם רע, כאשר יקרה מקרה יעזבוהו לה: [לו] אלעזיל קאי, דהכי שלא יתפרנס מהתורה, דמייירי באפשר שיפרנס ממלאכה, להכי

יד היו גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך : ואל תאמר שהיא תבוא אחרי . תלמידי חכמים יבואו לכהן : שהביריך יקיימיה בידך . ואל תחמוך שחביריך כשיבואו מביה הרב יקיימו התורה בידך שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב . אלא היו גולה אהם בעלמך למקום הרב שאינו זומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב. פי' אחר שחביריך יקיימיה בידך מפני מה אני אומר לך היו גולה למקום תורה שחביריך יקיימיה בידך שאפי' אהם חריף ומסופל ביותר . לא התקיים התורה באלא ע"י חביריך שתשא ותתן עממם וסייעו דמסיים ואל בניתך אל תשען : מן אין בידו . כמו לא הוה בידיה [ינמות ק"ס ע"א] כלומר אין הדבר הזה ידוע לו מדוע

דרך רכשם ללחה ומפני מה הלדיקים מדוכאים ציבורים . פי' אין לנו בזמן הגלות לא משלוה והקטע שרגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לטרדן מן העו"ב . ואף לא מן היסורים המיוחדים ללדיקים שהן יסורים של אהבה שאין בהן בטול תורה כלומר ילאנו מכלל רשעים שאין לו הבלוה שיש לרשעים ולכלל לדיקים לא הגענו . שהיסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הלדיקים : הוי מקדים שלום לכל אדם . ואפילו לעו"ב צדק : והוי זנב לאריות . לגדולים ממך : ולא ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

אלו לדיקים ושכבר השלמנו מה שעלינו להשלים בתורה ובמצוות : ודוי זנב לאריות וכו' . פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' שיוסיף לו תועלת . וכן פי' הרמב"ם . ובמד"ש כתב צדק הר"ר מנחם לביט ורועה כסילים ידוע . ורבינו יונה אע"פ דל"ג ליה במשנה הביאו לרעה ופירש מלת אה מורה שהוא הטפל להם . ורועה כסילים שנטעה ארון עליהם כי הרועה הוא הראש : ואל תהי ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

לנו מדוע דרך רשעים ללחה ומפני מה הלדיקים כו' לא זו אף זו קטני . לא מציעה שלום הרשעים שאין בידו לפי שאינו יודעים שהוא רשע ורוחלים כי טוב לו . אלא אף זו יסורי הלדיקים שאפשר שגרהם לדיק ואינו כן והיינו דתנן ואף . מד"ש צדק המפרשים . ולפירוש השני שכתב הר"ב היינו דקטני ואף דהא מלתא דפשיטא היא שאין בידו השלוה אהתו יגיעי הגלות . וה"ל לפירוש השני שכתב הר"ב מתי קמ"ל רבי ינאי ולמאי קאמר לה . כתב מד"ש צדק רבינו אפרים והרמ"ה ז"ל לומר בלא נתיאש שכתב עלמנו כרשעים גמורים ובהבדה תקוהו ח"ו . ושם אין

פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' שיוסיף לו תועלת . וכן פי' הרמב"ם . ובמד"ש כתב צדק הר"ר מנחם לביט ורועה כסילים ידוע . ורבינו יונה אע"פ דל"ג ליה במשנה הביאו לרעה ופירש מלת אה מורה שהוא הטפל להם . ורועה כסילים שנטעה ארון עליהם כי הרועה הוא הראש : ואל תהי ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

אלו לדיקים ושכבר השלמנו מה שעלינו להשלים בתורה ובמצוות : ודוי זנב לאריות וכו' . פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' שיוסיף לו תועלת . וכן פי' הרמב"ם . ובמד"ש כתב צדק הר"ר מנחם לביט ורועה כסילים ידוע . ורבינו יונה אע"פ דל"ג ליה במשנה הביאו לרעה ופירש מלת אה מורה שהוא הטפל להם . ורועה כסילים שנטעה ארון עליהם כי הרועה הוא הראש : ואל תהי ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

לנו מדוע דרך רשעים ללחה ומפני מה הלדיקים כו' לא זו אף זו קטני . לא מציעה שלום הרשעים שאין בידו לפי שאינו יודעים שהוא רשע ורוחלים כי טוב לו . אלא אף זו יסורי הלדיקים שאפשר שגרהם לדיק ואינו כן והיינו דתנן ואף . מד"ש צדק המפרשים . ולפירוש השני שכתב הר"ב היינו דקטני ואף דהא מלתא דפשיטא היא שאין בידו השלוה אהתו יגיעי הגלות . וה"ל לפירוש השני שכתב הר"ב מתי קמ"ל רבי ינאי ולמאי קאמר לה . כתב מד"ש צדק רבינו אפרים והרמ"ה ז"ל לומר בלא נתיאש שכתב עלמנו כרשעים גמורים ובהבדה תקוהו ח"ו . ושם אין

פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' שיוסיף לו תועלת . וכן פי' הרמב"ם . ובמד"ש כתב צדק הר"ר מנחם לביט ורועה כסילים ידוע . ורבינו יונה אע"פ דל"ג ליה במשנה הביאו לרעה ופירש מלת אה מורה שהוא הטפל להם . ורועה כסילים שנטעה ארון עליהם כי הרועה הוא הראש : ואל תהי ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

יד היו גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך : ואל תאמר שהיא תבוא אחרי . תלמידי חכמים יבואו לכהן : שהביריך יקיימיה בידך . ואל תחמוך שחביריך כשיבואו מביה הרב יקיימו התורה בידך שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב . אלא היו גולה אהם בעלמך למקום הרב שאינו זומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב. פי' אחר שחביריך יקיימיה בידך מפני מה אני אומר לך היו גולה למקום תורה שחביריך יקיימיה בידך שאפי' אהם חריף ומסופל ביותר . לא התקיים התורה באלא ע"י חביריך שתשא ותתן עממם וסייעו דמסיים ואל בניתך אל תשען : מן אין בידו . כמו לא הוה בידיה [ינמות ק"ס ע"א] כלומר אין הדבר הזה ידוע לו מדוע

דרך רכשם ללחה ומפני מה הלדיקים מדוכאים ציבורים . פי' אין לנו בזמן הגלות לא משלוה והקטע שרגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לטרדן מן העו"ב . ואף לא מן היסורים המיוחדים ללדיקים שהן יסורים של אהבה שאין בהן בטול תורה כלומר ילאנו מכלל רשעים שאין לו הבלוה שיש לרשעים ולכלל לדיקים לא הגענו . שהיסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הלדיקים : הוי מקדים שלום לכל אדם . ואפילו לעו"ב צדק : והוי זנב לאריות . לגדולים ממך : ולא ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

לנו מדוע דרך רשעים ללחה ומפני מה הלדיקים כו' לא זו אף זו קטני . לא מציעה שלום הרשעים שאין בידו לפי שאינו יודעים שהוא רשע ורוחלים כי טוב לו . אלא אף זו יסורי הלדיקים שאפשר שגרהם לדיק ואינו כן והיינו דתנן ואף . מד"ש צדק המפרשים . ולפירוש השני שכתב הר"ב היינו דקטני ואף דהא מלתא דפשיטא היא שאין בידו השלוה אהתו יגיעי הגלות . וה"ל לפירוש השני שכתב הר"ב מתי קמ"ל רבי ינאי ולמאי קאמר לה . כתב מד"ש צדק רבינו אפרים והרמ"ה ז"ל לומר בלא נתיאש שכתב עלמנו כרשעים גמורים ובהבדה תקוהו ח"ו . ושם אין

פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' שיוסיף לו תועלת . וכן פי' הרמב"ם . ובמד"ש כתב צדק הר"ר מנחם לביט ורועה כסילים ידוע . ורבינו יונה אע"פ דל"ג ליה במשנה הביאו לרעה ופירש מלת אה מורה שהוא הטפל להם . ורועה כסילים שנטעה ארון עליהם כי הרועה הוא הראש : ואל תהי ראש לשועלים . לקטנט ממך : בפרוודור

ראשון לציון
יד בשנת רבי ינאי אומר כהן קמ"ג ע"כ וז"ל רש"י שם שחביריך יקיימיה בידך . שיהא רגיל אלמ וכתבתי מסכת זו והם אהתא שמעתי וזהו פירוש בטיק ואל תשתכח הימים : ואל בניתך אל תשען לומר חכם גדול אני וזכרן ובשבתם פקק זו או מסכתא זו לא תשתכח חכמה ממני . ע"כ : ואל בניתך אל תשען (משלי ג) **באורי הגר"א**
יד שחביריך כו' מד"ס בפ"ק דתענית (ז' ע"א) מאי דקטני גדול גדול יחד וגו' והיינו דלר"א נוי : ואל בניתך כו' . פסקא הוא במשלי ג' : מן הוי מקדים כו' . כמ"ס (תהלים ל"ד) נקט שלום וזו : והוי כו' כמ"ס ב"ר פ' קן בהגר וזהו ע"כ (ג' א"ה) כמ"ס כלל וכו' .

בועז
(ב) ולשון גולה , היינו שיעזב אביו ואמו ומשפחתו וכל מחמדי רווח הנפשי וכו' , ויך למקום שיהסרו לו כל אלה . ואף כי קשה הצרידה הוה כמדת הניק נעדי אמו , לטובתו היא . לדבר מסופל הוא להלכות האדם , דכמו שהעשב לא ילחה במקום שזרע חלה , רק הנין יעקרו ממקום שזרע חלה ונטעו במקום אחר , כן האדם לא ילחה , הן במצות , הן בחורה [ובן כבודו] , רק במקום שאינו מקום מולדתו . וזה ל"ג טעמים , (א) הרהר שיעזב ילדות והציריט שמתנו נפשו בשמירת ימיו , ומכרח לעזוב פירותו עלות כסולם ההשכלה . ונביחו ההיכל יצאו לל"ג לפרוש נוסח . (ב) צדק אביו יבאר תמיד ילד , דכשבו על חיק אבותיו , רחמי יולדו ישכרובו בהבצת , וישעונו על ברני הפניקיה , וישת גס הוא תליתו להתחוק (היוז ל"ג) . הדבר ידוע שהא"ס יהאמן יותר לעשות טוב מהון חפשיית , ממה שיפיע ע"י הכרח מאחרי . אולם כשדור צדק אביו . לא תחאמן נפש הבן המספיל לטענת על עמנו להטעות בנרם המעלות , צדעו כי אבותיו יבחינו עליו , וידריסוהו במתג יוסף

תפארת ישראל
שנעשה סגן או כה"ג . זהו גדול ציחום משפחתו מדהוא כהן . (ג) שמוכר כבד מלכות [דלא לנד דע נית דהמשיה , רק כל ישראל ראוין למלכות כשמשחתו ינאי [כמ"ס פ"א ממלכים] . וזהו חדאי ה ע ש י ר ה יותר גדול : עג) ר"ל אין כל אהת או כולם יחד חבובים להקרה כהר , אם אין צדק שם טוב שיזכה האדם בכבדת האוה שכתבו ע"י מעשויו הטובים שיוכל לעשות על ידה . דההכאה , והיחוס , והעושר , ונתת אלהים המה , ולא השיג ע"י יגיעתו , ואם ישאמנו שכתבו זה למעשים טובים , אשריו , מנך מוכר הוא בישראל . ואם לאו הוא כספל שבטפלים , וכתרו ברחשו הוא כהם זכב בלף חזיר : עד) המשנה הזאת תוכחת כגולה לבחור המתחיל ללמוד : עה) מדלא קאמר הוא גולה ללמוד תורה , ש"כ דה"ק אפילו אפשר לך ללמוד תורה במקומך , אפי"ה הוה גולה למקום תורה אחר (ב) : יו) ר"ל וכשהיה צעיר אהת באין משגיח , לא האמר שהתורה הבוא הם ותרוף אהרין בעלמם בלי יגיעתך , דהרי אהרבה חביריך ומהביך שבייך יקיימיה בידך , שירוצן כל יום וכל שעה . אבל כוונתי שיצתיך ליןך לעיר אהרת , הוא כדי שיהרוף בעלמך אחרי התורה : עז) ר"ל אבל לא האמר שבבבילי כבטחו צי הצותו לשחיתו , ומתמא כבד נחשב כלני . ואינו לריך להשיג עוד יפה על עממי שלא טעיה . על זה אודיעך שעל צדקך אל תשען . כי כל טילוח לרך צדקים הוא כמפיל פור הוא הגורל , כי אולת קבורה עוד בלבבו . ולכן מאור לריך אהת להשיג על עממך , ועל כל תנועותיך , ומתבטותיך , אם הרלס להללח צדקים הבאים , לשמח נפשך ונפש אבותיך לעתיד . ודע שמי שלא ירע צדקו לא יקטר צדקו : עח) ר"ל אין אנו יודעים [כמו לא הוה בידיה תענית י"א ב' :] : עט) וז"ל לא מציעיף שלום רשעים , פשיטא שלא דע מדוע דרך רשעים ללחה , דהרי נראה שהם רשעים צפוני . אלא אפילו יסורי לדיקים , שאפשר לומר שאין הוה כבדו , לפ"ה ח"ו לחשוו שהעט צדק , אלא , חוקי נבדל אחזקתיה , והקב"ה מנסהו מטעם נעלם . או שגם לעלמו הלער שלא נשתמר יפה , או שיתגלגל עי"ז לו צדק טובה בעוה"ז או בעוה"ב . וזה הפירוש כבר הייתי וגם זקנתי ולא רחתי לדיק נעזב , דמי נשתרוה זקן ולא הוה נער מקדם . אלא יש אדם שכבר כנערוהו הוא מקורר בתאותיו כוקן , ואם אדם כזה יאמר , שלא ראה חסד לדיק , לא ניתן משקל להצדק . ויש אדם שצדקותו הוא קל צדעת כנער ולא יתנו לב על דבריו , מדלא בחן יפה . ולכן אמר נער הייתי צילדותי פכאר אדם רק צדקים שרתיתת האחות גברו צי אז , וכאשר זקנתי , נחשב כלני יפה , ואפ"כ הן צילדותי וכן צדקותי לא רחתי לדיק נעזב , דמאי חשבתי או שבאמת אינו לדיק כפי הראה , ולריך לשלם חיב כסתר , או שבאמת נעזב כפי הכראה להצטע קצרה של אדם , ולכסוף יתגלגל מזה טיבה גדולה לו : פ) אפילו לעו"ב ולאנו ככד כמוך , עכ"פ צוה תפכב שהכל יאהבך . והרי זה ההלחה היותר גדולה שתשיג בעה"ז : פא) ר"ל אף לעניין הכבוד , תכבד לכל הדי . עכ"פ לענין התחברות , טוב יותר שתתחבר לנכבדים אפילו להיות שפל צדיק ,

לנו מדוע דרך רשעים ללחה ומפני מה הלדיקים כו' לא זו אף זו קטני . לא מציעה שלום הרשעים שאין בידו לפי שאינו יודעים שהוא רשע ורוחלים כי טוב לו . אלא אף זו יסורי הלדיקים שאפשר שגרהם לדיק ואינו כן והיינו דתנן ואף . מד"ש צדק המפרשים . ולפירוש השני שכתב הר"ב היינו דקטני ואף דהא מלתא דפשיטא היא שאין בידו השלוה אהתו יגיעי הגלות . וה"ל לפירוש השני שכתב הר"ב מתי קמ"ל רבי ינאי ולמאי קאמר לה . כתב מד"ש צדק רבינו אפרים והרמ"ה ז"ל לומר בלא נתיאש שכתב עלמנו כרשעים גמורים ובהבדה תקוהו ח"ו . ושם אין

מן התקן עצמן בפרוודור. שיהיה כפי שיהיה וי"ט פ"ה מה' חמשה י"ט: וכן יפה שעה אחת בתשובה וי"ט ויקח ר"ט ק"י ק"י: וכן י"ט אל הרצה את חבירך בשעת כעסו. מה דני חליבו ר"ט פ"ה וי"ט וי"ט נכחתי: ע"ה מ"י פ"ה מה דעוה י"ט:

החיות וכחו וגבורתו גדול. ידך אל הנמשל שיתחבר לגדולים אגשי הכס גבורי כח לכבול עול התורה. אבל שופלים שודאי יש חיות פחותות מהם ולמה המשיל בהם. ומר"ג בשם הר"י לירמא שלא יתבטל מלמוד החכמה עד שיטמך כגון שתחזק ותלעג על חברך וזוה יסתחמו טענותיו ויזלזל בזה ותהיה דומה לשופלים המנלחים לשאר בהמות וחיות בערמות מלד מיעוט כחם ע"כ. ול"ג שר"ל שלא יהיה ראש לשופלים כשעריין לא הגיע להוראה שפליהם נאמר (משלי ז') רבים חללים הפילה. וידמו לשופלים לפי שאלו כשירלו לכתב צדקה למשפט. ושיקבלו העם הארצותיהם ישבו ערמות ותחזילות לנגזב דעת העם. ולכן אמר ראש לשופלים. כלומר שאפילו הנה רואה כי הרבה אשר מורים הוראה ואתה

ראש וחשוב מהם אל תקנה צדקאים האלה ואני ממליץ עליהם מה שאמר שלמה המלך פ"ה (סיר ז') אחוזו לנו שופלים שופלים קטנים מחבלים כרמים שהוא כרם ה' לזבוח. והם קבוצ חכמים כדחקו כרם שביבנה. וכמ"ש במכנה ד' פרק ז' רעדיות. וכוז מלאתי להרמז'ם בפרק ה' מהלכות תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. מטיים עליהם אמר שלמה בנחמו אחוזו לנו שופלים שופלים קטנים מחבלים כרמים כרם ה' לזבוח. והנלתי כעונתי לגדול כמוהו: וכן יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל מ"י העולם הבא. וישא חסיפה לא קשיא. כי העולם הזה הוא למעשה ועוה"ב הוא אל הגמול וקורת רוח. מד"ש בשם הר"ר יונה: בתשובה ומעשים טובים. עיין מה שכתבתי במשנה י"א: העולם הבא. הר"א ז"ל כתב דיש לפרש עולם הנשמות ויש לפרש עולם החייה. ועולם הבא דחקו צריש פרק חלק פירש הר"ב עולם החייה ע"ש וכן פירש רד"ק חיים. ע"ש במשנה דלעיל: קודרת רוח. לשון נתקרה דעתו שמתקרת ומחישבת דעתו עליו מפני שמה. רש"י: וכן בשעה שמתו מוטל לפניו. כתב במדרש שמואל בשם הרשב"ן דגרסיין ואל תנחמו בבעת אבולו. ושהורסים בשעה שמתו מוטל לפניו סינו הנירסא מפני שמיניו שאחר קבורת המת היו נעשים שורות שורות ומנחמים האבל כמו שזכר באבל רבתי וצ"ל היה קורא (ד"י ע"ג) אבל נראה שאין לשנות הגרסא מפני כך שלא אמר צינני אבלו ולא בשעת אבולתו אלא בשעת אבולו. כלומר בשעה שהוא מתאבל באבולו ע"כ. [ולי נראה דאכתי תקשה מהא דנעשים שורות

מן רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוודור

בפרוודור כדי שתחכם לפרקלין: וכן הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים: בעולם הזה מכל דיו העולם הבא: ויפה שעה אחת של קורת רוח: בעולם הבא מכל דיו העולם הזה: וכן רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו: ואל תנחמו בבעת שמתו מוטל לפניו. שבעת המורבן כביכול היה הקב"ה מתחבל בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנוח פתחים להחיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שהמלאך לו יאמר ארעפתא דהכי נדרתי ושזב לך המלאך לו פתח ומלינו כעשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התקן מיד אלא המהין ואח"כ

מן פרוודור. ציט שער חרנוס אולם פרוודורא: פרקלין. מקום מושב המלך. כך הנה התקן עלמך בעוה"י כדי שתזכה לעולם הבא: וכן יפה שעה אחת בתשובה. לנורך תשובה ומעשים טובים: מכל דיו העולם הבא. לפי שצדקותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהגין לאדם שאין העולם הבא אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: וכן אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. דכתיב (שמות ל"ג) פני ילכו והנחומי לך [נכחות ו' ע"ה] אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פנים כל זמם: ואל תנחמו בבעת שמתו מוטל לפניו. שבעת המורבן כביכול היה הקב"ה מתחבל בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנוח פתחים להחיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שהמלאך לו יאמר ארעפתא דהכי נדרתי ושזב לך המלאך לו פתח ומלינו כעשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התקן מיד אלא המהין ואח"כ

נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שהמלאך לו יאמר ארעפתא דהכי נדרתי ושזב לך המלאך לו פתח ומלינו כעשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התקן מיד אלא המהין ואח"כ

נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שהמלאך לו יאמר ארעפתא דהכי נדרתי ושזב לך המלאך לו פתח ומלינו כעשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התקן מיד אלא המהין ואח"כ

נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שהמלאך לו יאמר ארעפתא דהכי נדרתי ושזב לך המלאך לו פתח ומלינו כעשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התקן מיד אלא המהין ואח"כ

שנוי גוסהאחא. מן לפרוודור. ר"ק (פ"ה ז') מניח נוסחא לפרוודור; זכ"י"ק לפרוודור וכן נוסחא ונכ"י לפרוודור גדלים ואולם לכמה (שם) מהגמ' ופרוודור וע' רע"ב. בפני העוה"ב. נכ"י לפני. בפרוודור. נכ"י ונכ"י לפרוודור: וי"ט. בעולם הבא. נכ"י ובמחוי' לעולם הבא: וכן (בן אלעזר). נחמו' לי שא' תנחמנו. נכ"י ונכ"י תנחמנו. בשעה שמתו מוטל לפניו. ע"י הו"ע. תוספות חדשים

מן בטי' ר"ה העולם הזה כ"י ע"י נכ"י: דלעיל ועיין שם במש"ב ומהל' הכל על כגון: ראשון לציון

מן בטי' ר"ה העולם הזה כ"י ע"י נכ"י: דלעיל ועיין שם במש"ב ומהל' הכל על כגון: ראשון לציון

מן בטי' ר"ה העולם הזה כ"י ע"י נכ"י: דלעיל ועיין שם במש"ב ומהל' הכל על כגון: ראשון לציון

מן בטי' ר"ה העולם הזה כ"י ע"י נכ"י: דלעיל ועיין שם במש"ב ומהל' הכל על כגון: ראשון לציון

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

באורי הגר"א ין יפה כ"י כמ"ש בש"כ דשבת (ל"א) ודקאמר כי לזלזל הוי וגו': וכן אל תרצה כ"י. כמ"ש בש"כ דברכות (ז' ע"ג) מיין שאין מניין כ"י שאלמר פני ילכו: ואל כ"י. כמ"ש (ישעיה ל"ב) אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו. כמ"ש והתקן אל כי בעת שהיה ולא בשעת הכעושה כמ"ש במדרש ע"ש:

ואח"כ התחיל להסתייג: בשעת קלקלתו. כשנתקלקל בחטא לפי שהוא מחביט מכל אדם. וכן אח"כ מולא כחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו חגורות דכתיב (בראשית ג') ויטעו להם חגורות ואח"כ ויטעמו את קול ה' אלהים:

ר"ע בגמ' אביבך אל תשמה. פסוק הוא במבלי. אלא שמחיל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. טעמיהו בלבד כחילו הוא שחוק למלאות חלוקת: והשיב מעליו אפו. מדלא כתיב ושב. אלא והשיב ממנו יסירכו מעל אויבך וישיבהו עליך: כ על נייר חדש. שהוא מהקיים. כך גירסת הילדות הינה משתכחה: ענבים קרות. שלא נחשלו כל לרמן ומקוחות אח השיט. כך חכמה הילד לא נתייבשה כל לרכה. ואין דבריו מתקבלים ומחשיבים על הלב: וכן מנתו. שמריו מעורבים בחוכו. כך חכמה הילד הערובה

זרות שא"כ אם אז יתאנה לא ינחמוהו ולא מנינו לר"ל שיאמרו קן: י"ט שמואל הקטן. במדרש שמואל בשם ירושלמי לפי שהיה מקטין עלמו. אי נמי שהיה (מעט) קטן משמואל הנביא שאף הוא יצא צעקה מיהמו והיה ראו שחברה עליו שכניה [סופה מ"ח ע"ב]. אלא שאין דורו ראו לך

לוי בשעת נדרו. ואל תשתדל לראוהו בשעת קלקלה: י"ט שמואל הקטן (אומר) (משלי מד) בנפול אויבך אל תשמה ובכשלו אל יגל לבך: פן יראה ה' ורע בעיניו: והשיב מעליו אפיו: כ אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה. לדיו כחובה על נייר זקן למה הוא דומה. לדיו כחובה על נייר מחוקק. רבי יוסי ברכי יהודה איש כפר הבבלי אומר. הלומד מן הקמנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים קרות: ושורה יין מנתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים בשולות: ושורה

הלמוד בימי הילדות וכו'. ע"כ. וא"כ פירושו הלומד כשהוא ילד וכן יש לפרש שהוא דעה לכותב בדיו וכו'. ויש גורסין הלומד לילד וכו'. כמו שכתב במד"ס. וכתב דגם גרסה בלא למ"ד יש לפרש כך. וכן פרש בדרך חיים. וכתב דלא קאי אחי לא חק דומה לטוב. משום דאין המלמד דומה לטוב שליט מחקק הדברים בזמננו כל החלמד. וזה כמי שמראה לאחד לורה שכותב. הנה יחקוק זה הנייר בדעתו. ולא מפני כן נוכל לומר שזה שהראהו הקקו בזמננו. ע"כ: נייר מחוקק. שכתב נחקקו בדעתו חשבונות רבים מעניי העולם וכיכילה לזכור דברי תורה ילמדו למחוקק לאחיה המחשבות ולא יוכל לזה בשלמות ולכן לא התן יטן שהוא הפך חדש הר"ל במד"ס: לאוכל ענבים קרות וכותה יין מגו. אכילה הענבים שאינם מזובלות בעודן בין טעמו ירגיש ברעוטה והיינו דפירש הר"ב כך חכמה הילד וכו' ואין דבריו (י"ב בחומ"ד ד' חלקן וכו' חקקו הרשב"ם ע"כ שכתבנו) אך במד"ס לא הניח דבר זה בשם הרשב"ם ע"כ וכו'.

הלמוד בימי הילדות וכו'. ע"כ. וא"כ פירושו הלומד כשהוא ילד וכן יש לפרש שהוא דעה לכותב בדיו וכו'. ויש גורסין הלומד לילד וכו'. כמו שכתב במד"ס. וכתב דגם גרסה בלא למ"ד יש לפרש כך. וכן פרש בדרך חיים. וכתב דלא קאי אחי לא חק דומה לטוב. משום דאין המלמד דומה לטוב שליט מחקק הדברים בזמננו כל החלמד. וזה כמי שמראה לאחד לורה שכותב. הנה יחקוק זה הנייר בדעתו. ולא מפני כן נוכל לומר שזה שהראהו הקקו בזמננו. ע"כ: נייר מחוקק. שכתב נחקקו בדעתו חשבונות רבים מעניי העולם וכיכילה לזכור דברי תורה ילמדו למחוקק לאחיה המחשבות ולא יוכל לזה בשלמות ולכן לא התן יטן שהוא הפך חדש הר"ל במד"ס: לאוכל ענבים קרות וכותה יין מגו. אכילה הענבים שאינם מזובלות בעודן בין טעמו ירגיש ברעוטה והיינו דפירש הר"ב כך חכמה הילד וכו' ואין דבריו (י"ב בחומ"ד ד' חלקן וכו' חקקו הרשב"ם ע"כ שכתבנו) אך במד"ס לא הניח דבר זה בשם הרשב"ם ע"כ וכו'.

יבין תפארת ישראל יבין

דבשעה שדור ודלי הפך בנדרו מאיזה טעם. וכשהתאמר לו על דעה כך לא נדרה, ודלי ישיב לך, גם על מנת כך נדרתי, ומה יעשה ששיתקדש לכוף: (צב) כשכנבל לשמות דבר שלא ככוונתו; לא החשוב שתקטן רוחו כשיראה לזכרו, דלדבריה יהיבים יותר ע"ז. [וזהו התנ"ל מיני מהטות בערות כלפידים [אשפתקטע ב"א]. כסף, אכל, מורא, טובה. וד"ה בכל דבר, כשיראה טוב אדם אחוה ביה, לא ילחם נגדו, דלא די שלא יועיל אלא גם ייקר. ולכן לא יוכיח לאשקודים ישראל, דכ"ש דפקר עמי [כנסתרוין ד"ל"ח ב']. וב"ב כשעומד בקהל ליום או בקהל שמים כשמתח תורה או פורים או בחתונה, רואה אותן עושים או מדברים דברים שאינם יעלים עיניו וישחק, כמי שבהמ"ה אל תוכח לן פן ינאך [משלי ט' פ"ט]. וב"ב כשעומד עם ראש עקום, הוא החיטב א"ש חס, ונקרא בת"ך ככול, ע"כ כי ה' יהיה ככסלך איוב ח'). כ"ל בדרך. ה"ג ר"ל אדם מלודד ונפרד ממשפחתו, לאדם שזה לא התמודד דבריו בפניו, כמ"ס שהמ"ה באונו כסיל אל הדבר חכמה פן יבוא לשל מליך [משלי כ"ב פ"ט]. וב"ב כשהוא מי שמכח בנו או מי שמסתחו, וישאלך מה תשפט אהה עליו, או אפילו ידעת דבר של גנות, שיש ידן על פיך, דאף שאלך, חסן הוא שחשבה ולא שחננה. ולמה תשבע לו מחלה לב על מנו. וכן בכל דבר: [צג] רגיל היה לומר מקרא זה, שלא יכפל בהדבר שרגילין בנ"ה לרב"ל זו: [צד] דפילה היינו חזק הגופני. וכשטון היינו חזק הרוחני. ובשפתחשוב שהוא רעע מיידי קרא, דל"כ הרי אכור לבו לחבירו [פסחים ק"ג ב'], ואכ"ה לא תשנו בשיוק צנוף, או שביכשל בחטא או במעשה שטות שבעה בפרהסיא. דלע"ג דכתיב בלבוך רשעים רנה [משלי י"א י']. וב"כ כשכשל ברוהינות בחטא בפרהסיא, הרי תנין מפרסמין החגשים [יומא פ"ו ע"ב]. אפ"ה ה"ש כשהוא רע לשמים ולבריות, גם אינו אויבך. אלא כשהתה לוי, שנאה קלקלה הגורה שהדנה לחובה, אע"ג שאינו כ"ל רע: [צה] שירע צעניו הקב"ה מה שחקה שמה במשלת הבירך. דהרי אפילו ברע לשמים ולבריות אין

יבין תפארת ישראל יבין

יבין תפארת ישראל יבין
שמואל הקטן אומר
בבבלי אויבך כו' מהל דני
אליהו וכו' פק ס"ו
שנוי נוסחאות
השתדל. עתקו עתק
דבר השתדל. ונשגך
אל פלטינו: י"ט כסדר
כ"י בזה משנה וזה לקמן
בפ"ה אהרן שמות כ"י כן
הימלא ובכ"י כ"ה כ"ה כ"ה
גם כ"ה ובבבלי. ככ"ק
ונכ"י ובהבבלי הוא
ע"י כ"ה כ"ה כ"ה כ"ה
[פ"ה יראה ה' וגו' אש]
כ"ק למה ודפי האלה
כ"ה כ"ה כ"ה כ"ה כ"ה
וכ"ה עוד ויש גורסין פן
יראה וגו' אפו חרון אפו
לא נאמר בו וכן גרסו
ה"י וכו' ויש גורסין: כן
בזה י. מעליו אפו
מלמד שמואלין לו כל
עונותיו וכפי האלה הכ
כ"י כן אפי עד אפו:
כ"י בן אבויה. ככ"ק
בן אביה. ככ"י מתו
ל"ג ככותב הלשון כן
א"ל בזה אהרן כדאמרין
בלין דורסין וקודם שיה
לכתוב רעס האמה או
יפילו לבנה דנפק, ומי
ששדירה. רמון מלא הוטו
לכל קליפתו זקק עכ"ל.
ה"י יבין. ככ"ק
ונכ"י הלמד. וכן כסוד
והלמד: כ"י הלומד
תורה לילד וכן כסוד
הלמד תורה לזקן [ואולי
המלה תורה היא כוספת
ה"י נדיר בל"ג] וע"י
ה"י. יהודה.
ככ"ק וכו' בן יהודה.
ה"י מן הקטנים כו'
ככ"ק הלמד. וכן כסוד:
כ"י ב' רגנו היה אהרן
הדבור דמן הקטנים.
קרות. כסוד כ"י כחות.
תוספת הדשים
ה"י ד"ה והשיב כו'
לומר כל הרף. וכו'
כמנ"ס בפרושה:
ראשון לציון
י"ט חיים ד"ה שמואל
הקטן כו' ש"ה הוא נוסח
בשעת מיתו ו"ה ל"ו כו'
ע"י יס"ל:
באורי הגר"א
ואל תשתדל כו'. כמ"ס
בא"ש ויקחו עבה תהיה
וגו' ואח"כ יקרא ה'
אלהים אל האדם וגו':
כ"י הלומד יבין כו'. כמ"ס
בהר"ל פ"ג הלומד יבין
למה"ד נשגל כו' שהתח
ואפ"ה עולה וגו' והלומד
בזמננו דומה למה שכתב
כס"ס וגו' ונאמר כמ"ס
כ"י נגזר כן בני הנכונים
וגו' ע"ש: הלומד מן
הקטנים כו'. כמ"ס בספ"י
ש"ק כ"י עונים וגו' מה
יין כל זמן שהי"ט קטק
מכחה כו' שאל: כ"י כ"י
ממנה וזה שאל: כ"י אל
הסתכל אלא על היין עלמו
ש"ס קטן שלמד [ויחך]
מוקן כמ"ס אמרי וגו'
ידברו אה רוח וגו':

בב שאל כרחק אהא נחל
מחוסב פקדני פ"ט ג'

שנויי נוסהאוח
(שהכל של) דע
שהכל לפי החשבון
כסודר ענוי ליהא; כתי"מ
דע שהכל שלו וליהא
ודע שהכל לפי החשבון;
כתי"מ דע שהכל שלו והכל
בא לדידי חשבון; כתי"מ
ודע שהכל בא לחשבון;
כתי"מ..לפי חשבון. ואלי
יבטיחך. כתי"מ אל.
יצרך שתשאול בית מנוס
(כך). כתי"מ..שואול.
וליהא; כתי"מ יצרך לומר
שתשאול. וליהא; כתי"מ
וכתי"מ..שיש בשואל בית
מנוס וניה כתי"מ (וס
מנוס לך). ועלי אתה
נולה. כתי"מ דפי"מ ליהא,
הקב"ה. כתי"מ הוא
הקב"ה.
ראשון לציון

בב במשנה ועל כרחק
היה חיי עיני כתי"מ דכרובות
דף ל' פ"ב דנסיסין על
כרחק היה פת ועל כרחק
אתה פ"ט;
ת"י פ"ט ד"ה שע"פ
כרחק כ"ו שעליהם
המנו חז"ל (ברכות ד"ג)
הכל כתי"מ שמים כ"ו וכן
מגילה כ"ט ע"ה כ"ה כ"ז
ע"כ

המנוה בשביל העבירה וכו' דלוי להטות הדין זה מן השטות
שירחק מן השי"ת מה שלא יזויר ואף לא ידומה כי איך יזויר
לו שומר ומה יהיה השומד. עכ"ל. והקשו עליו המפרשים דמאי
שהכל שלו שאין זה נתינת טעם על שומד של מלות. ויתירך

במד"ש שאף המנוה היא הכל שלו
[וימא נ"ח ע"ג. שבת ק"ד ע"א]
להבא לומר מסייעין לו ואין המנוה
נקראת אלא על שם הגומרה. ע"כ.
ועיין מה שכתבתי בסוף פרק קמח
דקדושין. ומענין התשובה שמקבלה
אין להקשות לפי שהיא אינה מנוה
בפני עצמה אלא היא כנגד עבירה
לדחותה מעליו. ועוד עמ"ס הר"ב

במשנה ח' פרק בתרא דיומא [ד"ה על עשה]: מקח. כתב מד"ס
בשם רבינו אפרים. שהמ"ס בחיר"ק ויש גורסין מקח בפת"ח
זהו זה לא מפתח. שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. ע"כ. ר"ל שנמלא בקרא בחיר"ק. בד"ה ב' י"ט [ו']. כי אין עם
ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שומד. והאי אומר שלא הולך לומר לשון חכמים לחוד לפי שח"פ שהיבת מקח עלמה לא
נמלא בכתוב בפתח מ"מ נמלא כיוצא בו במלכים א' ו' [ו'] אכן שלמה מסע. וכן במשלי י"ח [ט']. מתן אדם ירחיב לו. אבל בסגול
לא נמלא לא זה ולא אחר שכיולא בו. וזה כי המ"ס תוספת ופ"ח הפעל חסרה ולכן האות השנייה דגושה ולפיכך לא הורשה אלא
לנרום בפת"ח ולא בסגול: שהשואל. פירוש קבר: שעל כרחק אהא נולד וכו'. ובחן זה. שהוא זכר ענינים טבעיים.
שאין בחירה לאדם בהם שעליהם אמרו ז"ל (ברכות דף ל"ג): הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ולא אמר על כרחק אהא
חוטא או עובר או מהלך או עומד. ומה שדומה לזה. שאילו סגן ענינים שהם צרבות האדם ואין הכרח בהם. הרמב"ם:
ועל כרחק אהא נולד. פירש הר"ב בשעת הלידה אינו רואה לנאת לפי שהוא יופה מסוף העולם ועד סופו. כמ"ס [אויב כ"ט
ג'] בהלו נרו עלי ראשי. רש"י:

גמור שלא יענישנו על עבירה קלה שבאח לידו. ואינו לוקח שומד
המנוה בשביל העבירה. אלא נותן סכר על המנוה. ופונש על
העבירה. כ"פ הרמב"ם: דע שהכל בא לפי חשבון. פרוטה
ופרוטה מלטרפת לחשבון גדול. כך עבירות קלות כשהן מרובות

שוודקכו) שהכל שלוקמה). ודע שהכל לפי
החשבון קט). ואל יבטיחך יצרך שהשואל
בית מנוס לך קט). שעל כרחק אתה נוצר קט).
ועל כרחק אתה נולד קט). ועל כרחק אתה
חיקל קט). ועל כרחק אתה מתקלה. ועל כרחק
אתה עתיד ליתן דין וחשבון. לפני מלך
מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא קט):

עולות לחשבון גדול: שעל כרחק
אתה נוצר. שהנשמה אינה רואה לנאת
מן הפרגוד מקום טהור שהנשמות
מונחות שם. וליכנס במעי אשה
במקום טמא ומלאך בא ומולידה
בעל ברהם ומכניסה במעי האשה:
ועל כרחק אתה נולד. בשעת
הלידה אינו רואה לנאת. ומלאך
מולידו בע"כ: ועל כרחק אתה
חי. יש אדם מדוכה ביסורים ורואה למוט ואינו יכול:

באורי הגר"א

שהכל שלו. כתי"מ
(תני ב' לי הכסף וגו').
וכאמר (דב"ה כ"ט) ומתך
הכל וגו': דע כ"ו כתי"מ
(קבלה י"ג) כי את כל
מעשה וגו' על כל עולם:
ואל יבטיחך כ"ו. שלא תאמר
כתי"מ (אויב ג') כי עשה
שכתי ולשקוט יבטיח או
וגו' עם וגו': על כרחק
אהא ח"י. כתי"מ (אויב ג')
למה יתן וגו' וחיים וגו'
המהכס וגו': ועל כרחק
כ"ו. כתי"מ (קבלת ח') אין
אדם שליט ברות וגו' ואין
שלטון ביום וגו' (תהלים
מ"ט) ויקר פריין נפשו והדל
לעולם: ועל כרחק כ"ו.
כתי"מ (קבלת י"ה) דע כי
על כל אלה וגו':

א': קלר) גם זה לא מסתבר ומוזן לך מה הוא מיהתך. מה היה
לו בחייו, ומה עף והלך ממנו כשמת, וע"מ מה נתיבוי הפרודה
הזאת: קלה) דיון שכל אלה הם על כרחק ונגד סברתך ושכלך,
בצל תוכל ג"כ לחשוב שכל אדם היה סברתך טובה שאח"כ תהיה
והיה לאפס, אולי גם זה על כרחק יהיה. שתשוב שם לחיות למה
דו"ח לפני ממ"ה הקב"ה. או ר"ל מדאפשר לו לאדם לחשוב מיראתו
לפני המות, ע"כ שלרעתו הוא, ושעם הגוף גם הנפש ח"י תמות
ואין דעת וחשבון בשלול לפ"מ. וע"כ יאמר התנ"ה שאין לך להוכיח
כן מדהמות נגד רעונך, דהרי בכל פעם שזויתחוד מעולם לעולם
אהר, תמיד יהיה נגד רעונך, ועל כרחק יתפסו אותך בפאת ראשך
וימשכו אותך חסר דעת לטובתך אף שאין אתה רואה. שהרי על
כרחק אהא נולד, וזה נראה מצבייך ועקתך ברגע זיאתך לעולם,
וזה מדהורגלת במעי אמן לחיות מחד, ועתה יתהאר מעין הזוייתך
לחיות מאויר. וזה ג"כ העעם שע"כ אתה מת מהרגלך לחיות מרות
ותירא מלחיות בלעדו טוב. וכ"כ תשוב שזה לטובתך שאיך לרין
ליהן דין וחשבון בעה"ב, דעבדה בהפקודא טיהא ליה, ולכן טוב
לו להיות בחית ערף ציטר' בני מנהיג. ולכן תשוב שבאמת כך
הוא. אבל על כרחק אהא עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי
המלכים הקב"ה, וגם זה הוא עובתך ויקרתך מכל הצדואים. וכן
התנהב תמיד אהא עיר פרא אדם יולה, שבכל פעם שירטו להעלותך
למדריגה יותר נשאה, תמיד אהא כילד בסכלותך ובמיעוט תבונתך
המאן ותתחאמן מנגד עד שיכריסוך לקבל הטובה, כי טוב ד' לכל,
ורחמיו על כל מעשיו, וכאב חת בן ירלס עמך להעלותך מעלה מעלה

תפארת ישראל

שמואל מבייק: קבו) אפילו יבא האדם כל הקרבות, ויעשה מלות
רבות, ולא ישוב על חטאיו, הם טובים תועבה לפניו ית', דבחי
רבעים תועבה: קבה) הרוק והסרון, והכבוד והכסף וההבז, הם
טובים שלו. ואיך יבשל באלה הד' סבות ח"ו, או בהטוב, ויעשה
מבפני: קבט) אין ר"ל לפני חשבון המלות והעבירות תהלים, וזה
א"ל נומר, דכבר תנא לה שאין שכתה לפניו ית'. אלא ה"ק,
דהעונש והסכר של כל מעשה הוא לפי חשבון הסיבות החולניות
שהכריעוהו להמנוה או להעבירה. ולפי חזק התורה שהיה לו בשעת
מעשה, ולפי השמחה שהיה לו בעשותו המנוה או העבירה, כן
ירבה או יתמעט סכרו או עונשו: קל) ר"ל אבל השמר מלהכתיים
ולחרום כל מה שאמרתיו לך במשנה זו, ע"מ טענה אהא מדומה.
שתחשוב שאחר מותך תמות כעשן, ולפיכך תאמר בלבבך, בצרירות
לבי אלק, כי אין דעת וחשבון בשאול: קלא) ר"ל לא צורך העבע
היהה יצירתך, שהוכל לומר כאשר בא כן ילך. אבל על כרחק ונגד
כל סברתיך, נולדת בכח גדול ויד חזקה מידו ית', שנתהוה מטפה
א', גוף בעל בשר ועצמות, מתואר ביופי, ובשכל ובתבונה. והשוכל
לחשוב כל זה דרך הטבע. וא"כ איך תוכל לומר ששפתך נולדה
בניס נסיס, כדי שצבסוף בהגוף עשן הגוף: קלב) מלך שייך
בנשמה, שהיא היא הלורה, ונולד שייך בהגוף. ור"ל שגם הגוף
שדך נעשה ונולד בניס נסיס, ולפי מחשבות תעוועיך גם הוא לא
לחלית מה נברא, וגם פלאות שבעידתו לחסם היו: קלג) ר"ל גם
החיות שדך בעלמו צריך פלא הוא, ונגד כל סברותך הוא שיאנד
דחתי עם חתיכת בשר, ויתאחדו על כך עד שיחשבו א"ע כעלם

כשדים שהסליכו ומרוד לכבשן האש. ב' לך לך מארבע. ג' ויהי רעב. ד' ותקח האשה בית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' מממד בין הבתרים שהראשו בעמד מלכות. ז' המילה. ח' ושלה חזימלך ויקח את שרת. ט' גרש האמה האחת ואחת כנה. י' העקידה: ד' עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שגלו מעשר מכות. וסלס היו במלרים ולא בישראל: ועשרה על הים. ח' ויבקשו המים. ב' שנעשה הים כמין אהל. ונכנסו ישראל לתוך דכחיב [הנקיב נ'] נקבת כמיו רחם פרוץ. ג' שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט דכחיב (שניות י"ד) וצני ישראל הלכו ביבשה. ל' שקרקעית הים שדרכו בו המלריים שהיו רודפים אחרי ישראל נתלהלח ונעשה חומר וטיט. דכחיב (הנקיב ג') חומר מים רבים. ה' המים הנקפאים בקרקע הים לא היו חזיכה אחת אלל חסוכות קפנות כעין לבנים ואצני הבנין מסודרים זה אלל זה דכחיב (הנלס ע"ד) חנה פוררת בערך ים שנעשה כעין פירורים. ו' בכתבו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים. דכחיב (שס) שכרה ראשי חנינים על המים והמלריים נקראו חנינים. ז' שנגזר הים לייב גזרים כדי שיצברו כל שבת ושבת בדרך אחד לבדו. והיו דכחיב (שס קנ") לנוור ים סוף לגזרים. ח' שקפאו המים כספיר. וזוהו. וזוכית. כדי שיראו השכבים אלו אלל חלו. שעמוד האל היה מאיר להם. וזהו שנלמר (שס י"ח) חכנת מים עזי שחקים כלומר ("קבוץ המים היה כעזי שחקים כעלם השמים לנוור. ט') שהיו יולאים ממנו מים מתוקים שהיו שמים אוחס. וזהו שנלמר נוזלים. י' שנלחח שחתו מהם מה ברני. הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערמות. דכחיב (שמות ע"ו) נערמו מים נלכו כמו נד נוזלים: עשר סכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים. ל' ע"ש באח"ב: ועשרה על הים. הן כנגד עשר נפילות שבשרת ויוצע. רמה צים. ירה צים. טבעו צים סוף. תהומות יכסומו. ירדו צמולות. הרעץ אויב. התרום קמין. יאללחו קקס. כסמו ים. לללו כעופרת. הרי עבר נפילות. ותבלעמו ארץ. אינו כחשכון הנפילות שזו היא עובתן שזכו לקבורה: עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה במדבר. שנים צים. (*) משה נלה: כי י"ל דכחיב חשרת מים ונמו שהו נע"ב כ"ב. אהר

לפועל לכליון חרוץ שוּטף כי לדיק מושל בירחא אליהם: ג' אברהם אבינו. שאלו זוכים ומקבלים טובה בזכות זה שעמד בכל נסיונותיו לפיכך קראו התנ"ח כחן אבינו. נראה לו: ועמד כולס. שלא הרהר אחר מדותיו. רש"י: להודיע כמה חבתו וכו'. שבה אלו יודעים בודאי כמה חבתו וכו'. וכמ"ס רש"י בכ"י החומש (בראשית כ"ג) ענה ידעתי להשיב לכתן ולגוים התמחים מה היא חבתו אללך יש לו וכו': ד' עשרה נסים נעשו לאבותינו במלרים. פי' הר"ב שגולו מעשר מכות. ואלו הם נסים בלא ספק. ולכן התורה בכל מכה ומכה מהן מה בהציה הקב"ה על המלריים מלבד מכות הסבים שלא בירא זה. אלל שהו ידוע שלא ענג ישראל. אבל היו נמלאים אללס ולא היו מלערים אוחס. וכן בארו החכמים. הרמב"ם: ועשרה על הים. צנס החמישי שככה הר"ב שהמים הנקפאים וכו' היו חסוכות קפנות כעין לבנים וכו' [ונק' פי' הרמב"ם]. יש לדרוק לחזה סכה ופעם נעשו כלנבים [וג"ל שהיה לגוי ותפארת ישראל כמו הנס השני שנעשה הים כמין אהל. ובלא אהל כמו חסגי להם בהבקשו לבד. ואלל להאחיל עליהם מפני התמה אף מפני הנשמים הרי בלי ספק העני כבוד לא כרו מהם אף כאשר הלכו בתוך הים. אלל לכבודן של ישראל בלבד הוא שנעשו להם אלו שני הנסים]: עשר מכות וכו'. ה"ג כס"א. וכן היא גירסת הר"ב (*). ו"מ"ס ל"ך ע"ש באח"ב. שך היה עומן בהם רבי יהודה סימנים כמו שהו בהגדת ליל פסח. וכנראה זו שבצת הגדולה פה בקרב"ה לפ"ק בדרוש שררשתי בזית הכנסת הקשיתי שלון צחיות אלו שום שמעו ולכן ג' לקרותו ד' ע"ש באח"ב ומשמעותן כללנו הקב"ה חומר שמתוך כשאווש באבחת חרב שעין ואללף מתחלפין. וכן שתי חסוכות בתיבה אחת כמו שמלה שמה כש כש. ועלם על סם פסוק בחזקוק ג' י"א. בחף חדש גוים. ובאח"ב. ע"ש פסוק ביחזקאל כ"א כ' אבחת חרב ופירש"י שהיו יסוד ולא באה אלל לסמיכה]: הביא הקב"ה וכו'. לפי שהמכות בלו במשפט ודצין על המלריים לכן יחדס ההנח להקב"ה שהו דיין אחת אבל בנסים שנעשו לאבותינו לא יחדס להקב"ה לפי שלא היה שורת הדין עומן שיהיו רחמים לגם כי היו ג"כ עובדי ע"ו. וכמ"ס רש"י צ"ב בשלח (בפסוק ועשרה על הים. מה שהקדים התנ"ח הנסים שבים. תירץ ויעקב הידועה זו לא היה ידוע קודמן בזמן: עשר נסיונות אבין ישראל הלך בהיותם עיקרים צחיות הפרסום. לך הקדים לע"ש שלא היו קודמן בזמן: עשר נסיונות נסו אבותינו

(*) בחי"ט ד"ס ים כלל הוספה בנ"ל וי"ל א"כ נעברה נסים על בני ישראל נסו אבותינו כולס כולס מה חרב הכו ואללך כולס שות שאלחנו נלכין נפידה שכ"א"ה יתיה נפילה שלון אחרי הקומה ולפיכך לה יתשע לעשרה נסים שהם היו פילות מכל כ"ה ולא היו פילות מהעשיית כבד אצדו מן העולם משל"כ בחסות שמתארים שלא היו אלל מהם נעלמה. ונהא שהיה דקדים הנחה הנסים שנים לפי שיו קודמן בזמן למכות מלרים שכל הם ואודיי קקס שמתארים קודם למכות לע"ש שם היו המכות קודמן בזמן ובמ"ס תירץ היה צוה שיעיר בו' מ"ס לפיט דלה ועשרה על הים:

וינך מאחריהם [הללו עובדי ע"ו והללו עובדי ע"ו וכו'. מד"ס: במד"ס שיעקר המכות היו למען שפר שמו בעולם. ועיקרם הידועה זו לא היה ידוע קודמן בזמן: עשר נסיונות אבין ישראל הלך בהיותם עיקרים צחיות הפרסום. לך הקדים לע"ש שלא היו קודמן בזמן: עשר נסיונות נסו אבותינו

מכה חרב הכו ואללך כולס שות שאלחנו נלכין נפידה שכ"א"ה יתיה נפילה שלון אחרי הקומה ולפיכך לה יתשע לעשרה נסים שהם היו פילות מכל כ"ה ולא היו פילות מהעשיית כבד אצדו מן העולם משל"כ בחסות שמתארים שלא היו אלל מהם נעלמה. ונהא שהיה דקדים הנחה הנסים שנים לפי שיו קודמן בזמן למכות מלרים שכל הם ואודיי קקס שמתארים קודם למכות לע"ש שם היו המכות קודמן בזמן ובמ"ס תירץ היה צוה שיעיר בו' מ"ס לפיט דלה ועשרה על הים:

מכה חרב הכו ואללך כולס שות שאלחנו נלכין נפידה שכ"א"ה יתיה נפילה שלון אחרי הקומה ולפיכך לה יתשע לעשרה נסים שהם היו פילות מכל כ"ה ולא היו פילות מהעשיית כבד אצדו מן העולם משל"כ בחסות שמתארים שלא היו אלל מהם נעלמה. ונהא שהיה דקדים הנחה הנסים שנים לפי שיו קודמן בזמן למכות מלרים שכל הם ואודיי קקס שמתארים קודם למכות לע"ש שם היו המכות קודמן בזמן ובמ"ס תירץ היה צוה שיעיר בו' מ"ס לפיט דלה ועשרה על הים:

יבין תפארת ישראל יבין

יהיה זעיק, שברחה לרת בניו, (ו) שנלטה לגרם הנר, (ח) שיגרם גם יסמעאל כבודו, (ט) מילה צן ל' שנים, (י) עקידה. ולמה נהגה בכל אלה, אה' לדעת את אשר בלבבו, (יא) אויב ספיקה קמי שמתו: אה' למה נכרה הקב"ה כל כך, כדי להודיע להלך, כמה גדולה היחה אהבתו לאלהינו, ושלא לחנם במד' צו הקב"ה מכל דורו: (י) שנלוו מעשר המכות שהיו רחויין בילקו כמלריים, מדתיו רעים ותעוים כמורהם [כמ"ס פ"ג פי"ח א"], לטלו צכות אבותיהם: יא) כולן מגויין בצחות דרבי נחן [מק' ל"א]:

אלה הם ושפתיו עליכם וגו' (ת"ר) ואלל בני ישראל וגו' למען הדשן ורחימי' אהר כהן גדול שגזר שיהיו בשרהם כבשר יעקב ונשמתם כנשמת ישראל וכו'. ושם אמר רש"י: 'אם אלו ישראל ולא כל בני ישראל והייתי כגם כיוצא בזה כל ישראל? הא' דכתיב: 'הי' שיעשה פיוריהם שנלמד מהם שיהיו כשאר בני ישראל וכו'. ושם אמר רש"י: 'אם אלו ישראל ולא כל בני ישראל והייתי כגם כיוצא בזה כל ישראל? הא' דכתיב: 'הי' שיעשה פיוריהם שנלמד מהם שיהיו כשאר בני ישראל וכו'. ושם אמר רש"י: 'אם אלו ישראל ולא כל בני ישראל והייתי כגם כיוצא בזה כל ישראל? הא' דכתיב: 'הי' שיעשה פיוריהם שנלמד מהם שיהיו כשאר בני ישראל וכו'.

בעשרה מאמרות פרק האבות

הן עשרה נסים נעשו
לאבותינו בבית המקדש
והם כ"ה פ"ה (כ"ה) ע"י
דומיה וזה פ"ה ה"ד פ"ה
ע"י ה"ג

שנויי גוסהאות

המקום (ב"ה). כמח"ו
מקב"ה; ד"ג ודס"ו ובני"ק
ובמס"ב לוח. הן נעשו
(לאבותינו). כמ"ק ליה. ו
ולא הוריה בשר הקדש.
כמ"ק .. קדש; כמח"ו
ובני"ו ואלא החליטו וכו'
כמ"ס ובכ"טו יום.

תוספת חרשים

הן חרשים ר"ה פ"ה
הפילה כ"ו ח"ן שומעין
כ"ו וק"ה ח"ן ל"ן דבר
שומד כמ"ו סיקות נש.
וגמרה ערובה היא פ"ה
דף פ"ג פ"ה ע"ה עובדה
שהייתה תוחבין לה כ"ו
בשר קודש כרוטב ואלכ"ה
דדקוי ליה לישא דמתי
לא הפילה ולא ח"ן לא
התאם. אבל לק"ה
דהמורה הוא בל"ג ומי יעד
על זה. אבל מה שלא
הפילה היא העדות על
התאם שלא היה נמיסה
לעווס. וק"ל. (ממנהרש"ח
ז"ל): ולי נראה לישב
שיש"י מדקמי לא הפילה
אשה ולא קתי לא הפילה
עובדה כלישנא דברייתא
דקלי מסכתא וינא משום
דמייבי ב"השע שלא הוכר
עובדה ח"ן ידוע אם היא
משוברת ד"ו ח"ן שומעין
לה כמ"ס ב"ה הר"ה
במ"ה דהם היא מעוברת
כ"ו בלומרה זריכה ח"י
אע"פ שלא נשמו פיה
בלא ח"ש החריה לא מהכי
ח"הים ח"ה"כ נשמו פיהו
והשת"י ח"ה"מ מילתא
ככה"י גוונא שע"פ כד"ן
לא היו מאמנים לה להחליה
בשר קדש ח"ו הינה יכולה
לג"ה לדי סכנה ונשגיל כך
היה סכס אבל היבא דקיס
ל"ן כשה" מעוברת או מאכלין
אוחת על פי חמישה ולא
היה סכס ב"ה כשגיל כך
כ"ן שח"ו מועד לעשות
כ"ן לע"ד לישב ח"י רש"י
על כ"ן:

ח"י אדמ"י הלאן הגדול
אב"ד ור"ם מוה"ר שאל
ז"ל:

באורי הגר"א

ציונים המבלי ח"ן קברים
וג"ו ואי בעליה וימרו על
ים וג"ו ונאמר וירא ישראל
וג"ו ויחמי. שנים בשנים
במרה ובפידים שנים בשנים
שנים בעליה כראשון ובשני
בשבתה על ס"ר וג"ו
והאספוק וג"ו בעל
ובמרגלים:

המקום [נ"ה] במדבר. ואע"פ שהעגל חטא היה. נקרא נסיון
שענין נסיון להקב"ה הוא מיעוט האמונה והסתפקס בו. וכך
הוא חטא העגל שלא האמיט ולא בטחו בו שילכו בטח דרכם
במדבר אשר הולכים זה ממלרים ועד
הנה. ולא שמר הר"ב סדר זמנים.
אלא נקט שנים שנים. אבל קשיא
דבעלייה הים שכחב הר"ב שהוא
ויבואו מרהה. מאי עלייה דים הוה
שהרי הים ג' ימים אח"כ וכן הרמב"ם
שמפירושו העתיק הר"ב. לא הלי להא

דמרה בעלייה מן הים. ובגמ' פ"ג דערבין דף ט"ו ע"ה אמרין חד בעלייה של הים ומפרשים שמיד שעלו מן הים היה. שאלמו
כשם שהיו עולים מלך זה כך מלרים עולים מלך החר ומייתי ליה מדכתיב (תהלים ק"ו) וימרו על ים בים סוף. וכנגדו לא קא
חטיב למתאוננים כלל. ובחמת דקביא על הש"ס אח"י לה קא חטיב למתאוננים. לפיכך נראה לי דס"ל להגמ' דמתאוננים והאספוק
חד ענינא הוא ואע"פ שהעגיר בהם אש ה' לא שקטו. והאספוק אחר בקרבו וגו'. והיינו דכתיב ויבכו ויבכו ויבכו חל תחלת
המתאוננים. וכי הוה דבפרק כל כתיב דף קט"ו ח"י רש"ג אומר עמידה פרשה זו [ויחי בנכוע דעלה קאי החס] שהעקר מלאן
ותכתב במקומה ולמה נכתבה כאן כדי להסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה. פורענות שנייה מאי היא ויחי העם
כמתאוננים. פורענות ראשונה. וישעו מהר ה'. ולאמר ר' חמא בר חנינא בסרו מאחרי ה'. והקצו בחוס' דאכתי נכמנו שהי
פורענות. ונדחקו מחד לישב. ולדידי אררבה הכי נמי משני דמתאוננים והאספוק חדא פורענות הוא והדע דכ"ן דפר"ך
שניה מאי היא. ולא פריך תחלה על הראשונה. ש"מ דהראשונה נמי ידע. ולא הוקבע אח"כ בגמ' פורענות ראשונה וישעו וכו'
בדרך שאלה ראשונה מאי היא אלא מחד הגמ' הודיענו מאי היא אבל שאל שבעית המדרש לא שאל אלא על השניה. דכבר
דמתאוננים איננה לימוד שבה ה' היא כדלקמן וח"ן כהן הפסק [בין פורענות דמתאוננים לפורענות דוהאספוק] ומחד ליה
ויחי כמתאוננים כלומר משם מתחלת השניה וכולה חדא פורענות היא ודלא כפירש"י שפירש דמתרן דהאספוק היא הראשונה
שהתחילו בה כשסרו מאחרי ה'. וכבר הקצו עליו בחוס' והביאו מדרש * ויכלו דפורענות ראשון בסרו מאחרי ה' לפי שלמדו הרבה
חורה מסיני כהטוק הבורח מביח הספר כך נ"ל. [ומלאתי ח"ן לי במדרש רבה פרשה מלורע שאלמו שם מהיבן נחמיבו ישראל
בצבות ולרעה. ונתלקו כמה אמוראי בעעמא. וחד מינייהו רבי יהודה צרבי סימון שאלמו מתאוננים שנאמר עד אשר ילא מאפסס
והיה לכם לזרח. מאי לזרח רב הונא אמר לזריחא ולביסנא. ופירש בעל מהמנו כהונה ששם הערוך מיני שחן ונפוח ע"כ ועוד אמוראי
צובא דמפרשים לזרח על ענין הזה. ומעשה חי לכו דמתאוננים והאספוק חדא מלתא היא היאך קאמר דמתאוננים ומייתי רחיה
מוהיה לכס לזרח. שלא נאמר אלא על האספוק. אלא כולי חדא הוא רחיה גמורה לדברי. ועוד ח"י אומר שגם פשטא דקרא
מוכיח שהכל אחד שהרי נאמר והאספוק וגו' ויבכו ויבכו. וח"ן משמעות ויבכו אלא ששבו למה שיהי בו כבר. וגם חי לאו
דלהכי אתא ל"ל למכתב כלל וישבו גם זו רחיה מצוהרת]. אבל להרמב"ם והר"ב שפירשו למתאוננים והאספוק לתרתי יכולני
לומר משום דלרבי דס"ל בכל כתיב (שם) דויחי בנכוע במקומה. סבר דהפסקה ליתא וסתם מתני' דס"פ ג' ידיים כרבי ומ"מ
נראה לי שלא נחשוב על כלל מן המנין לפי שח"ן נסיון אלא חטא ובמקומו חכמים הא דאמרי' בגמ' דערבין וימרו על הים
ב"ס סוף. ושבעים פנים לתורה: בסו אבותיה הוה המקום במדבר. שעל שהיו במדבר מקום שמש מאין יושב. וחסר ח"ן כל זה
חשבו ח"ו שהוה מחסרון הבגהחו יחברך על הגליל הוא ולפיכך נסוהו. והיינו דרייק למתני במדבר וקא קרי ליה לקב"ה מקום
בכאן. להורות כי הוא מקומו של עולם מאין פניו מהבגהחו כך פירש במד"ס: הן עשרה נסים נעשו לאבותינו בצ"ה המקדש.
וקא מני לכו דלא רמזו בקרא כלל: לא הפילה אשה מריח בשר הקדש. מתאונן בשר הקדש. ח"ג מריח אברים של המערכה
שח"ו הריחה ובח"ה לעווס מהן ח"ן שומעין לה להאכליה בשר קודש. רש"י: ולא הסריח בשר הקודש. כשלא היה לו פנאי
להקטיר צלילה כל האברים כהעכבו מצערב מעלין אוחת בראשו של מוצח ועומדים שם צ' ימים או ג' עד שיהיו פנוים להקטירן
שח"ן ליה פוסלת ב"ן בראשו של מוצח. ונעשה ב"ן נס ולא היו מסריחין כל זמן עבדתן. רש"י. והא דתנן הגח מעולם כתב

(*) ב"ה ח"ה יגמ"ו.

יבין תפארת ישראל יבין

(יב) חטא הוא כשהטעם האדם מכת תלוה. אבל נסיון. הינו כשהטעם האדם
מדרנסופק בכה ה' צהמיתית הנבואה. וקדחטאו אבותיו במדבר י' פעמים.
וכ"ן מניין בערבין [ד"ו ח"י], ואלו הן, (א) קודם ירדהו לים,
אמרו המבלי ח"ן קברים, (ב) בעלייתן מהים, חטבו שמלרים עלו
מלך אחר, עד אשר וירא ישראל את מלרים מת, שכחב הקב"ה
שפלטקו הים, (ג) במרה, שאלמו מה נשתה, (ד) שוב שנית במים
ברפידים, (ה) בזמן נאמר להם אל ילא, וילאו בשבת, (ו) נאמר
להם אל יוחר ממנו עד בוקר, ויחזירו, (ז) בשלו בשנה הראשונה,
אמרו מי יאכלינו בשר, (ח) בשלו בשנה שנייה, נאמר והאספוק
התאחו תלוה, (ט) בעגל, (י) במרגלים. ואלו נתמלא סאתם ונעשבו.
[אבל שאר חטאים שחטאו, וגם מפשה קרת, כולו נהר הכי סו, ואף

אחד צירידה שם נאמר (שם י"ד) המבלי ח"ן קברים במלרים.
ואחד בעליה. ויבואו מרהה וילטו. אחד ברפידים וירב העם עם
משה. שנים בזמן לא תלאו וילאו. איש אל יוחר ממנו ויחזירו.
שנים בשלו. בראשון בשבתה על
ס"ר הבשר. בשלו השני והאספוק
אשר בקרבו. אחד בעגל. ואחד
במתאוננים ובמרגלים והוא פשירי
שם נאמר ויבכו ח"ו זה עשר
פעמים

אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר-י)
שנאמר (במדבר י"ד) וינסו אותי זה עשר
פעמים ולא שמעו בקולי: הן עשרה נסים
נעשו לאבותינו בבית המקדש-י). לא
הפילה אשה מריח בשר הקדש-י). ולא
דמרה בעלייה מן הים. ובגמ' פ"ג דערבין דף ט"ו ע"ה אמרין חד בעלייה של הים ומפרשים שמיד שעלו מן הים היה. שאלמו
כשם שהיו עולים מלך זה כך מלרים עולים מלך החר ומייתי ליה מדכתיב (תהלים ק"ו) וימרו על ים בים סוף. וכנגדו לא קא
חטיב למתאוננים כלל. ובחמת דקביא על הש"ס אח"י לה קא חטיב למתאוננים. לפיכך נראה לי דס"ל להגמ' דמתאוננים והאספוק
חד ענינא הוא ואע"פ שהעגיר בהם אש ה' לא שקטו. והאספוק אחר בקרבו וגו'. והיינו דכתיב ויבכו ויבכו ויבכו חל תחלת
המתאוננים. וכי הוה דבפרק כל כתיב דף קט"ו ח"י רש"ג אומר עמידה פרשה זו [ויחי בנכוע דעלה קאי החס] שהעקר מלאן
ותכתב במקומה ולמה נכתבה כאן כדי להסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה. פורענות שנייה מאי היא ויחי העם
כמתאוננים. פורענות ראשונה. וישעו מהר ה'. ולאמר ר' חמא בר חנינא בסרו מאחרי ה'. והקצו בחוס' דאכתי נכמנו שהי
פורענות. ונדחקו מחד לישב. ולדידי אררבה הכי נמי משני דמתאוננים והאספוק חדא פורענות הוא והדע דכ"ן דפר"ך
שניה מאי היא. ולא פריך תחלה על הראשונה. ש"מ דהראשונה נמי ידע. ולא הוקבע אח"כ בגמ' פורענות ראשונה וישעו וכו'
בדרך שאלה ראשונה מאי היא אלא מחד הגמ' הודיענו מאי היא אבל שאל שבעית המדרש לא שאל אלא על השניה. דכבר
דמתאוננים איננה לימוד שבה ה' היא כדלקמן וח"ן כהן הפסק [בין פורענות דמתאוננים לפורענות דוהאספוק] ומחד ליה
ויחי כמתאוננים כלומר משם מתחלת השניה וכולה חדא פורענות היא ודלא כפירש"י שפירש דמתרן דהאספוק היא הראשונה
שהתחילו בה כשסרו מאחרי ה'. וכבר הקצו עליו בחוס' והביאו מדרש * ויכלו דפורענות ראשון בסרו מאחרי ה' לפי שלמדו הרבה
חורה מסיני כהטוק הבורח מביח הספר כך נ"ל. [ומלאתי ח"ן לי במדרש רבה פרשה מלורע שאלמו שם מהיבן נחמיבו ישראל
בצבות ולרעה. ונתלקו כמה אמוראי בעעמא. וחד מינייהו רבי יהודה צרבי סימון שאלמו מתאוננים שנאמר עד אשר ילא מאפסס
והיה לכם לזרח. מאי לזרח רב הונא אמר לזריחא ולביסנא. ופירש בעל מהמנו כהונה ששם הערוך מיני שחן ונפוח ע"כ ועוד אמוראי
צובא דמפרשים לזרח על ענין הזה. ומעשה חי לכו דמתאוננים והאספוק חדא מלתא היא היאך קאמר דמתאוננים ומייתי רחיה
מוהיה לכס לזרח. שלא נאמר אלא על האספוק. אלא כולי חדא הוא רחיה גמורה לדברי. ועוד ח"י אומר שגם פשטא דקרא
מוכיח שהכל אחד שהרי נאמר והאספוק וגו' ויבכו ויבכו. וח"ן משמעות ויבכו אלא ששבו למה שיהי בו כבר. וגם חי לאו
דלהכי אתא ל"ל למכתב כלל וישבו גם זו רחיה מצוהרת]. אבל להרמב"ם והר"ב שפירשו למתאוננים והאספוק לתרתי יכולני
לומר משום דלרבי דס"ל בכל כתיב (שם) דויחי בנכוע במקומה. סבר דהפסקה ליתא וסתם מתני' דס"פ ג' ידיים כרבי ומ"מ
נראה לי שלא נחשוב על כלל מן המנין לפי שח"ן נסיון אלא חטא ובמקומו חכמים הא דאמרי' בגמ' דערבין וימרו על הים
ב"ס סוף. ושבעים פנים לתורה: בסו אבותיה הוה המקום במדבר. שעל שהיו במדבר מקום שמש מאין יושב. וחסר ח"ן כל זה
חשבו ח"ו שהוה מחסרון הבגהחו יחברך על הגליל הוא ולפיכך נסוהו. והיינו דרייק למתני במדבר וקא קרי ליה לקב"ה מקום
בכאן. להורות כי הוא מקומו של עולם מאין פניו מהבגהחו כך פירש במד"ס: הן עשרה נסים נעשו לאבותינו בצ"ה המקדש.
וקא מני לכו דלא רמזו בקרא כלל: לא הפילה אשה מריח בשר הקדש. מתאונן בשר הקדש. ח"ג מריח אברים של המערכה
שח"ו הריחה ובח"ה לעווס מהן ח"ן שומעין לה להאכליה בשר קודש. רש"י: ולא הסריח בשר הקודש. כשלא היה לו פנאי
להקטיר צלילה כל האברים כהעכבו מצערב מעלין אוחת בראשו של מוצח ועומדים שם צ' ימים או ג' עד שיהיו פנוים להקטירן
שח"ן ליה פוסלת ב"ן בראשו של מוצח. ונעשה ב"ן נס ולא היו מסריחין כל זמן עבדתן. רש"י. והא דתנן הגח מעולם כתב

(*) ב"ה ח"ה יגמ"ו.

ראשון לציון
עשרה נסים נעשו כ"ה פעמים
שח"ו הריחה ובח"ה לעווס מהן ח"ן שומעין לה פ"ה מלת ח"ן מדפס בעתה

ח"י"ם ד"ה עשר נסיונות כי וכן הרמב"ם שמפירושו העתיק הר"ב לא חלה להא
דמרכ כ'. גם במהרש"ה ח"ה ערבין ע"י פ"ה חמס על הכתוב ע"ס: הן במשנה

בעשרה מאמרות פרק ה אבות

תוספת יום טוב קח

ציונים

פעמים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

צפופים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

צפופים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

צפופים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

צפופים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

צפופים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

צפופים ולא שמעו בקולי: ד' ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא כוונתה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומנוכר יותר משאר תומאות: ולא כבו גשמים (אש עצי המערבה. ואל"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מחמר ועולה:

ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלהם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא בהם פסול קודם מילוקן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקטר בלילה ולא היו מרבים לקטר. ובתי הלהם נאפים מערב יום טוב ואין הפייתן דוחה יו"ט. וכן להם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכן לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים איש בחמו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחווים רוחיה.

יבין

שאלה תריח, ונמלאות מטעמות שנגנעו מלכנס למקדש: (טו) לא מצטיית אצלי עולה סהן להקדשה, וכשהעין לראש המזבח אין ליה סוסלת צו, ואפילו מונח שם צ' וג' ימים הפ"ה לא הסריח בניו. אלא אפילו בשר (א) שלמים שנחלל לכל הרס לצ' ימים רגופים, גם הוא לא הסריח: (יז) אף דורך זבובים להמלא במקום דמים ובני מעים. הפ"ה כדי שלא יטערו הכהנים המתעסקים שם, לא נראה שם זבוב: (יח) מזהיה עי"ל נפסל לעבודה ביו"כ, ועי"ל יהו כל העם ורעים המקרה שאירע לכה"ג, ויהייתם צבוצב: (יט) שאלו קן, לא היו יכולין להקטיר אימורי חטאת ואשם, ולא היה מותר הכשר לאכילה לכהנים (פסחים י"ט ב'): (כ) שלא דחק הרוח לעשן למטה (פסחים י"ט ב') שלא יטערו הכהנים העובדים בהעשן: (כא) דכשלא יקריבוהו בע"ז וכן, יאסרו כל ישראל להכל חם בשנה זו. ואל"ל דביעור גם צוקלר ביום כשר, וכשנפסל הקנאר בלילה היו יכולין לקטר אחרת ביום ולהקריבה, עכ"ל עי"ל התעכבו בקרבנות, ויפסלו הרחוקים שואכלו חודש עוד אחר חלות על סתן (א) ע' בנהש"א יוא"ל כ"א ע"ל חת"א שני דמרכלא נסי בה"ז חגיג' להו

תפארת ישראל

שאלה יתעכבו מלהקריבו [מנחות דס"ח]: (בב) שמקריבין בעלצרה כדי להסיר חם למנחות במקדש. ואין אפייתן דוחה יו"ט או שבת. וא"כ כשיפסלו הלה, א"ל להביא אחרות. ולא יוכלו להביא מנחות מהזבחה חדשה שנה חמימה: (בג) שג"כ אין אפייתן דוחה יו"ט או שבת, ואילו נפסל היתה מהצטלת המזבח שבטעו שלימה. והק"ל שבהם שנעשה בהן הוא ממש כשנפסלו אין להם עוד תיקון, להכי חדא חשיב להו הנא (י"ג שאין גורסין בשמים וזוח במשנה, ומחבי' לעומר ובתי לוח ולהפ"ל [ג']). [ועי' יוא"ל דכ"א ב']: (כד) כשמתכנסין בעזרה צבגלים וכדומה היו עומדין דחוקים מפני רבוי עס: (כה) עד שהיה באותה שעה ד' אמות בין ז"ל. כדי שלא יהביש כל אחד מחבירו כשיחודדו או כשיתפללו או על נעמי לצבצבו שאינו רוצה שיתגלו לשום אדם רק אליו יה' היוצע מכלוביו: (כו) אף שמתוין שם, לא הזיקו: [והפירו' לו' בני מורה דלחו מההם זה שלא כפי זה, דגם עכבו לא נעשה שינוי אדם עם מלאה, רק לעתים רחוקים והוא הוא דניגון והשמות את מקדשים, בקדושתן קן אף כהן שומעין [מגילה כ"ח א']: (כז) אל"ל שרבו הפסד שלא היו נשים אלו הלה נק"ל גם נק"ל ונמקדש (הבנת היתן).

יבין

שאלה יתעכבו מלהקריבו [מנחות דס"ח]: (בב) שמקריבין בעלצרה כדי להסיר חם למנחות במקדש. ואין אפייתן דוחה יו"ט או שבת. וא"כ כשיפסלו הלה, א"ל להביא אחרות. ולא יוכלו להביא מנחות מהזבחה חדשה שנה חמימה: (בג) שג"כ אין אפייתן דוחה יו"ט או שבת, ואילו נפסל היתה מהצטלת המזבח שבטעו שלימה. והק"ל שבהם שנעשה בהן הוא ממש כשנפסלו אין להם עוד תיקון, להכי חדא חשיב להו הנא (י"ג שאין גורסין בשמים וזוח במשנה, ומחבי' לעומר ובתי לוח ולהפ"ל [ג']). [ועי' יוא"ל דכ"א ב']: (כד) כשמתכנסין בעזרה צבגלים וכדומה היו עומדין דחוקים מפני רבוי עס: (כה) עד שהיה באותה שעה ד' אמות בין ז"ל. כדי שלא יהביש כל אחד מחבירו כשיחודדו או כשיתפללו או על נעמי לצבצבו שאינו רוצה שיתגלו לשום אדם רק אליו יה' היוצע מכלוביו: (כו) אף שמתוין שם, לא הזיקו: [והפירו' לו' בני מורה דלחו מההם זה שלא כפי זה, דגם עכבו לא נעשה שינוי אדם עם מלאה, רק לעתים רחוקים והוא הוא דניגון והשמות את מקדשים, בקדושתן קן אף כהן שומעין [מגילה כ"ח א']: (כז) אל"ל שרבו הפסד שלא היו נשים אלו הלה נק"ל גם נק"ל ונמקדש (הבנת היתן).

ויום ד'. כנגררה השמש הטס בטבעו שיטמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אליו. וכן שאר הנפלאות. מלבד אלו העשרה שהוכחו
 בטבעי הדברים הם בין השמות ע"כ. ויותר מזה יצא בדבר המורה פרק כ"ט חלק ב' ואמר שם החר השביע מדרגם
 הנאי התנה וכו' היס ואמר שאות הנביא הוא שיודיעו האל בבטח סוה' זו מה שיאמר ויפעל זה הדבר כמו ששם בטבעו להיות צבור
 מה שה' בטבעו ע"כ. ויקשה על זה מאד מאד משה רבינו ע"ה (שמות ח') למתי אפחיר ויבטיחו חמר (ישעי' ז') האל לך אות
 מעט ה' אלהיך העמק שאלה או הגדה
 למעלה ושאלה גדעון מאות הגוה בטני דברים נבראו בערב שבת בין השמשות (כח) כמו לר לי המקום גשה לי ואשבה
 הפכים. ובמד"ש בשם המחזיקי ז"ל
 שאין דעת החכמים שהיו הנאים האלה טבע קיים במתפעל בערב שבת בראשית קודם כשנלמה הנריאה :
 כי

באורי הגר"א
 ואין על הדם ונאי
 (שמות יד) ליהנו ואמרו
 (מ"ר ע"ש) להנאו והכל
 סיה בין השמשות כח"ט
 (בראשית ב') ויכל אלקים
 יום השביעי והקפו והא
 לאפר וישנה יום השביעי
 האל בין השמשות ואמרו
 (מ"ר ע"ש) אדם שאינו
 יודע כו' וז"ל כי כו' שבת
 נכל מלאכתו אשר בנה
 אלהים לעשות לר' לאמר
 זמן לשוואם עשיו כח
 ועת כשיתה השנה :

ר"ע מברטנורה
 ר"ע מברטנורה
 ר"ע מברטנורה
 ר"ע מברטנורה

והוא דקרא הוא התשובה עלמה בהיאר זה הספק העולם המהחייב בענין הגכיס. מפני שאין שינוי ברעונו יתבדך. והוא אומר
 ולא דרכים דרכי. שדרכיו והם פעולותיו. שכן אמר מרע"ה (שמות ל"ג) הודיעני נא את דרכיך. והם הנהגות ופעולותיו בעולם. אמר
 שלא דרכים דרכי כלומר שלא תקישו דרכים לדרכי. ולא יבא הכפק העולם הזה. ורמז"ם עלמנו [בספרו המורה] סוף פרק ד'
 מחלק ג' כתב וז"ל. ענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המוחסות אליו בלתי ענין המוחסות אליו. וכשילקחו ב' ההשגחות
 או שתי ידיעות או שתי הכונות. על שיקבלם ענין אחד. יבואו הכפקות הנזכרות. וכעיוודע שכל מה שיוחס אליו. כבדל מכל מה
 שיוחס אליו. יתבאר האמת. ובבר הגיד ההבדל בין אלו המוחסות אליו ובין המוחסות אליו. וכתב וז"ל. כעיוודע שכל מה שיוחס אליו. כבדל מכל מה
 ג"כ מלשנו פרק כ"ט מחלק ב' שמה שמבאר דברי החכמים באמרה הנאי וכו' על הדרך האמור שלא כן דעת עלמנו. ודי
 לנו שהמלטענו להרמז"ם בזה בדעת עלמנו אה"פ שלא נוכל להצילו מדעתו בדעה החכמים. אבל אפי' הומר שגם החכמים ז"ל זו דעהם
 ולא נפלאות מהם חלילה. כ"ש שממקרא מלא וזיל קרי בירב הוא. ולא אמרו שנבראו בערב שבת אלא על ידיעתו כמו הכל לשי.
 וכדברי המחזיקי. ובאמרה הנאי שהנה בשבת ימי בראשית על היס שיקרע וכו'. נראה בשינוי שאין ענינו כלל לבלק שנוי רעון. אבל
 הוא שיה לאמרהם כשכתבו בפ"ב מ"ח שאמרו בספוק יום השי שהנה הקב"ה עם מעשה בראשית על מנת שיקבלו עליהם ישראל
 ה' חומשי תורה. וזה אין בו דבר טבעי. אבל הוראה על תכלית בריאת העולם שלא נברא אלא בצביל קבלת ההורה לישראל
 ובאם לא יקבלוה יחזור העולם להיותו וכו'. כי לא נברא אלא להכלית זה. וכך כל אלו ההנאים ע"ה הגד נאמרים בכל לבין כל
 זכות ויפיו כה לישראל. שהקב"ה התנה במעשה בראשית עם היס שיקרע לישראל. כשצביל זה הוא צורת היס. וכך בשמש שיטמוד
 ליהושע. שצביל זה נברא. והשיריטונו בזה השרשה גדולה באמונה שהכל לא נברא אלא בצביל ישראל. מסכים לאמרהם
 בראשית צביל ישראל שנקראו ראשית. ואמריים רבים להם שאמרום לבח ולזכות ישראל. ולא כנחש ששם אמרם זה כיונו
 ג"כ לומר שהוא יתבדך ויפעלה מגיד מראשית אחרית. ומציט לכוף דבר בקדמותו. אבל זה מוצד שכתב היא ידיעתו יתבדך כענין
 הכל פשוט. אבל לא שבאו וכיונו בזה לצטל שנוי רעון ידיעה. כי מעולם לא נחייבו בזה. שכבר קדמם הנביא ישעיה לבלק זאת
 המבוכה באמרו (ישעי' נ"ח) כי לא מהשבותי [מהשנותינם] ולא דרכים [דרכי] שאין להקיש יחד. ולא נבוא להסתפק. ולא כיונו
 בלשון חנני התנה אלא כלשון המדרש שביום השי. ורבינו צ"ח הפליא על"ה הגדיל חושיה להסיר זו השאלה אמר כי ידיעה
 והיכולת הכל מפעולותיו כח"ש וידע אלהים הוא לבין פעולה. וכמו שאמר פעולות חינו מחייבות שינוי ולא רצו בויחבדך ק גס אלו.
 ונסמך בזה בחכמת הקבלה. ע"ש: נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ וכו'. גם לפי דעת הרמז"ם נתיחדו
 אלו בזמן הזה דוקא. והרבה סברות נאמרו בטעמים. תמאלס במד"ש. לא ראינו להפתיק גס ח' מהס כי לא ידעתי איזה יבשר.
 ומפני שראיתי לרבינו בדרך חיים שכתב במשנה הקודמת לזו בעשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש שדקדק במה
 שמתחילים באשה לומר לא הפילה אשה והיים שלא אמר אדם לר לי המקום שהם כנגד עשר כפירות בלימה וביארם אחת לאחת.
 ע"ש. חשבתי אני שכמו כן ויותר נאה לדרוש כך במקום הזה. שהרי ב' ספירות בלימה נברא העולם. וכלי ספק שכן גס אלו
 העשרה דברים. והיתה ההחלה מפי הארץ כמו הנסים באשה. אלא שצנופלח ממני כל אדרוש. ואומר כפי הנגלה שאלו דברים
 שיש לעשרה המאמרות שבהן נברא העולם. שכן במאמר הראשון סיפר הכתוב בענין הארץ שהיתה הוהו וכו'. ופי הבאר בזה
 למאמר יהי אור שכן אורה אור נגנו. וכך הבאר נגנו בימה של טבריה. ופי האסון שזה למאמר יהי רקייע ויהי מדיל. וכבו מים
 עליונים שלא כטבע. כך פי האסון הטס צחומר הגס הזה כח עליוני שלא כטבע. והקשה. כמאמר יקו המים ותראה היבשה
 שכן התהוות הקשת הוא מאידי הארץ הלחה שנתחלחה בני הגכמים. והמן שיה למאמר הרש הארץ וגו' עץ פרי וגו' שהן

תוספות רעק"א
 דחייב ליה בהדא ועיני
 חרי אהרני א' דשברי
 בלי חרס וסורא ונוצה
 דיושב מושב הפנימי
 והגמור' דבלתיקבמוסון.
 ואחר דנס גדול נעשה
 בלחה דפינים הכסדורי
 כך סלוקו. והא דלא
 חשיב דסקים ארון איו
 מן הברה וכו' ברובים
 בנס היה עופרים' דרניסי
 דקביעי לא חשיב עי"ש:
 ע' נה' י"ח ט' ט'
 ע' נה' י"ח ט' ט'
 ע' נה' י"ח ט' ט'
 ע' נה' י"ח ט' ט'
 ע' נה' י"ח ט' ט'

תוספות רעק"א
 תוספות רעק"א
 תוספות רעק"א
 תוספות רעק"א

והוא דקרא הוא התשובה עלמה בהיאר זה הספק העולם המהחייב בענין הגכיס. מפני שאין שינוי ברעונו יתבדך. והוא אומר
 ולא דרכים דרכי. שדרכיו והם פעולותיו. שכן אמר מרע"ה (שמות ל"ג) הודיעני נא את דרכיך. והם הנהגות ופעולותיו בעולם. אמר
 שלא דרכים דרכי כלומר שלא תקישו דרכים לדרכי. ולא יבא הכפק העולם הזה. ורמז"ם עלמנו [בספרו המורה] סוף פרק ד'
 מחלק ג' כתב וז"ל. ענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המוחסות אליו בלתי ענין המוחסות אליו. וכשילקחו ב' ההשגחות
 או שתי ידיעות או שתי הכונות. על שיקבלם ענין אחד. יבואו הכפקות הנזכרות. וכעיוודע שכל מה שיוחס אליו. כבדל מכל מה
 שיוחס אליו. יתבאר האמת. ובבר הגיד ההבדל בין אלו המוחסות אליו ובין המוחסות אליו. וכתב וז"ל. כעיוודע שכל מה שיוחס אליו. כבדל מכל מה
 ג"כ מלשנו פרק כ"ט מחלק ב' שמה שמבאר דברי החכמים באמרה הנאי וכו' על הדרך האמור שלא כן דעת עלמנו. ודי
 לנו שהמלטענו להרמז"ם בזה בדעת עלמנו אה"פ שלא נוכל להצילו מדעתו בדעה החכמים. אבל אפי' הומר שגם החכמים ז"ל זו דעהם
 ולא נפלאות מהם חלילה. כ"ש שממקרא מלא וזיל קרי בירב הוא. ולא אמרו שנבראו בערב שבת אלא על ידיעתו כמו הכל לשי.
 וכדברי המחזיקי. ובאמרה הנאי שהנה בשבת ימי בראשית על היס שיקרע וכו'. נראה בשינוי שאין ענינו כלל לבלק שנוי רעון. אבל
 הוא שיה לאמרהם כשכתבו בפ"ב מ"ח שאמרו בספוק יום השי שהנה הקב"ה עם מעשה בראשית על מנת שיקבלו עליהם ישראל
 ה' חומשי תורה. וזה אין בו דבר טבעי. אבל הוראה על תכלית בריאת העולם שלא נברא אלא בצביל קבלת ההורה לישראל
 ובאם לא יקבלוה יחזור העולם להיותו וכו'. כי לא נברא אלא להכלית זה. וכך כל אלו ההנאים ע"ה הגד נאמרים בכל לבין כל
 זכות ויפיו כה לישראל. שהקב"ה התנה במעשה בראשית עם היס שיקרע לישראל. כשצביל זה הוא צורת היס. וכך בשמש שיטמוד
 ליהושע. שצביל זה נברא. והשיריטונו בזה השרשה גדולה באמונה שהכל לא נברא אלא בצביל ישראל. מסכים לאמרהם
 בראשית צביל ישראל שנקראו ראשית. ואמריים רבים להם שאמרום לבח ולזכות ישראל. ולא כנחש ששם אמרם זה כיונו
 ג"כ לומר שהוא יתבדך ויפעלה מגיד מראשית אחרית. ומציט לכוף דבר בקדמותו. אבל זה מוצד שכתב היא ידיעתו יתבדך כענין
 הכל פשוט. אבל לא שבאו וכיונו בזה לצטל שנוי רעון ידיעה. כי מעולם לא נחייבו בזה. שכבר קדמם הנביא ישעיה לבלק זאת
 המבוכה באמרו (ישעי' נ"ח) כי לא מהשבותי [מהשנותינם] ולא דרכים [דרכי] שאין להקיש יחד. ולא נבוא להסתפק. ולא כיונו
 בלשון חנני התנה אלא כלשון המדרש שביום השי. ורבינו צ"ח הפליא על"ה הגדיל חושיה להסיר זו השאלה אמר כי ידיעה
 והיכולת הכל מפעולותיו כח"ש וידע אלהים הוא לבין פעולה. וכמו שאמר פעולות חינו מחייבות שינוי ולא רצו בויחבדך ק גס אלו.
 ונסמך בזה בחכמת הקבלה. ע"ש: נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ וכו'. גם לפי דעת הרמז"ם נתיחדו
 אלו בזמן הזה דוקא. והרבה סברות נאמרו בטעמים. תמאלס במד"ש. לא ראינו להפתיק גס ח' מהס כי לא ידעתי איזה יבשר.
 ומפני שראיתי לרבינו בדרך חיים שכתב במשנה הקודמת לזו בעשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש שדקדק במה
 שמתחילים באשה לומר לא הפילה אשה והיים שלא אמר אדם לר לי המקום שהם כנגד עשר כפירות בלימה וביארם אחת לאחת.
 ע"ש. חשבתי אני שכמו כן ויותר נאה לדרוש כך במקום הזה. שהרי ב' ספירות בלימה נברא העולם. וכלי ספק שכן גס אלו
 העשרה דברים. והיתה ההחלה מפי הארץ כמו הנסים באשה. אלא שצנופלח ממני כל אדרוש. ואומר כפי הנגלה שאלו דברים
 שיש לעשרה המאמרות שבהן נברא העולם. שכן במאמר הראשון סיפר הכתוב בענין הארץ שהיתה הוהו וכו'. ופי הבאר בזה
 למאמר יהי אור שכן אורה אור נגנו. וכך הבאר נגנו בימה של טבריה. ופי האסון שזה למאמר יהי רקייע ויהי מדיל. וכבו מים
 עליונים שלא כטבע. כך פי האסון הטס צחומר הגס הזה כח עליוני שלא כטבע. והקשה. כמאמר יקו המים ותראה היבשה
 שכן התהוות הקשת הוא מאידי הארץ הלחה שנתחלחה בני הגכמים. והמן שיה למאמר הרש הארץ וגו' עץ פרי וגו' שהן

לקוטים
 פ' ה' תו"ש ר"ה
 נבראו וכו'
 הכפתי ליו וכו' ואני יאחי
 בעקבותיו לנאק תה לכות
 זה שמתי ואימא דשברי
 קאמר מר שס גנד עשה
 ספירות בלימה מלמה
 למעלה כי ראשונה היא
 פי הארץ זה ידוע דמדת
 הפלכות ופי הארץ החיים
 ופי הבאר יתבאר שזר
 על מדה יסוד עולם הטבע
 ומשפיע למל' כפי מה
 שרתיב בס' מלאכות וכן
 שיעקר שם בלא הא יסוד
 ע"ה ופי האסון יתכן כנגד
 מדה טור שיה מדה של
 אהרן ויתאם כפי עשרה
 מאמרות בח"ג מתאמר
 הקור דין פ"ח שנגד
 אהרן ותר נקודתם הם
 שר וחומר נקלטה וע"ה
 כפי ויל מה שמשם ה"ם
 אהרן של נכנס ידוע שאין
 לחושים אחוה נקודתם

תוספות רעק"א
 תוספות רעק"א
 תוספות רעק"א
 תוספות רעק"א

והוא דקרא הוא התשובה עלמה בהיאר זה הספק העולם המהחייב בענין הגכיס. מפני שאין שינוי ברעונו יתבדך. והוא אומר
 ולא דרכים דרכי. שדרכיו והם פעולותיו. שכן אמר מרע"ה (שמות ל"ג) הודיעני נא את דרכיך. והם הנהגות ופעולותיו בעולם. אמר
 שלא דרכים דרכי כלומר שלא תקישו דרכים לדרכי. ולא יבא הכפק העולם הזה. ורמז"ם עלמנו [בספרו המורה] סוף פרק ד'
 מחלק ג' כתב וז"ל. ענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המוחסות אליו בלתי ענין המוחסות אליו. וכשילקחו ב' ההשגחות
 או שתי ידיעות או שתי הכונות. על שיקבלם ענין אחד. יבואו הכפקות הנזכרות. וכעיוודע שכל מה שיוחס אליו. כבדל מכל מה
 שיוחס אליו. יתבאר האמת. ובבר הגיד ההבדל בין אלו המוחסות אליו ובין המוחסות אליו. וכתב וז"ל. כעיוודע שכל מה שיוחס אליו. כבדל מכל מה
 ג"כ מלשנו פרק כ"ט מחלק ב' שמה שמבאר דברי החכמים באמרה הנאי וכו' על הדרך האמור שלא כן דעת עלמנו. ודי
 לנו שהמלטענו להרמז"ם בזה בדעת עלמנו אה"פ שלא נוכל להצילו מדעתו בדעה החכמים. אבל אפי' הומר שגם החכמים ז"ל זו דעהם
 ולא נפלאות מהם חלילה. כ"ש שממקרא מלא וזיל קרי בירב הוא. ולא אמרו שנבראו בערב שבת אלא על ידיעתו כמו הכל לשי.
 וכדברי המחזיקי. ובאמרה הנאי שהנה בשבת ימי בראשית על היס שיקרע וכו'. נראה בשינוי שאין ענינו כלל לבלק שנוי רעון. אבל
 הוא שיה לאמרהם כשכתבו בפ"ב מ"ח שאמרו בספוק יום השי שהנה הקב"ה עם מעשה בראשית על מנת שיקבלו עליהם ישראל
 ה' חומשי תורה. וזה אין בו דבר טבעי. אבל הוראה על תכלית בריאת העולם שלא נברא אלא בצביל קבלת ההורה לישראל
 ובאם לא יקבלוה יחזור העולם להיותו וכו'. כי לא נברא אלא להכלית זה. וכך כל אלו ההנאים ע"ה הגד נאמרים בכל לבין כל
 זכות ויפיו כה לישראל. שהקב"ה התנה במעשה בראשית עם היס שיקרע לישראל. כשצביל זה הוא צורת היס. וכך בשמש שיטמוד
 ליהושע. שצביל זה נברא. והשיריטונו בזה השרשה גדולה באמונה שהכל לא נברא אלא בצביל ישראל. מסכים לאמרהם
 בראשית צביל ישראל שנקראו ראשית. ואמריים רבים להם שאמרום לבח ולזכות ישראל. ולא כנחש ששם אמרם זה כיונו
 ג"כ לומר שהוא יתבדך ויפעלה מגיד מראשית אחרית. ומציט לכוף דבר בקדמותו. אבל זה מוצד שכתב היא ידיעתו יתבדך כענין
 הכל פשוט. אבל לא שבאו וכיונו בזה לצטל שנוי רעון ידיעה. כי מעולם לא נחייבו בזה. שכבר קדמם הנביא ישעיה לבלק זאת
 המבוכה באמרו (ישעי' נ"ח) כי לא מהשבותי [מהשנותינם] ולא דרכים [דרכי] שאין להקיש יחד. ולא נבוא להסתפק. ולא כיונו
 בלשון חנני התנה אלא כלשון המדרש שביום השי. ורבינו צ"ח הפליא על"ה הגדיל חושיה להסיר זו השאלה אמר כי ידיעה
 והיכולת הכל מפעולותיו כח"ש וידע אלהים הוא לבין פעולה. וכמו שאמר פעולות חינו מחייבות שינוי ולא רצו בויחבדך ק גס אלו.
 ונסמך בזה בחכמת הקבלה. ע"ש: נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ וכו'. גם לפי דעת הרמז"ם נתיחדו
 אלו בזמן הזה דוקא. והרבה סברות נאמרו בטעמים. תמאלס במד"ש. לא ראינו להפתיק גס ח' מהס כי לא ידעתי איזה יבשר.
 ומפני שראיתי לרבינו בדרך חיים שכתב במשנה הקודמת לזו בעשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש שדקדק במה
 שמתחילים באשה לומר לא הפילה אשה והיים שלא אמר אדם לר לי המקום שהם כנגד עשר כפירות בלימה וביארם אחת לאחת.
 ע"ש. חשבתי אני שכמו כן ויותר נאה לדרוש כך במקום הזה. שהרי ב' ספירות בלימה נברא העולם. וכלי ספק שכן גס אלו
 העשרה דברים. והיתה ההחלה מפי הארץ כמו הנסים באשה. אלא שצנופלח ממני כל אדרוש. ואומר כפי הנגלה שאלו דברים
 שיש לעשרה המאמרות שבהן נברא העולם. שכן במאמר הראשון סיפר הכתוב בענין הארץ שהיתה הוהו וכו'. ופי הבאר בזה
 למאמר יהי אור שכן אורה אור נגנו. וכך הבאר נגנו בימה של טבריה. ופי האסון שזה למאמר יהי רקייע ויהי מדיל. וכבו מים
 עליונים שלא כטבע. כך פי האסון הטס צחומר הגס הזה כח עליוני שלא כטבע. והקשה. כמאמר יקו המים ותראה היבשה
 שכן התהוות הקשת הוא מאידי הארץ הלחה שנתחלחה בני הגכמים. והמן שיה למאמר הרש הארץ וגו' עץ פרי וגו' שהן

כמו נעשה הם, מה להוציא הם בשפתו כדאמרינו [ב"ר שמות פ"ב] הנאי
 הכהו הקג"ה עם היס שיקרע. אלא שכולן מדה"י הם לשמש מול להציל
 ולהוציאו לזדיק, להכי תיךפ כענדרה הדגר ביומו, יתכן. כי הכת לשבות בו
 הם לכשיתערך. אבל הק' דברים שהיה הם שכלל ח' לאות ולשפת על
 מלכותו ית' לפיך הן רק כמדריגה ח' למעה מסוגלת קדוה שבת קודש
 קדשים, שג"כ הוא לפרסם מלכותו וממלכתו ית', וכן למעלה ממדריגה שאר
 סברו"ה

הנה לחמו של אדם ופריו אשר יתן בעתו וכנגדם המסיר דגן שמים הוא המן. והמטה כנגד מאמר המאורות שנאמר בהם והיו לאותות. ושלא משה עצמו במטה אשר בו יעשה האותות. ונמשך מזה מאותות השמים כל חתמו. והשומר שהיא ברירה קטולעת והוא ממאמר ישרו וגו'. והכח והמכתב כנגד שני המאמרים מאמר נפש חיה. ומאמר נעשה אדם כי צביעה החיות ודבר רוחני. כן הכח והמכתב וכן במכתב דבר יותר רוחני כמה שנקרא מהד' רוחות כפי הר"ב. וכן ויהי אדם לנפש חיה יתירה ר"ע מברשנורה

פי הארץ. לבלוע קרח וערתו: ופי ואלו הן. פייס הארץ. ופי הבארץ. ופי והלוחות כנגד מאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ בצרע ארשים הנעשים בכללם עם ישראל במדבר בכל המסעות. וי"א שפתחה פיה ואמרה שירה וכן הלוחות מעשה אלהים המה ראה זה דרך ישר לפני שאלמר (במדבר כ"א) עלי בצר ענו לה: פי האתון. בין השמשות נגור

פירש הר"ב לבלוע קרח וערתו וכ"פ הרמב"ם. וקשה דלמר אם צריחה יצרא. והרי צרוחה ועומדת כפי קבלת חז"ל פה. ואין קבלתם אלא איש מפי איש עד מרע"ה. ובאגדת חלק (דף ק"ו. וגדרים ל"ט) פירשו אם צריחה הגיהנם מוטב [ונו']. יצרא קרובי פתחא דודא צרוחה היא. דכתיב (קהלת א') אין כל חדש וגו'. ולדבריהם אם כמו תמיהה קיימת וגו' דוחק. ולכן נ"ל בהקדים עוד שלשה דקדוקים. א' אמרו ופלתה האדמה את פיה. ובשעת מעשה נאמר ופתחה. ואף אם לא נאמר כן בשעת מעשה. י"ב לדקדק למה לא אמר לשון פתיחה. שהוא מורגל יותר ממה שהוא מורגל לשון פתחה. צ' זה שאלמר (במדבר י"ז) וירדו חיים שאלה. שממה שלא אמר שאלו. הוא כפי מה שהזכיר רש"י ז"ל בתהלים ט' צפסוק [י"ח] יצו רשעים לשאלה. אמר ר' אבהו בר זבדי למדריגה התחונה של שאלו. ואף שעות הכחוש אין להכחיש. אבל כהפסוק מודיע הענין איך שנתפרסם ועוד

שירדו חיים למדריגה התחונה של שאלו. הלא כוונת אף נאה דורש ומבקש הפסוק להודיע. ולריך א"כ תקירה צפסוק איה איפה מודיענו כואת. שליטת. אמרו וכל העם נסו לקולם. ואין בדרך שומעיו קול לעוקים או ואזני שיטבו. אבל יתקדבו אל הקול הואו לשמוע הסבה שלועוקים בעצורה. והרי רש"י ז"ל כתב לקולם בצביל קול היוצא על בליעתם. ופירש הר"ס שהוא הקול היוצא מחוץ הבקיעה כדמות רעם שמזהיל את הארשים לצרות. לא לקול לעקתם בעת בליעתם. כי הקול הואו אינו קול מצריח

על היום ההוא. פ"ל. ומעשה אינו אומר שקול הבקיעה אף שהר"ס אמר שהוא כדמות רעם יכולי לומר שהקול הואו קול דברים היה המשמיע ומגיד שירדו חיים שאלה. היינו למדריגה התחונה. ויהי לאות גדול שהאדמה השמיעה קול דבור חותך ואומר. שעד המדריגה התחונה צאו חיים שנלמטערו עד שם. וזהו אשר ציקש עליו מרע"ה באמר ופלתה. שעל פתיחה שללורך הבליעה היה לו לומר ופתחה וכמ"ס צמעה. אבל אמר ופלתה מלשון פיתוי פי לה' דפתח בספר שופטים [א"א ל"ה] ומלשון פלו שפתי צפסוק תהלים ס"ו [י"ג]. שעינים הדבור. וכה יאמר אם צריחה יצרא ה' ופלתה האדמה ותחסר צ"ח השמוע בתיבת צריחה.

כמו ששח ימים עשה ה' וגו' שעינו בשעת. וכן גבולמה פרים שפיתו עניו בשפיתו. וזולתם חסרי הבית. יאמר אם צריחה שמעשת ימי צראות הוא הגיהנם יצרא קרובי פתחא כמאמרם ז"ל. וע"י קרובי פתחא לכאן ופלתה האדמה את פיה להשמיע קול שפיתו קול דברים להגיד כל הנעשה בצורה עד שאלו תחתית המדריגה. ואח"כ בשעת המעשה אמר ופתחה הארץ את פיה. פתיחה פה לבד לא ענין דבור. והיתה הפתיחה לענין ותבלע אהם. אמנם עוד היה שכל האדם נסו לקולם הואו קול שאלו על בליעתם קול דברים משמיע שירדו חיים שאלה לדימות התחונה של שאלו. ועוד לי כדמות ראה למה שפירשתי. מה ששנה התנא

בענין האתון לומר [פי האתון] [לפי] [ולא] שהאתון נצרא בין השמשות א"כ פי הארץ ג"כ על הדבור הוא שאלמר על פתיחה פה בין השמשות אם לא שפה עניו באתון הדבור שהיו נצרא בין השמשות א"כ פי הארץ ג"כ על הדבור הוא שאלמר על פתיחה פה בעלמא. ועד שני פי הבאר לדברי ה"מ שהזכיר הר"ב שפירשו שאמרה הבאר שירה וכו' וכל זה נראה לי ובעיני הוא כמו כפתור ופרח: ופי הבאר. כתב הר"ב צרה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ופי' בדרך חיים בכל מקום שהיו הולכים הבאר עולה וטובע מים. ונצרא אל הבאר הזה פה שילאו המים ככ"מ שהולכין ואין נראה שהסלע היה הולך ומתגלגל עמהם כנראה לכאורה מלשון רש"י פרק מקום שנהנו [דף כ"ד] דא"כ למה לא נזכר הנס שהסלע נקו מים בתלוש. אלא גם כוונת רש"י כדאמרן. ע"כ. ומ"ס הר"ב וי"א שפתחה פיה ואמרה שירה שנאמר עלי צאר פנו לה. כלומר שהיו עונים כנגד הדבור שלה. [ועיין לעיל. ולכן ידק ומתייבש שלא אמר פי הסלע. כי הלא הסלע הוא שהוליא המים. ועליו יאמר שהפה שהוליא הוא שנצרא בין השמשות. אבל פי הבאר נלמדך לחרוק ולפרשו שר"ל הנה שממנו יצא הבאר. אבל ל"מ היטב אשר שנה התנא פי הבאר שאמרה שירה וכו']: לשון האתון. לפי הר"ב נגזר עליה וכו'. כי לא יתכן שהיה הו כל כך מששת ימי צראות עד זמן בלעם.

וכן פירש בדרך חיים שכל אלו עשרה דברים שנצראו בין השמשות לא צריחה ממש. אלא גזירה ממש. אלא צריחה בין השמשות. שאין נראה כי האיל של יתכן היה חו משש ימי צראות עד אברהם. ע"כ. וכן פי' הר"ב צאל נגזר וכו'. [ופי' לשון פי כתבתי בסד"ה י"א]

יבין תפארת ישראל יבין

בחוברת נקו כל עת מימיו, והיה מתגלגל עמהם במדבר בכל המקומות כענין המתלטל [בשבת דל"ה, ודלא כרתו"ע הכא]. לכן כל המ' שנה שהיו במדבר הגדול והגורא, לא חסר להם פ"א מים, עד אשר שמחה מרים שפסקו מימיו, ונגזר צחוק הים [שם]. [בירו להני לא קאמר פי הסלע, משום דאזי הוה משמע כמי פי הארץ לעיל שנסגר אחר שנתפתח. אולם להני קאמר פי הבאר לא משמעין שנאמר באר פתוח כל המ' שנה]:

הנראה שכל אלו עשרה דברים שנצראו בין השמשות לא צריחה ממש. אלא גזירה ממש. אלא צריחה בין השמשות. שאין נראה כי האיל של יתכן היה חו משש ימי צראות עד אברהם. ע"כ. וכן פי' הר"ב צאל נגזר וכו'. [ופי' לשון פי כתבתי בסד"ה י"א]

(וארזו דף כ"ו. כ"ז) ובמח"ל ליהא. בפסחים כ"ג ובשבי פ' ואלה הכתובים ובתנאים ירושלמי (במדב' כ"ב. כת) ובמכילתא פ' כבלה פסוק עד אלה מלמנה ובתנאים פ' וירא הנוסחאות והסדר מכוונות משל כאלו ועי' בסדר"א פ"ג וי"ט ובשי' הדל"ל ז"ל.

לקוטים

אלא עד מדת הוד כבוד והודי נכפך עלי למען ית ויעין כפי המ' בה"א מתאמר המ' פת"ו והי נני צור כלק כפתרון תהאין איה ומצא ד"ח שמהלל מסטרא דימיה חמרי ומסטרא דשמהלל אחי ע"כ הנה א"כ יתכן שמדחת הוד שנקדשה נגזר מעת הצריחה כח לחנון של בלעם לדבר באלה שנה וקראת ה"ס נח וצרהל ש"ס ה"ס תא הרי"ס פי ל"ה נקראים עלי. ג' למה קתה ומגן וכו' להלל מלחמות ישראל ופשהנת נגזר ישראל וזולתם שמהגזר הכסד וכן קשת הוא לעזר הכתמים משכור מי נח עוד על הארץ וע"כ בפי' המ' א"י ש' לפי בדרך חזק והוא הכונן ענינו דפי הכהל חייט הלה שהוא הרחוק שנגז' עררי זלן הרבני עליה צריחה צור וז"ל ופי' האתון הוד כדאמרן וקשת כוא ריסוד כידוע בכל מקום וכן דיע שבחוב זו למת מן השמים וה"ס ה"מ שנקרא שמים ויגד מן הדעת ולכן בא ע"י משה בדלותא כפי מלחמות נתן והמטע נגזר ממת הצורה הנין אלהים שמש יולאין הדין והצדקות לשמות לוחות ומזכרים ולפיכך נקרא משה האלהים והשמיד יתכן שנגזר כהו מנחת הכסד שחזי הוא כדי שלא יוקר בחזי ע"כ לוחם הכאבים שפי"ס הדין ה"א ח"י י"ל שמתעם הוא נגד הכסד כפי מ"ס בח"י המטע. משה ה"ס יסוד אבה שעות הסדיו לזי ימין ז"ל ובוקעים לתון ע"כ ובשמיך מרת הצורה כפי מ"ס שם דשמיך הוא מנפ"ך כסול סוד כדויעם ע"כ וזה נ"ל הכונן והכתב והמכתב ה"ס מ"ב שידוע מ"ס רבינו הא"י זל"ה כבוד את שחורה ע"ג את לבנה וה"ס י' ויודות אבה ואלה והלוחות יתכן מדת הכסד כענין וה"ס לתת כיהו דתמן לציאל אין שם בח"י פתחא נסוד דין ויוני עוד ע"כ ה"ס מדרוש רבנ' משה וי"א חקוני ז"ל בתתלה וד"ס רהשון מ"ס מוכררי"א

בעשרה מאמרות פרקה אבות

המטה... פירוש... אביו... וכו'...

שנובי גוססאות... והמכתב... על אדום... נקרה ע"י כפי' מחו"ל...

תוספות חדשים... ב' במשנה והשמיני... הר"ב שבו פתחו אביו...

ראשונים לציון... ר' ברע"ב ד"ה והשמיני... ענין תולעת כ"ו ע"פ...

לקוטים... פניניו בסוד מאמר הלוחות... ארבע שנה וכו' וכו'...

פי הארץ כו': והמכתב. ל' הר"ב שהיו נקראים מכל ה' ל' לדיים. והקרוזו אליו שהיה דבר נסוי ומעשה אלמים המה והרצה כהלכותו...

האבות (א) והקישות (ב) והמק"ל (ג) והמטה (ד). והשמיני (ה) והמכתב (ו) והלוחות (ז). ויש אומרים אף המזיקין (ח). משה (ט). ואילו של אברהם אבינו (י). ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה (יא):

נגזר עליה שדבר עם בלעם: והקשת. לאות ברית שלא יהיה עוד מצול: והפן. שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: והמטה. שנעשו בו האותות ושל סנפרינון היה: והשמיני. כמין תולעת בריווה כשעורה. כשהיו מרחים אותו על האצנים הרשומות בדיו...

האבות (א) והקישות (ב) והמק"ל (ג) והמטה (ד). והשמיני (ה) והמכתב (ו) והלוחות (ז). ויש אומרים אף המזיקין (ח). משה (ט). ואילו של אברהם אבינו (י). ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה (יא):

יבין תפארת ישראל יבין

(א) שנתן הקב"ה כח בהאזן הראשון להוליד אחר כמה דורות האזן של בלעם, שיהיה בו כח לשערו לדבר עם בלעם. [ואע"פ דמן ואמיר קדמו להק, אפ"ה בני חנא למקט ג' פיות גבי הדדי...]

השגחת הקב"ה על עבדיו אשר תורתו יגלו: (לד' של מברע"ה, ושל הספירון היה, ונברא עם שם המפורש ההקיק בו, ובכה אורו השם נעשו בו האותות. אלוהים כשנודמן ליד משה בתחלה לא ידע כחו, עד שהודיעו הקב"ה ולמור ואת המטה הזה תקח בידך. [ואפשר דכלל נמי חנא מקלו של אהרן. שנתן אז הקב"ה כח בהגזע הראשון...]

בעשרה מאמרות פרקה אבות

ח רעב של בצורת באה... ע"י שנה י"ב ע"כ ומלכ"א ע"ד

שנוי נוסחאות... פורעניות... רעניות... כניק ומחיו ליח... עבירה... כניק ומחיו... וכו' עבירות... אינן מעשרין... כניק שאינן... באה... כניק וכו' בא... על שמוחה ושל בצורת באה... כניק... ושל בצורה בא... כניק... באה וכו' מחיו ע"ש הכינוי במצור וכו' וכו' (דברים כ"ח); ופי' כניק וכו' משמע ק"ח כי היה הכניק... של בצורת ושל שמוחה... (את) החיה... כניק חלה וליה... כליה באה... כניק וכו'... באה... הרב בא... דר"י באה

תוספות חדשים

ח תי"ח ס"ח ושל... ליטול כו' כמו שפי' הרמב"ם כו'... חלל הרב"ד ז"ל כיון ע"ז וז"ל וכו' דוקא כדכר שאין לו גוון משמע חלל כדכר שיש לו גוון חף מדאורייתא... יכול לפטור וכו' הרב"ד פ"ק ג' מהלכות מעשר ועיוני שם כפסק משנה ובמשה למלך

ראשון לציון

כסרי"א והדומין אליו מחדש דבר שפירא דנשפיה... ללא שיאמר להדיא לא שמעתי זה מרבותי... כל שמוע שמוע שמוע סתם כיון וזכרונו לא רבו הו' וכו' כן כוונת התלמוד אומר לא שמעתי והכל יודעין כי זה הדבר חורגו ידועה הו' ועי' בתוי"ט ועי' פסחים ק"ב ע"א ח' כקמ"א לימאן... וכו' דבר ע"א לא יאמר כ' וכו' דבר זה משולם... ודע כי בתבונה על ההוספה... לתמוה אמאי לא יאמר כ"י דבר זה דהכוספתא דעירובין אימא להדיא דבר זה כ"י... ועי' [א] ועי' יס"מ: ח תי"ח ס"ח... מקצתן מעשרין כו' מה שאין לו כהנה דכתיב בה מיהו כו' [ג] כוונתו יודי סי' ש"כ כלל הפוסקים יעידו ויעידו כי חלה ג"כ אין לה שיעור מדאורייתא אך מדרבנן ופי' ש"י סי' שלח ע"י פ"ב [אף] שרשי"ע שם פ"א שיהי דבריו ע"י מנוחה ע"י ועי' ס"ג ע"י ע"כ ועי' הו' וכו' ומה שפסקו שם יש ליישב כמ"ש חוסי' גיטין ע"א ד"ס דלמ"א ועי' חוסי' מנחות סי' ע"א ד"ס ועי' וכו' כ"מ מ"ו עי' יס"מ: דם ר"ח ושל... לטול את התלם כו' דכתיב בערתי הקודש מן הבית כו' עי' יס"מ:

מרבתי... ותמיהני דזו מדת כל אדם שלא לשקר... כל שכן בפסק דין שיתלה עלמו בזילין גדול ואולי השומעים יאמרו עליו מפני ששמעו שזה קבל כך... וממלא מכשול הרבים שאפשר שאין הדין כך... גם הראיה שהביא מאנשי חרן אינו ענין לנדון זה כלל והרמב"ם פי' ולא יתפאר בזה שלא ידע והוא אמרו על מה שלא שמע אומר לא שמעתי ע"כ... ועל זה ילמד רחמי"ל אנשי חרן באים בדרך ארץ הוא כך... ק"ו בעניני חכמה ותורה: ח גיפי עבירה... כלומר עבירות חלוקות... וכן לשום ז"ל לקרות עבירות חלוקות בשם גופות מחולקות כמו שהתראה צ"ל הר"ב ספ"ג דכריתות וכלפי שאמר בפורעניות מיני ולא סגי ליה במנינא דשבעה... אומר נמי בעבירות גופי... ולא סגי ליה במנינא דשבעה כך... כ"ל: מקצתן מעשרין וכו'... כבר כתבתי לעיל בפ"ק משנה ט"ו דבהרבה מקומות נקטי מעבר והוא שם לכלל המותרות... ודעת דרך חיים דמעשרין דוקא מעשרות... ואין התרומה בכלל דחטה אחת פוטרת כל הכרי... מש"כ בחלה דכתיב בה נתינה ע"ש... ולא משמע כן בגמ' ד[שבת פרק] כמה מדליקין [דף ל"ב ע"ב]: רעב... של בצורת באה... צ"ל שנהאמר ליה גם חוס יגזלו מימי שלג שאול חטאו (איוב כ"ד י"ט): בשביל דברים שלויי אחסם [על תרומות ומעשרות] צימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג צימות הגשמים: ושלא ליטול את החלה... כלומר חף שלא ליטול החלה... והא דכתב במד"ש דיש לומר דוקא חלה וטעמא דחמורא שכיון שהיה יכול ללוש פחות מכשיעור... ולא עשה כן... הרי זה כמבטל המלוה להכשיר... אבל תרומה ומעשרות אין אדם יכול לעשות באופן שיפטר עלמו מהן מן הדין... ע"כ... היינו מדרבנן דלילו מדאורייתא יכול להכניס דרך גגות וקרפופות שלא חייבוהו התורה אלא שיכניסו לבית דכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקדש מן הבית ושיכניסו דרך השער שנהאמר (ס"ט) ואכלו בשעריך... כמו שפסק הרמב"ם בריש פ"ד מהל' מעשר: [דברר בא לעולם על מיתות וכו'... עיין במשנה דלקמן ב"ה בארבעה פרקים וכו']:

על האמת... וחלופיהו בגולם: ח שבעה מיני פורעניות באין לעולם... על שבעה גופי עבירות... מקצתן מעשרין... ומקצתן אינן מעשרין... רעב של בצורת באה... מקצתן רעבים... ומקצתן שבעים... גמרו שלא לעשרת... רעב של מהומה ושל בצורת באה... ושלא ליטול את החלה... רעב של בליה באה... דבר בא לעולם... על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין... ועל פירות שביעית... הרב בא לעולם... על עניו הדין... ועל עוות הדין... ועל המורים בתורה שלא

לחזור... חלופיהו בגולם... הללו שפחמם הם בגולם: ח רעב של בצורת... הגשמים מועטים ומתוך כך השער מחיקר: רעב של בהומה... מפני הגייסות אין יכולין לחסוף התבואה: רעב של בליה... השמים ככרזל והארץ כנחוטה: שלא נמסרו לב"ד... שלא עשו בהן דין חורה: ועל פירות שביעית... שטובים בהן סחורה... ואין מהגין בהן קדושת שביעית: עניו הדין... ביודעים להיכן הדין נוטה ומעבדין ואין פוסקין אותו: עוות הדין... לטובה את החייב... ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה... לחזור

כ"ח

יבין תפארת ישראל בועז

אחריתא... וכו' בהך דלמרינן [יבמות ל"ד א'] דבעי בגמל מהגן והתקע ציבמחו... ונתפקרו בה המינים שצמנונו... אבל לא ילילו אלא הרשעים אורה של תורה... דהרי חזקין מהש"ס ה"ל דהוה מעבדי מאד למאן דבעי דבר שאיזי במילואות... רק גם הם לא רצה לידע הדין בהך נווה... רק רצה לידע אם ציאה קונה ציבמה אפילו בלא החנוון לשום ציאה בשולם: (ב) והר"ב כ' דה"ס דשפוסק הדין מסבירא לא יאמר כך שמעתי מרבי' ונתקפה עליו רחמי"ט... הרי ב"ל אסור לשקר... מ"ש כשפוסק דין... הרי אפשר שיש סתירה לסנתרו וממלא מכשיל הרבים... ע"כ... ולפע"ד ק' איפכא... דהרי התירו פרושים הדבר... והדרבה ועל לעשות כן... וכלארינן פסחים

באורי דר"א... הודע ולא בוש: ח שבעה כו'... אכלל כל והן חמשה כמ"ש בספרי סי' עקב ומהו חף: וגו' ונאמר שכן תרון אלו מה לטול חרב ומהי רעה ודבר חף כו' ומה כלן עשרה גשמים וגלות כו' חף כו'... נמלא למדים כל מקום שנאמר תרון חף כו' מירם כו' ע"ש: מקצתן כו'... כמ"ש (עמוס ד') והמערתו על עיר וגו': (א) אולי ז"ל ובגלל כן...

בתוך סדר דבריו דבר א' שאינו מבינו... גם לא שמע בה מרבתי האין יהי בו הדין... אינו משמיעו כדי שלא יתבייש... אלא לאומר דבר זה לא ידעתי בו ולא שמעתי בו האין הוא הדין (ב): (ג) ואינו בוש לומר טעיתי... ואינו מתעסק בפסולות וחרויות הכל להעמיד דעתו... והתבונן סדרי דברי התנא (א) קודם הדיבור... אינו מדבר בפני הגדול... (ב) באמת לו עדין דבור... אינו חבירו... (ג) כשסיים חבירו... אינו נכח להשיב... (ד) כשמתחיל הוא לדבר... שאל כענין וכו'... (ה) כשמאריך בזה שבו... אומר על ראשון וכו'... (ו) כשנזדמן ספק בדבריו... אומר לא שמעתי... (ז) כשסיים דבריו... ומביריו חולקין עליו... מודה על האמת: (א) ר"ל עבירות חלוקות: (ב) כולל כל המעשרות... שאין חוב מיתה בטעלן רק בטעלן לת"כ [רמב"ם פ"א מ"א הלכה כ' ודלא מ"ן מריס דפ"ד ב] ואם מקצתן נזכרין בהן ומקצתן אין נזכרין... או רעב וכו': (ג) צורה הוא לשון מניעה וביטור... ר"ל שיהמעטו הגשמים... חלקה ח' תמטר וגו'... ועי' מקצתן וכו': (ד) שכולן אינן מעשרין: (ה) מהומת נסיעת גייסות... ועי' מניעה הגשמים היו הרעבים יכולין ליסע למדינה אחרת ושלטין... ועי' שיבש הגייסות אין יכולין ליסע ממדינה למדינה ורעבו כולן מדה כמ"מ: (ו) שחמורה ממעשרות... שששהפרישות ואלתה חייבים מיתה... מיהו הכא מיירי שלא הפרישות: (ז) שמהמקמתן בחלפת רעב ומהיס הרבה: (ח) שמתים רבים מזלי שיהיו חוליים תחלה: (ט) ככל חייבי כרת... או מיתה צדי שמים... שחייב בה האוכל עבל לת"כ או עבל לתמ"ע... וכדומה: (ס) שדינן להפקירן... ומולא הפקירו... יעטשו מדה כמ"ל להפקיר חייבתם למלאך המשחית: (סא) חרב מלחמה: (סב) שידע להיכן הדין נוטה... ומעכב מלכסוף אהו: (סג) לטובה החייב ולחייב הזכאי:

לאכור את המותר. ולהסיר את האכור: **ח** שבועת שוא. לבטלה שלא לצורך: הלול השם. העובר עבירה צפרהסכא ביד רמה. אי נמי שכני אדם רואים ולומדים ממעשיו: ועל השמטת הארץ. שחורשים וזורעים בצביעות: מפני מעשר עני שבשלישית. שבמקום מעשר עני

שמפרישים בשאר שנים של שמטה. בשלישית ובששית מפרישין מעשר עני: גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה פרט ועוללות: **י** שלי שלי ושלך שלך. איני רוצה להטותך והלואי שלא חסכה אחי: ויש אומרים זו מדה סדום. קרוב הדבר לכא לזיז מדה סדום שמתוך שהוא רגיל בכך אפילו צדצר שחבירו נהנה והוא אינו חסר לא יראה להגות את חבירו וזו הייתה מדה סדום שהיו מתחזקים לכלות הרגל מצניטת ואל"פ שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום: שלי שלך ושלך שלי עם הארץ.

לחיה רעה באה לעולם. פ"י ענה י"ג א"כ: בארבעה פרקים הדבר מתרבה. פ"ה עמול פ"ה י"ד:

שנויי נוסחאות

ח גלות בא. בסדור עניו... באה. (עובדי) פ"י. במשכ"כ ליחא וכו' כגון וכן ליחא ככ"ק. שפיכת ככ"ק וכל הדפו"י שפיכות. ועל השמטת הארץ. כד"ג ובמשכ"כ עממחו ועל שפיכת: ככ"ק וכו': ועל השמטת הארץ. הדבר מתרבה. ככ"ק ובכ"י מת"י. מרובה. ובשביעית ובמנוח. ככ"ק בשביעית בסניט. (שבכ"ל שנה ושנה). כמח"י ליחא ובסמך האלה שבכל שנה ועי' בפ"י: ככ"ק ליחא למלך ושנה כלל ובסמך. (ובבב"ז) שביעית מפני פירות שביעית: כד"ג ובמח"י ליחא:

באורי הגר"א

ח חיה ק"י. כמ"ט שם ואם בללה אל הקרי בללה אלא כ"ו וכתוב והשלחתי בכס את היה הצדק וגו' וכתוב והללה ובהלול השם כתיב לא תהלו וגו': גלות כ"ו. כמ"ט בע"י כתיב ונחיה את וגו' והתקם וגו'. בגלוי עריות כתיב כי את כל גו' ולא תקרא וגו'. בשפיכות דמים כתיב ולא תחטפו את הארץ אשך אדם יוספס בה כהן: בהשמטת הארץ כתיב את תהלה הארץ וגו'. עין שם ככ"ג: בארבעה פרקים. בשנה שפיכות שביעית ובמחנות עניים גזל את העניים כמ"ט בשביעית

בזית ואין זרית אלא תורה וכתוב (ס) יען וזיטן במשפטי מאכור. גמרא דבמה מדליקין דף ל"ג: **ח** חיה רעה בלה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם. שנאלר (ס) ואם בללה לא חוסרו לי אל תקרי בללה אלא בללה [א"ש במשמע בין שוא בין

שקר] וכתוב [ס] והשלחתי בכס את היה השדה וגו' וכתוב בשבועת שקר (ס) י"ט) לא תשבנו בשמי לשקר והללה את שם אלתיך וצמילול השם כתיב (ס) כ"ג) ולא תחללו את שם קדשי. גמ' דבמה מדליקין [ס]: גלות בא לעולם על עבדי עבודה זרה וכו'. שפיכות דמים שנאמר (במדבר ל"ב) ולא תחטפו וגו' ולא תממוהו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה. ה' אתם מטמאים אותה אינכם יושבים בה. ואינו שוכן בתוכה. גלוי עריות שנאמר (ויקרא י"ח) כי את כל המועבות האל עשו אנשי הארץ וכתוב (ס) ותטמאה הארץ ואפקודונה עליה. וכתוב (ס) ולא תקיח הארץ אתכם בטמאת אותה. ובצבדוה זרה כתיב שם (טו)

וגמתי את פגריכם וגו'. וכתוב (ס) והטמאתי את מקדשיכם והתקם ארזה בגוים. בשמיטות ויבולות כתיב. (ס) אז תרלה הארץ את שבתיה כל ימי השמה וכתוב (ס) כל ימי השמה תצבות. גמרא דבמה מדליקין (ס): בארבעה פרקים הדבר מתרבה וכו'. שנאמר יקרה שיהיה דבר באלו הפרקים יתרבה אז בעון אלו לפי שיקרה בהם תמיד העון אלל קלה אכשים והנה הוא מדה כנגד מדה כי החסור חיות העני וגם חשב שכשיטן שיחסר לו להמו כשיחסרו לו חיו. לכך יחסרו חיו ותשאר תבואתו לחסרים. ומעתה לא קשיא על המצנה הקודמת כלום. מד"ש בשם הר"ם אלמנתינו: ובמוצאי שביעית. לפי שהשביעית היא עלמתי יש בה עון אשר הטא המסבב הדבר לכך מתרבה צמולאי שביעית מפי פירות שביעית כ"ג במד"ש. ואללי אינו דקדוק דהא כה"פ דכונה דתנן בשמיטת ולא סגי ליה והומיים נמי צמולאי שביעית: ובמוצאי החג. כי בחג כבר נשלם עסק האדמה. ומי נתנן אלו החקים נהגם. ומי שלא נהגם גזלם. הרמב"ם: **י** ארבע מדות בלחם האומר שלי שלי וכו'. לא בטחתי לדקא איירינן דהנהו מהניין לקמן מ"ג אלא בהנאה דעלמא: ושליך שלי עם הארץ. פי' הר"ב וזהו ישובה של הארץ ודוקא שהוא רוצה להנות מנכסו אחרים מדעתן. דאילו שלא מדעתן אל"פ שרונה גם להנחותם. הוא גזלן גמור ואין

זו מדה בינונית. ויש אומרים זו מדה סדום. שלי שלך ושליך שליך שריעתי. עם

בועז תפארת ישראל י"ב

להחיר האכור ולאכור המותר. וכל הנך עושין דמתני' ילפנין לכו מקראי (בשנת ד"ג): (ה) כילל שוא אי שקר: (ו) שטובר עבירה צפרהסכא בעיות ויד רמה. או שטובה דבר שהרואין יכולין לחשוב שטובה עבירה ואינו חושש [יומא דפי' א]: (ז) הוא הטוב היותר קשה שיוכל להשיג: להלאוהו, שיחרב הנקדש ושיגלו הבנים מעל שולחן אביהם, ויהיו למלך ולשנייה בקרב הארץ: (ח) שחלשו זרעו בצביעות: (ט) ר"ל הדבר הנ"ל כשנעשבים בו על מיתות של"ג לב"ד, או מתרבה צד' פרקים הללו אנב גררא, מדהחסירו חיות העניים שמחוייבין לפרנסן אז. משא"כ מעשר ראשון הרי יולא אדם גם כשיהנו לגוי עביר, נמלא שלא חסר חיותו של עני. וכ"ש מע"ש הרי נשאר לעמו, לכן לא נענשים עליהן במיתה. מיהו מדין בשאר המועשרות קדושה קלה להכי חשיבא להשתלם עונם המיוחד עליהן בקציעותה ולא מקפוי' א: (ע) בשנת ד' שבשמיטה: (פא) היא שנת השמיטה: (עב) היא שנה א' שבשמיטה: ומתתרבה צמולאי שביעית מיד, דהרי עונשו קביע וקימא [כמ"ח] להכי לא תאמר בשמיטת (עג) שחג הוא זמן החסיפה, שחייב ליהן לקט שכחה ופאה פרס ועוללות: (עד) לאו בלדקה קמייורי, שחייב בה. רק צמו"מ ובג"ח איב לרעהו בטרחת הגוף ובסיועות ממון, שלרוב יוכל להתגלל מלך הפועל או הפועל או מר הפועלה: (עה) אינו רוצה ליהנות מאחרים ולא ליהנות לאחרים: (עו) אינו לא חסיד ולא רשע: (עז) שאל"ג שמשווה רעהו לעמו, כמ"ט והלהנה לרעהו כמון, עכ"פ ע"י התנגות שלו, שהצטל האהבה בזמן אדם לחבירו, כבסדום שמשנו רגל אורחיה מזיניהן, אף שידעו שימדדו להם במזינתם כמדמה. וילאו מרעה

(פסחים ק"ב א') אם תרצה להחנק, תהלה באינן גדול. ואח"ל תהם ר"ז שיגמול לפני רב גדול ויאמר שמועותיו משמו כמ"ט רב"ש, תהם עכ"פ ק"ל הרי רב פסא אמר בשם רבא דהלכה כב"ה, אף דידע שלא אמר כן (בבב"ז דמ"ג ז'). וא"כ ק' לר"ב שכתב שאין זה מדת החס, וכ"כ לרמב"ם שכתב דליאסורא נמי איכא. אמנם ל"ל דב"ל ק"ל היכה היה רב פסא רשאי לעשות כן, הרי אמרינן (ברכות כ"ו ז') דכל האומר דבר בשם רבו מה שלא שמע ממנו, גורם לטכונה שהסולק מישראל. ואח"ל משום כיסופא שלא יתבייש על מה שעשה ואלו הדעות, שרי לעשות כן, דהרי גדול כבוד הנביות שדושה ל"ה שנתורה (בבב"ז דמ"ט ז'). עכ"פ ק"ל מהך דאפסיה ופדרוה קמיי דרב, ואמרו סברת קרנא סאילו אמרה שמואל (בבב"ז דמ"ד ז'). ואח"ל תהם רק לטעה עשו כן כדי לבחון מלתא דרבי בשם רבנן, מדהוה ס"ל דנהא הלכה כרבי (פסחים כ"ו א'). ואח"ל כיון דהזכיר שם רבנן, והרי רבי נמי בכלל רבנן, וכיון דקיי"ל כוהיה שרי לכתוהו כד', כדלשכתא: כמה זמנין דנקיט רבי גופיה מלהא דיומד בשם חכמים כי היכא דליקו כוהיה. עכ"פ ק"ל ממו"ח (תולין קי"א ז'), דשמואל אמר לר"ח מלתא בשם רב, ורב לא אמרה (עו"מ מ"ט עריות ס"ד י"ג). ונ"ל כיון דשיקר הטעם לראובן לומר כן, הוא משום דשמואל יש לפקסוק על דבר זה שאומר ונמלא מבה רבו (כמ"ט דבב"ז חמודות ברכות פ"ד אות כ"ד). אי"כ כשגור לו שהלכה ק, כרי לומר בשם רבו כדי ליתן חיוב להדבר. וב"ב באומר בשם א"ש גדול שאינו רבו ויש לו סוס נורד צבד, אפילו אין צבד לו סין הלכה, שרי דלע"ג דע"י אפסר שיפחת כבוד חבירו, והרי אסור להחכיד בקלון חבירו. אפ"ה רק בסך גרמא בעלמא הוא שרי. ודוק:

(* מיהו קשה איך תבי באומר שם מותקת וזה בלתי רבי אפ"ה. ב"ב. (בבב"ז תולין). ע"מ

בעשרה מאמרות פרק ה אבות

י שפי (שלך) ושלך
 שלך חסיד. כונה
 שלום ללא וליה נסבור
 (רפ"ז) וכן גורם רשב"ן
 בשם משניות מדויקת
 (עכו"ם) וכן י"ל כתיב
 שלי ושלך [שלך]. וכן
 שם נס"ך שלך ושלי
 שלי רש"י: י"א יצא
 שברו בהפסדו כו' יצא
 הפסדו כו'. ע"י רע"ג
 ד"ג איפסא וכו"ה נסדור
 עכו"ם: י"ב בתלמידים.
 במחזיקי בלתיים; כתיב
 בלתיים ל"פני חכמים.
 בדרך לשמוע. נסדור
 עכו"ם מהיר. ככל המנהג.
 כתיב וכו' וכו' מהיר ככל
 המנהג. ה"ם. כונה שלם
 וכו' וכו' וכו' וכו' זה חלק
 טוב. וע"י רמב"ם וכו':
 י"ג הרוצה שיתן ולא
 יב"ק רוצה... ואל וכו'
 רוצה גם כד"י וע"י נפ'
 מחזיקי לא יתן ולא
 כתיב אל יתן ואל:

באורי הגר"א

שלי שלך ושלך שלך חסיד.
 כתיב (ב כ ט"ז ב') (איוב
 א') וכן מרע וכן במחזיקי
 היה כו' (מגלה כ"ח ע"ה)
 שיהיו כו' שלי שלך ושלך
 כו'. שלם אהב בעל קרא
 רשע כתיב (איוב ג') שם
 רשעו חלו רגז וגו' אל
 הרהרתי את הבעל וכו' וכו'
 (קל"ז ב') כי כל יום
 מחלוצים וכעס עינו גם
 וכו': י"א קשה לבעוס וזה
 כו' כתיב (יהל"ג) חק האדם
 וכן חסד. (מיו"ט) לא
 החזיק לעד אפו כי חפץ
 חסד הוא הרי ששמים
 ממתת חסד. ואלתי (ורמ"ה
 ג') חסד אני לא חפץ פני
 כעס ולא אהור לעולם:
 כו' כתיב (מדרים כ"ז
 ג') כל הכועס אפילו שניה
 כו' שאלמר רשע כנובה אפו
 וגו' הרי כתיב רשע ונאלמר
 (עצום א') עברתו שמת
 נוח: י"ג יתן ויתנו כו'.
 כתיב (ב"ב ט' ע"ה) גדול
 המעשה כו' שאלמר והיה
 מעשה ה'דקה שלום וכו' וכו'
 (לכ"ט י') ורעו לכם
 לדקה וקרו לפי חסד.
 (משלי יד') דקה הרוחם
 גו' חסד וגו' וע"י כתיב
 כתיב (וי"ט ע"ב) לא יתן
 כו'. כתיב (ש"י ע"ה) כל
 הכועס כו' שאלמר עם
 לנפך בלעל וגו':

ואין לך רשע גדול מזה ולא דברו מו"ל אלא בדעות ולא דברו
 על הגנב והגזלן שהוא רשע מד"ש בשם הרמ"ה ז"ל: שלי
 שלך ושלך שלך חסיד. לא שמזכו כל אשר לו שהרי אמרו
 (כתובות 97 ב') המזכו אל יבזבו יותר מחומש שלא יבזבו יותר
 מדלי ויהיה הוא בהכרח מוטל על
 הבריות אלא במוהר כפי הרה"י
 חיריק. דרך חיים: י"א קשה לבעוס
 ועם לרעות חסיד. אבל שלא יבעוס
 כלל לא נמלא בשום דיעה כי מי לנו
 גדול בעטה ממרע"ה ונאלמר בן (במדבר
 ז"ה) ויקלוף משה על פקודי החיל.
 מד"ש. וגדולה מזו שמעו כל המורים
 (שם ב') אלא שלשם לא פירש ככתוב
 שבעס: נוח לבעוס וכו'. רשע. דאלמר
 מר (כתובות 97 כ"ט) לא תרחק ולא
 תחטא. רש"י. ודרך חיים מפרש כי
 הא דלמריין בפ"ג דלדריס (97 כ"ג)
 אמר רב נחמן כל אדם הכועס בידוע
 שגופתו מרובין שנאלמר (משלי כ"ט)
 איש חף יגרה מדון ובעל חמה רב
 פסע: י"ב זה חלק רע. פי' הר"ב
 לא שייך למתני חסיד או רשע. שאין
 זה דבר התלוי בצמירתו וכו'. ואל"פ
 שאפשר בס"ד לאקומי גרסוהו כשיראה

חטאו קודמת לחכמתו. כתיב במ"ט פ"ג. מי שלא הגיע
 לכלל מדה זו. אין ראוי להקרא רשע. כיון שחסרון
 ברייתו הביאו לידי כך: י"ג ארבע מדות בנותני לדיקה.
 דמתני' לעיל כמי לענין ספוק התלמידים נתינת כדפי' הר"ב.
 מד"ש. ודרך חיים כתב שהיתה ראויה לשנות מיד אחר שלי שלי
 וכו' אלא דהך דמהר לשמוע דמיה לה טפי. דצמרתו ויחיו הן
 יאל שכרו בהפסדו וכו': עינו רעה בשל אחרים. פי' הר"ב דידוע
 שהלדקה

ממש דהא איכא בזה מי שאינו נותן. וכן בסמוך בהלכות לבית המדרש היינו בהלכות ביה המדרש: עינו רעה בשל אחרים. וידוע שהלדקה מעשרת ואינו רוצה שאחרים יתעשרו. פי' אחר יש מי שחס על ממון קרוביו יותר מעל ממנו. ואל"פ שהוא

שנהגה ומהנה בשום. והוא יסובה של הארץ. אבל אינו יודע
 קרא לכתוב (משלי ט"ו) וסוגא מחטות יחיה. והוא לשון עם הארץ
 האמור בכל מקום שרואה בתקונה של הארץ אבל אין בו מנמה
 להבדיל בתקוין הראויין: שלי שלך ושלך שלך. מהנה את
 הבריות מנכסיו והוא אינו נהנה
 מאחרים: חסיד. שנושה לפני
 משורת הדין: י"א ה"ג נוח לבעוס
 ונוח לרצות יצא שברו בהפסדו
 קשה לבעוס וקשה לרצות יצא
 הפסדו בשברו. אדם כעוס מהר
 על כל דבר. אל"פ שהוא חוזר
 ומתראה מהרה. הפסדו מרובה משכרו.
 שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא
 עת לבעוס על כל דבר ודבר. אבל
 הקשה לבעוס. אל"פ שיש לו מדה
 רעה שהוא קשה לרעות. יאל הפסדו
 המוטע שהוא קשה לרעות ששכרו
 המרובה שהוא קשה לבעוס. ורוב
 מעשיו מתוקנים. ואות דגרסי איפכא.
 וגרסא זו נראית לי עיקר: י"ב מהר
 לשמוע ומהר לאבד יצא שברו
 בהפסדו. דלמחר שכוח מה שלומד
 מה הנאה יש במה שהוא מהר לשמוע.
 נמלא הפסדו גדול משכרו: קשה

לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. שמדה טובה
 שיש בו. יתירה על המדה הנפסדת. הואיל ומה ששמע
 אחר הקושי הוא אחר ואינו שוכח. ונפקא מנה שאם יש לפנינו
 שני תלמידים ואין לנו לספק מוזן אלא לאחד מהם. נקדים
 הקשה לאבד על המהר לשמוע: זה חלק רע. לא הוה
 שייך למתני הכא חסיד או רשע. שאין זה דבר התלוי בצמירתו
 של אדם. אלא חסרון שהיה בו מעיקר ברייתו: י"ג ארבע
 מדות בנותני צדקה. כלומר בנתינת הלדקה ולא בנותני לדיקה

ממש דהא איכא בזה מי שאינו נותן. וכן בסמוך בהלכות לבית המדרש היינו בהלכות ביה המדרש: עינו רעה בשל אחרים. וידוע שהלדקה מעשרת ואינו רוצה שאחרים יתעשרו. פי' אחר יש מי שחס על ממון קרוביו יותר מעל ממנו. ואל"פ שהוא

יבין תפארת ישראל יבין

אינו דומה שונה פרוק ק' פעמים לשוב פרוק ק"ח פעמים [מנייה
 ד"ט ב'] (צא שרווחו גדול מהפסדו, דעכ"פ בידו הוא לעיין בתחלה
 היטב עד שיבין הדבר, ואל"כ ישאר בזכרונו. וכו"מ שכתבין לאדם
 לספק מוזן רק לה' מכן, יקדים לפרנס השני יותר מהראשון,
 מדין זו הקוים יותר שיליית בלימודו: צב) ויקדים לפרנס זה לבי'
 הראשונים: צג) ר"ל בנתינת הלדקה. דהרי חשב גם שאינם נותנים.
 או כ"ל דכולהו בני דמהני' בנותני לדיקה מיירי, ויתן ולא יתן
 דנקט תנא, היינו שנותן לדיקה שהיה בלופן שמונה דעתו שהיה
 מה שרואה לעמוד, דכשתית לעיני בנינים יפוח [ב"ג ד"ע ב'] שעליו
 חלמר או הקרא לעיני וד' יענה, שהקב"ה מתאוה להפלת לדיקים.
 זהו שרואה שיתן לעמוד, והנוער בעיניו בנתינת צנת שנותן לו
 לדיקה, זה רוצה לבלי ליתן לו בעתיד, כי העני נמלא בעיניו עלמו
 ומחירא להבעו פעם שניה, וכשמזכו בעיניו אחרים או כשמודיע
 לערו לביים, עי"ז יוגרם שיתנו או לא יתנו לו אחרים: צד) ר"ל
 או שטעמו שעיניו לרה שילא על אחרים שם טוב שנוהגים גם הם
 לעניים, או שעיניו לרה שיהיה לעניים הרווחה יתירה. זהו עון
 פלילי: צה) ר"ל אינו חושש שילא על אחרים שם טוב. גם אינו
 חושש שיהיה לעניים הרווחה. אבל שיהיה להם הרווחה על ידו,
 בזה עינו לרה: צו) אל"פ שכבר נתן הוא, אל"פ ידבר עם
 אחרים שיתנו גם הם:

ע"מ שתוהר לי מכתך כשאלטרך לך: עט) ר"ל כך דרך רוב בני"א
 יושבי הארץ הפסוסים, ליישוב העולם. אבל מדה התורה היא
 לבלי להקפיד בכך: פ) שנושה לפניו משו"הו מותר משפטיו ומדוקק
 בחיוביו: פא) שמתאן לגנוול חסד בנופו וממונו לאחרים, וכשמאלטרך,
 רוצה שייטיבו אחרים עמו: פב) דודאי כשתזומן לו עובדיו אפי'
 ברעת אחרים, ג"כ אינו נמנע וכו"ש שלא יטיבו לאדם אפי' אם
 לא יפסיד עי"ז משלו דבר: פג) שעל כל דבר קטן יתקף. אבל
 כוח להפייס מאחרים או מעלמו: פד) הפסדו מרובה משכרו,
 שפי' קלות דעתו רוב מעשיו מקולקלין: פה) שאינו כועס רק
 כשרואה שהרעה שיעשה לו הלה גדולה, ולכן ג"כ אינו מהפייס לו
 מהר: פו) ר"ל נקי הוא מהפסדו שמוזק לגופו ונפשו ע"י הכעס.
 גם מה שפסיד ע"י שאינו מעביר על מדותיו, מהוה מעבדיו לו
 עי"ז על כל פשעיו [כ"ה י"ו א']. וכל זה הפסדו בעל במעשיו
 ברוב שכרו, מדאינו כיעס רק לפרקים רחוקים. וגם ע"י שדעתו
 מיושבת רוב מעשיו מתוקנים: פז) אבל שלא יבעס כלל, אלא
 בשום אדם: פח) כיון הוא אדם כוח להרשיע נגד ה' ובנ"א, מדין
 לו צי סבות גדולות לחטוא על ידיהן, דהיינו, קלות הדעת,
 ולעמוד על דעתו: פט) שתופס ומבין מהר מה שלומד, אבל טוב
 שוכרו מהר: צ) הפסדו מרובה משכרו. וכו"מ שדרך אדם כיה
 לתזור הדבר הרבה פעמים אם יראה להרוויח דבר בלימודו, וכמ"ס,

בעשרה מאמרות פרק ה אבות תוספת יום טוב קיב

מן ספוג שרוא סיפג את דבלי... פשוט עקב סיפגה מ"ח: מן כל אהבה שרוא הלורה כי מלא דני אלהי כנס פ"ח:

שנויי נוכחאות יך רבית הדרוש. כתיב בית... (עושה ואינו כו' עשה בידו). כתיב ליהלל בטעות; כתיב... שרוא ספוג. גוה בלם שפוג: שמוציאה את חיון כתיב שהיא סוציאה. ונפח שמוציאה כתיב נפח שהיא סוציאה. מן כתיב בלם בזה מכה וזה אחר המטה כל מחלקת כו' במלך אהבה גדול כתיב ובמחול ובמלך.

באורי הגר"א יך הולך כו' ר"ל הלימוד והמעשה הם שני דברים וכמ"ס בספרי פ' עקב כי הם שגור וגוי לעשות למד אדם תורה הכי פירו מזה למד עשה אין למעלה הימנה וכן עשה ולא למד לא למד ולא עשה כתיב בסוף תלויות (ק"א) ע"כ א"ח ע"ה אינן חיון שאלו כי על ארבות וגוי מלאתי לן תקום מן ההורה ואתם הדברים יוליא כו' מן ספוג כו' כתיב (מטי) נפת זה ופה כתיב בספרי פ' עקב. ונפת רעשה זה משך כל מר מהוק זה משמרת כתיב (רע"ה) שמים מר למחוק.

שהלדקה מעשרת וכו'. וכן פירש"י ומסיים ועינו רעה בשלו לפי שיש לו אצירות לב. ואינו דומה לעינו רעה בשל אחרים ע"כ. אלא כלומר כעין רעה דמתגי' י"ט שאינו מסתפק בשלו. ותומד כמה שראוי אל העני. וקשיא דל"כ רשע הוא שצובר על לא תאמץ את לבבך (דברים ט"ו) והפסד

ההכא איירינן בענין שאין מהכור לעני ונמלא שאינו מאמץ את לבבו מתה לעני די מחסורו ואילו לא היה מי שיתן היה הוא עתה ורעונו ליתן כשימלא עני שאין לו טוחנים ומכל מקום אצירות לב הוא. והשתא אתי ספיר דיתן ויתנו אחרים חסיד ומקשים שכן הוא מדת כל אדם שיתן ויתנו אחרים. אלא ההכא בעני שיש לו די מחסורו. אם לא היו טוחנים אלא האחרים ולא הוא. או שהיה הוא הנותן ולא האחרים והנה הוא רוצה שגם שיהיה יתנו הוא ואחרים כדי למלאות ספקו בשפע לאיש כזה ראוי להקרא חסיד כך כ"ל: יך ואינו עושה. ל' הר"ב ורואי סונה ולומד ולא מבין. יש לפרש דה"ק.

א"כ לומד ואינו מבין. ויש לפרש דה"ק ורואי סונה. ואינו לומד. ולא מבין. וכן יראה מלשון דכסיפא דכולה חדא מלתא ומכוס שאינו לומד לכך איש מבין ובמד"ס העתיק שאינו לומד ורואי מבין: הולך ועושה חסיד. שמשפיל עלמו ומראה כאלו הוא לרדף ליושבים בזה"מ מד"ס. ובזה הרמ"ה פי' שכל המטה מקו האמלעני כלפי הק"ה הטוב יותר ממדת הרעה נקרא חסיד. לא מפני שהוא חסיד במדה זו לבדה אלא לפי במדה זו מדת חסדות הוא שכל הגוהג מדה כזו. הוא מוכן למעלות ההסודות. ע"כ. וכך הם דברי הרמב"ם: מן ביושבים לפני חכמים. פי' הר"ב לפני חכמים: ספוג. למר הים. הרמב"ם: גפה. פירש הר"ב במסכת מנחות ספ"ו: מן תלויה בדבר. גרסת הר"ב בדבר טטל

ותן אינו רוצה שקרוביו יתנו שלא יאבדו את ממונם. והיינו עינו רעה בשל אחרים דומיא דעינו רעה בשלו דכסיפא: יך הולך ואינו עושה. הולך לכה"ל לשמוע ואינו שונה ולומד ולא מבין: עושה ואינו הולך. לומד וסונה בזית המדרש שבביתו: מן ביושבי לפני חכמים. לעיל בד' מדות בתלמידים. איירי בענין הזכרון והשכחה. והשתא מיירי בענין הסברה הישרה. וזכירת הדבר הלוקה מהבלתי לודק: ספוג. הוא סופג את המים. בין עטורים בין ללוים כדי יש מי שלבו רחב ומקבל כל מה שטומע ואין צו כח לברור האמת מן השקר: משפך. כלי שטוחנים ע"פ חבית או ע"פ הגוד כשרוים למלאותו יין או שמן: שמוכנים בזה ומוציא בזה. כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וקבלו ע"כ פולטו: משמרת. מוליא כל מה שטומע בזה"מ. וקולט דבר של בטלה: גפה. לאחר שמוציאים הסובין והמורסן מן הקמח הנטמן. וגשאר הקמח הדק עם הסולת הגס והוא החשוב. מעבירין

אתנו אדריכאי: (רשע"ה): יך ארבע מדות בהולכי לבית המדרש. הולך ואינו עושה. שבר הליכה בידוק. עושה ואינו הולך. שבר מעשה בידוק. הולך ועושה. לא הולך ולא עושה. רשע: מן ארבע מדות ביושבי לפני חכמים ספוג. ומשפך. משמרת. ונפה. ספוג. שהוא סופג את הכלים. משפך. שמוכנים בזה ומוציא בזה. משמרת. שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה. שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת. מן כל אהבה שהיא תלויה בדבר. במל דבר. במלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר. אינה במלה

אחרו בנפש דקה נואד ויורד ממנה כל אותו הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לבנה וגשאר הסולת הגס החשוב. וכן היו עושין למנחות. כך יש מי שיש צו כח לברור וללכדן שמועותיו. וקולט האמת מן השקר והבטל: מן כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל. שאינו מתקיים כשיבטל הדבר שהיה סבה לאותה אהבה. גם האהבה בטלה. וכל אהבה שאינה תלויה בדבר בטל אלא בדבר קיים. כגון אהבה הלדוקים והחכמים. אינה בטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סבה לאותה אהבה אינו בטל. כך אין האהבה בטלה

ההכא מיירי בענין הסברה הישרה וכו'. והיינו דהכא קתני יושבים לאחר שמוציאין הסובין וכו'. וכן היו עושים למנחות כמפורש

תפארת ישראל יבין

יצו מלת רוצה שנוכר צרישא אכולהו בני קאי. וה"ל ר"ל רוצה שלא יתן ושלח יתנו אחרים: צוח) מדרוא אביר, דבמה יתפרכו העניים: צט) ר"ל בעליה לבי' המד. א"נ שהולך לשם כתי' שלא לילך לעמיד, כדי שימלא מקום לגנות הלימוד בצ"המד. והוא המקום שלמדו לטעם בדרוש בתוכחות מוסר, האמונות והדעות וד"ה ואופן עשיית המלות. אבל א"ח לומר דאיירי הכא בתלמידים, דהרי כבר נקט להו בהבדל אחריתא ביושבי לפני חכמים: ק) לא שבמיד עובר על דבריהם, דל"כ רשע הוא. אלא ר"ל שאין כח בידו לכבוש יארו בשעת מעשה: קא) דע"כ נכסף לשמוע דברי אלהים חיים, ואולי באורך הזמן, יעשה שמיעתו בנפשו רועש שיכבש יארו, דתלמוד מביא ליה מעשה [כ"ג ד"ו א]: קב) שבוש יארו לעשות כפי המלוה בחורה וכו'. אבל חושב ש"ל לדברי החכמים ותוכחותיהם: קג) אבל עכ"פ הפסוד הרוחה הליכה, דאלו היה הולך היה עושה יותר, כמ"ס הולך את חכמים יתכס: קד) העפ"י שתלמודו בידו ויודע מה ראוי לעשות, ואלעפ"כ הולך לשמוע דברי מוסר, למען לחזק נפשו בדרך ה' (קה) שידוע שהוא חסר דעת ואלעפ"כ לא יאהב לך הוכח לו אל חכמים נא ילך [משלי ט"ו א]: קו) הם התלמידים הלומדין אלל הרב. וכאן לא מיירי מהשתבחות הזכרון, שכבר נשנה לעיל [מ"ב] רק מתקון וקלקול השכל: קו) [אוחס] בל"א: קח) משקן ללוים ועטורים מהוקים ומרים. ואין בכחו להויליא מנעמו רק ע"י שידקוהו. וגם אז לא יוליא הכל. ומה שיוליא יוליא פגום מעורב בטעם הספוג. וכך זה האדם כל מה שטומע מרבו, אומר עליו הן, ואין בכחו

בעשרה מאמרות פרקה אבות

יח כל המוכה את הרבים.
יחא פ"ז מוסבא יומא פ"ד:
וכל המרטיא את הרבים כו'
ספ"ה מ"ז ע"ה מביבין ק"ז
פ"ג [במסות ימים]:

שנינו נוסחאות

דנחמיה ברבר. כתיב
ונחמיו שהיא תלויה.
וכ"ה בנה שנה בר"י
השמע קה שהיה לפני
הסדר איוו ה"א
אהבה שאינה תלויה.
זו אהבת דוד כו' :
י"ן איוו (היא). במשכ"ב
ליא. (זו) מחלוקת הלל
ושמאי. כתיב. ושמאי
והלל וליא וכן לא נכח
ל: כפי מחו"ל מחלוקת
קרה (ובל עדה). כתיב
החלפתו של קרה וליא
וכ"ה כפ"י מחו"ל: י"ך על
ידו. בנה שנה לירו.

ראשון לציון

ב"ן ח"ש ד"ה ז"ן אהבת
אמנו וזמר לדוגמא בעלמא
נקטיה ולפיכך לא קשיא
רישא לסיפא פירוש דהא
השתא אמנו וזמר דבני
עבירה איסור אהוב הוי
וכסיפא משמע שאינה תלויה
בדבר כלל (ואסילי דבני
שמינו נו ענינה) דוקא אז
אינה בעילה לך כהב
לדוגמא בעלמא כלי לסימן
משה דאהבת אמנו היה
בשני ימים של חמר. ועל
דך ז' חנון נמי כתיב
הח"ט בסמוך ד"ה ז' ז'
מחלוקת כלל כו' :

באורי הגר"א

י"ן זו מחלוקת הלל ושמאי.
כתיב [קדושין ל"ג] (במהרה)
כ"ה) אז וזכ בסופה וגו':
י"ך בל המוכה כו'. כתיב
סוף יומא (פ"ז ע"ה) שנה'
(הכלים י"ז) כי לא תעווב
וגו' : ובל כו'. שחומר
אדם עווב וגו' :

בטל. בטל דבר וכו' : זו אהבת אמנו ותמר. לדוגמא בעלמא
נקטיה. ולפיכך ל"ק רישא לסיפא : י"ן זו מחלוקת הלל ושמאי.
לפי שהלמדיהם לא שמשו כל נרנן ומהם ואילך רצתה המחלוקת
בישראל לפיכך נקטיהו לדוגמא. ומש"ה נמי לא קשיא רישא
לסיפא : זו מחלוקת קרה וכל עדתו.

לא הזכיר לד השני של מחלוקת שהם
משה ואהרן כמו שזכר במחלוקת ראשונה
ב' הגדרים לפי שבכאן אינם שוים
שמה ואהרן כוונתם לשמים היתה.
ולא היתה בהם שום צנינה שלא
לש"ס. מד"ש בשם הר"י לירמא :
י"ך כל המוכה את הרבים חין הטא
בא על ידו. פירש הר"ב כדי שלא
יהא הוא צנינהם וכו' גמרא פרק
בתרא דיומא דף פ"ז ומפיק ליה שחומר
כי לא תעווב נפשי לשאול ולא תתן
חסדיך לראות שחת [הכלים ט"ז].
וג"ל דהכי דרשי לא תעווב נפשי לבא

לידי עבירה שאלך לי אל שאול לפי
שחת וחסדיך רבים [משמע] והם תלמידים שזו ע"י שיראוי בשחת
והם יהיו צנ"ע והיוו דכתיב לראות שלא יהיו אלא רואים ולא
באים. ושמעין נמי דדוקא כשהיו התלמידים רבים כדכתיב

חסדיך : ובל המחטיא את הרבים חין מספיקין בידו לעשות תשובה. פי' הר"ב שלא יהא הוא צנן עדין וכו' גמ' סס. ומפיק
ליה שחומר אדם עווב בדם נפש עד צור יעום אל יתמו צו [משני כ"ה י"ז] ואע"ג דבקרא משמע אפילו עווב נפש אחת.
אפי"ה חנן דדוקא המחטיא את הרבים לפי שמדה טובה מרובה ולא הילול אלא כשזכה את הרבים כ"ש מדת פורענות המעוטה
שלא תזיק. אלא"כ שהחטיא את הרבים כך נ"ל : אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כלומר חין מסייעין לו וכדכתיב אל יתמו צו.
משא"כ לשאר עוברי עבירה כשיחן אל לבו לשוב. ודאי דהוי בכלל בא לטהר מסייעין לו. אבל הרמב"ם פירש שימנעוהו
מן התשובה וכענין שחומר צפרעה ויחוק ה' את לב פרעה. ובפ"ח מהח' פרקים שהקדים למסכתא זו נתן טעם לדבר. שיש
חטא שראוי להעניש עליו עכ"פ ולפיכך ימנעוהו הש"י מהתשובה כדי שיבא עליו עונשו הראוי לו. וכן כתב ג"כ בחבורו פ"ז

בטלה : אהבת אמנו ותמר. מפני יפיה : אהבת דוד ויהונתן.
להשלים רצון קונס. לחמר לו יהונתן לדוד. אהבה שהיה למלך
על ישראל ואלי אהיה לך למשכה : י"ן כל בחלוקת שהיא לשם
שמים סופה להתקיים. כלומר שאנשי המחלוקת הריא מספיקימים

ואינם ארובין ממחלוקת הלל ושמאי
שלא אבדו. לא תלמידו צ"ס ולא תלמידו
צ"ה. אבל קידם ועדו אבדו. ואלי
שמעתי פירש סופה. תכליתה והמבוקש
מענינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים
התכלית והבוקש המבוקש מאותה מחלוקת
להשיג האמת. וזה מספיקים כמ"ס מתוך
הויכוח יתברר האמת. וכמו שכתבר
במחלוקת הלל ושמאי. שכלכה כצ"ה.
ומחלוקת שאינה לש"ס תכלית הנרלה
בה היא בקצת השררה ואהבת הנינוח
וזה הסוף אינו מספיקים. כמו שמנינו
במחלוקת קרה ועדו שהכלית וכוף
כוונתם היתה בקצת הכבוד והכבירה

חטא בא על ידו. כדי שלא יהא
בגן עדין : אין מספיקין בידו
לעשות תשובה. שלא יהא הוא צנ"ע ותלמידו צנינהם :

ויוכה
אין חטא בא על ידו. כדי שלא יהא
הוא צנינהם ותלמידו בגן עדין : אין מספיקין בידו
לעשות תשובה. שלא יהא הוא צנ"ע ותלמידו צנינהם :

י כ י תפארת ישראל י כ י

יתנו קיום וחיוק לא' מהסברות יותר מבתחלה : קבא) ר"ל אף
שרק כוונת אחת מן שלא לש"ס : קבב) ר"ל חין סוף המחלוקת
היהא מביאה קיום לסברה אותן שאין כוונתן לש"ס, שכיין שכוונה
הכח האמת או של צ' הכמות שלא לש"ס, א"כ יש לכל אחת תכלית
אחרת אשר ישדלו אחריה, וכל זמן שלא ישיגו התכלית הריא לא
ישקטו, ומלא שהמחלוקת לא חתן קיום לאחת מהסברות. ואל"ה
תאמר דאף גס אס ע"י מחלוקת חין אהבה ואחרת צנינה, ושל"ה
אס רק כל אחת מהכמות כוונתן קדושה, מיקרי מחלוקת לש"ס,
ועל זה תקשה הרי ע"י קטעוהם זע"ז יוגרם סיכוי כל אחד עומד
על דעתו, ואין סופה להתקיים, להכי קאמר הנא חיוו וכו' :
קבג) דאע"ג דמנינו מחלוקת רבות צנינהם צ"ס, אפי"ה היה אהבה
ואחרת צנינה [כינעות י"ד ב']. ולהכי, בלחמה או שבודו זל"ז כדאשכחן
בכמה דוכתי [פדיות פ"א מ"ג], או כסיבב הקצ"ה שיסכימו כולם
לדעת אחת, כמו שנעשה ההם ע"י בת קול, שיהיו כולם סוברים
כצ"ה [עירובין ד"ו ב']. ושמא תאמר דבאמירה תלוה אס רק אומר
שכוונתו לש"ס, אף דשבע הועצות בלבבו. להכי קאמר תו איזה
וכו'. [ולא קאמר חנא כ"ס וכו', דהיינו תלמידים. ה"ט משום דכסה
אפשר שהיה בהם מי שלא התכוון לש"ס [כנסודין דמ"ח ע"ב]:
קבד) שחומר כי כל העדה כולם קדושים ובהוכס ה' ומדעו תהנשכו
על קהל ה'. ואין לך צניעה המעוור העינים יותר מזה. אבל
פנימיות מחשבותיו היו סמאים, וסופו הוכיח על מחלתו, שלא חזר
מדעתו עד אשר יעו איתו במשאלת השמד מעל הארץ: קבה) שחומר
תורה ויראת ה' ומוסר, או שהנרימים לעשות מלוח : קבז) שימנעו
משמים מחטא, כדאמרין [כינעות דפ"ו] שלא יהא הוא צנינהם
ותלמידו צנ"ע : קבו) שמהיכה לעבירה, או שהנרימים צלופן
אחר לחטוא :

אדם לחכם, ולבעל מדות ישרות, ולנדיק, ג"כ מחשב תלויה בדבר,
דהרי כשיפסיק החכם מלעסוק בחכמה וכו' בטל דבר ותבטל האהבה.
מיהו שלא טענה לומר אהבת יראו ג"כ יחשב אינה תלויה בדבר
חלמעי, דהרי היופי של הנאהבת קשורה בצופה. להכי שאל החכם
איוו וכו' : קיו) דלא את תמר אהב רק את עלמו, עבור ההנאה
שהיה מלפני לעלמו ממנה, וההנאה היא היא הדבר החלמעי שבין
האובב לנאהב. ולכן כשהשקטו הנאהבו ממנה, כהיב וישנאה אמנו
וגו'. אולם שלא תקשה, א"כ היכן מנינו אהבה שבין אדם לחבירו
שלא היתה תלויה בדבר מה. שא"א שחגל ותחבטל מהנאהב.
ואהבה אב לכן אינה מקרעת, דאינה רק אהבת עלמו, מדוהא על"ס
מעלמיו ובשר מבשרו, והר"ז כמו שיהאב אדם לידו ורגלו שאינו
מהרהו לכנותה אהבה, על זה משיב ההנא שכבר מנינו דוגמאה
בעולם, ושאינה וכו' : קיח) שלא היה תלויה בשום דבר בעולם,
והיתה גדולה במדתה כאהבת אב לבן שא"א שהחבטל, אפילו כשלא
יתנהב הבן כשורה, וכמ"ס דהמע"ה להטו לי לנער לאבשלים, וכ"כ
יהונתן אף ששמע אח"כ שיקח ממנו מלכותו, אפי"ה לא זו מחבתו
לו, שחומר כ"פ נפשו בסכנה עבורו [ומנינו דוגמאה בעולם ונקראת
וימחשבהשמיט לינעט בליא, דב' בליא אף שלא הכירו זא"ז משום, חיקף
כשיראו זא"ז אהבו זל"ז נלי עס. יש לזה טעם נעלם] : קיט) ר"ל כל
כנסיה שנחלקו יידיה דעשות, וכוונת כל הדעות לש"ס : קכ) לעיל
פ"ד משנה ו"א קאמר כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים,
וקאמר הכא שאף במחלוקת הוא כן דסוף המחלוקת להביא קיום
להנכסיה, שע"י שהשדלויה כולם הוא רק אחר תכלית א', רק
שלא יכירוהו הכל עדין היעב, אולם ע"י תלויה הדעות והפלוסופים
שהיה צנינה, והכרעת הסברות לבחן ולכאף, יודקק ויתברר האמת
לעני כולן ברור כשמם או שישבצו משמים עד שידו כולם, ועי"ז

אחר לחטוא :

בעשרה מאמרות פרקה אבות

תוספת יום טוב קין

וויכח את הרבים. שלמד תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ומשפטיו עם ישראל הוא עשאו: אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מדלל קאמר על חטאת ירבעם וישראל ש"מ שהכל תלוי בירבעם: י"מ תתלמידיו של

מהל' תשובה והביא כליות מן הכתובים: י"מ ונפש רחבה. פירש הר"ב שחס לא היה רב התאוה לא היה יושן וכו' שמנות בני אדם אינם רק לפי דעתם כי העושים לא יעו ברע אבל יזכרו ממנו והכתוב אומר (במדבר ל"א) הן הנה היו לבני ישראל

ירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל.

שנתי נוסחאות זכות הרבים. נבייק וכו'. תלוי בו. נבייק וכו'. תלוי בו. נבייק וכו'. תלוי בו. נבייק וכו'. תלוי בו.

לעשות תשובה(ה). משה זכה וויכח את הרבים זכות הרבים תלוי בוקבם). שנאמר (דברים ל"ג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל(ל). ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בוקבם) שנאמר (מלכים א' טו) על המאות ירבעם (בן נבט) אשר חטא ואשר החטיא את ישראל(ל); י"מ כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו(ל). ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע(ל). עין טובה(ל) ורוח גבוהה(ל) ונפש רחבה(ל) של בלעם אבינו. עין רעה(ל) ורוח גבוהה(ל) ונפש רחבה(ל) של תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא(מ) שנאמר(משלי ח') להנהייל אוהבי ישקם(מ) ואוצרותיהם(מ) אמלא. אבל תלמידיו של רחבה. שחס לא היה רב התאוה לא היה יושן וכו' שמנות בני אדם אינם רק לפי דעתם כי העושים לא יעו ברע אבל יזכרו ממנו והכתוב אומר (במדבר ל"א) הן הנה היו לבני ישראל

זכר בלעם. הרמז"ם: אוכלין בעוה"ז. זה ע"ד יגיע כפיך כי תאכל חסרין בעוה"ז כדפירש רש"י ברפ"ד דלפת"ה הרי כמה מהלמדיו כל אברהם אבינו ע"ה הרעבים ולמאס בעוה"ז. אלא לפי שהם מהתפקין ואינם נלכדים לבכיות. וקראו אוכלי עוה"ז. ועי"ל שזורת הדין הוא אומר אבל אל דעת ה' ולו נתקנו עלילות להנהיילו יותר בעוה"ז: להנהייל אוהביש. פירש הר"ב בעוה"ז. ועיין בסוף

עין טובה(ל) ורוח גבוהה(ל) ונפש רחבה(ל) של אברהם אבינו. עין רעה(ל) ורוח גבוהה(ל) ונפש רחבה(ל) של תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא(מ) שנאמר(משלי ח') להנהייל אוהבי ישקם(מ) ואוצרותיהם(מ) אמלא. אבל תלמידיו של רחבה. שחס לא היה רב התאוה לא היה יושן וכו' שמנות בני אדם אינם רק לפי דעתם כי העושים לא יעו ברע אבל יזכרו ממנו והכתוב אומר (במדבר ל"א) הן הנה היו לבני ישראל

ירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל.

ירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל.

ירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל.

ירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל.

ירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל. וירבעם חטא והחטיא את ישראל.

לוצע אברהם זייטנים , רחמיים . וגומלי חסדים . כן יהי רצון
שתבנה עירך וכו' : כא בן חמש שנים למקרא . מעלה ילפינן
דכתיב ויקרא י"ט שלש שנים יהיה לכם ערלים וכו' וזכונה הרביעית
יהיה כל פרוי קודם הלולים . שאזיו מלמדו לורת האותיות

והיכר הנקודות . וזכונה החמישית
האכלו את פרוי להוסיף לכם שבואתו
מזאן ואילך ספו ליה כחורף : בן
עשר למשנה . שלמד מקרא חמש
שנים וחמש שנים משנה וחמש שנים גמ'
דחמר מר [מולין כ"ד ע"א] כל תלמיד
שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים .
שוב אינו רואה דכתיב (במדבר ח') זאת
אשר ללוים מן חמם ועשרים שנה
ומעלה יבא לנצח נצח שכל ולומר

הלכות עבודה חמש שנים . וכן שלשים עובד : בן שלש עשרה
רמזות . דכתיב (שם ה') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגבי
שכס כתיב (בראשית ל"ד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה
איש חרבו ולוי באותו פרק בן שלשה עשר שנה היה וקרי ליה
איש : בן שמונה עשרה לחופה . י"ט אדם כתובים בפרשת
בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את
הללע חד לגופיה פשו ליה י"ח לדרשא : בן עשרים לרדוף .
אחר מזונותיו לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד
בנים לרין הוא לחזור ולבקש אחר מזונות . פי' אחר בן עשרים
לרדוף איתו מן הבמים ולהענישו על מעשיו שאין צ"ד של מעלה
מענישין פחות מכן עשרים : בן שלשים לבח . שהלויים היו
מקימין את המשכן ומפרקין וטוענין את העגלות ונשאין בכתף
מזן שלשים שנה ומעלה : בן ארבעים לבינה . שלאחר ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר . אמר להם משה (דברים כ"ט) ולא
נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום
זהו : בן חמשים לעצה . שאמר צלויים (במדבר ח') ומזן
חמשים שנה ישיב מנצח העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את
אחיו וגו' ומתו הסיכות שיתן להם ענה : בן ששים לזקנה .
דכתיב תבא בכלת אחי קבר בכל"ח בנימטריא ששים : בן
שבעים לשיבה . דכתיב דוד (ד"ה א' כ"ט) וימת בשיבה טובה .
וימי

דעבודה וזה דף ה' [ע"ב] . וק' דזו אינה ראייה מאנשי מדבר
ארבעים שנה הרבה . וי"ל דדייקין מדלכולם היה מדבר ואף
לפס לכולם דלמקלתם והם שהיו גדולים בשעת מ"ת כבר נתן
דהא מיניה ילפינן שרין גר טבילה כמ"ש בספ"ח דפסחים וכל גר
קטן שטולד דמי : בן ששים לזקנה . פי' הר"ב דכתיב [חוב

ספר שמואל : כא הוא היה אומר בן חמש וכו' וגו' ל"ג .
וכתב במד"ש בשם הר"ב בר שלמה ו"ל שאין אלו דברי ר' יהודה
בן תימא . וגם אינה מסדר מסכתא זו . אלא שהכחיס הסמיכות
והוסיפוס כאן . ודברי שמואל הקטן הם . ויש טעמאות שכתוב
כאן שמואל הקטן אומר בנפול אויבך
אל תעמח וכו' . ע"כ . וזרים מתני'
דלקמן כתב ד"ס גורסין משנה זו
באחרונה ולא נהירא דאין לומר שהיה
סיוס המסכתא במת וזטל מן
העולם כי מליטו שהקפיד התנא ע"ז
כמו שאמרו (גלים פרק ג') השריך כלים
וכו' ויאלצת בטהרה ע"כ . ורואה יותר
קרובה מ"ש הר"ב בסוף מ"ק . ובסוף
מסכת ידים משום אל תעמוד בדבר

רע : בן עשר למשנה . כתב הר"ב דלומר מר כל תלמיד וכו'
דכתיב זאת אשר ללוים וגו' וכתוב אחר אומר מן שלשים
וגו' הא כיצד בן כ"ה וכו' . רש"י : בן י"ג למאות . פי'
הר"ב דכתיב איש וגו' וזכי שכס כתיב וכו' איש חרבו .
ולוי באותו פרק בן י"ג שנה היה . כשתחשוב י"ג שנה ששנה
יעקב עם לבן אחר שנשא את לאה וילדה לו אחר ב' שנים
בקירוב שעלו בהריון לשלשת האחים ראוין שמעון ולוי לחשבון
שבעה חדשים לכל אחד נמלא לוי בן י"א שנה כשילאו משם
הוסיף עליהם ו' חדשים ששנה בדרך וי"ח חדשים ששנה בסוכות
קיץ וחורף וקץ שהם ב' שנים הרי לוי בן י"ג שנים בלכתם
לשכס . ונקרא איש . רש"י . ואלא דייק בפ"י החומש פ' וישב בפסוק
ויתאבל על צנו ימים רבים שפירש ו' חדשים בבית אל שהוא אחר
מעשה שכס . [ועיין רפ"ב דזבחים] : בן י"ח לחופה . לשון הר"ב י"ט
אדם כתובים מן ויאמר וכו' עד ויבן ה' אלהים את הללע עמדתו
למנין וחשבתי גם שיהיה דכתיבי ביה קרא דויבן . ולא מלאחתי
בין מלס כי אם י"ז ובפירש"י ד"ח פטמים כתיב אדם מבראשית
עד כי מאיש לוקחה זאת . ע"כ . וי"ל דאיש נמי מן המנין :
בן כ' לרדוף . בפ"י אחר שכתב הר"ב שאין צ"ד של מעלה
מענישין פחות מכן כ' . במדרש רבה פרשת קרח וכו' מדאשכחן
במתי מדבר שלא נעמדו בפחות מכן כ' : בן מ' לבינה . פי'
הר"ב שלאחר מ' שנה שהיו ישראל במדבר וכו' . גמרא . בפ"ק

באור הגר"א
כא בן עשר כ"ה . בן ע"ז
כ"ה . כ"ה פס"ק דהולין כ"ד
א' ומכן חמש ועשרים וגו' :
בן שלש עשרה כ"ה :
כתיב בעושינו כתיב מלות
ולא קטן וי"ג . נקרא איש
שאמר (בראשית ל"ד) ויקחו
שמעון ולוי איש וגו' וי"ג
שנה שהיה יעקב אל לבן
אחר כשאלין אל ג' עונות
אל כל א' מן החדשים נגד
זה שהם ח"י החדשים בדרך
נמ"ס בספ"ק דמגילה :
בן כ' ט"ו . כמ"ס (במדבר
א') מן עשרים ומעלה כל
יולא נכח וגו' בן שלשים .
כ"ח שלשים (שם ו') מן
שלשים : בן ארבעים כו' .
זכר לזכר (מעלי ב') א"ס .
לבינה תקרא : בן חמשים .
כו' . כמ"ס ברט"ב דהגיגה
(י"ד א') ער חמשים וגו' :
בן ששים כו' . כמ"ס (שמואל
א') ב' ואלא יהיה זקן וגו'
והיו פחות מסיכ"ס בסוף
מ"ק (כ"ה א') תבא בכלת
וגו' ואלעזר שנה מק' וגו'

כא בן חמש שנים
למקרא . מנחות פ"ט
קראו פתח י"ד : בן עשר
למשנה . פי' חמ"ס כבמות
כי פ"ה ד"ס שיהא : בן שלשים
לכח . נפדיל נמ"ס : בן
שבעים לשיבה בן שבתים
לגבורה . ט"ק כ"ה ע"ה

שנינו נוסחאות
כא כפי"ק ליהא לכל
המטה ופי' תי"ט . הריא
היה אומר כו' . במחז'
שנואל הקטן אומר
בן חמש כו' וע"י לעיל
וכהו"ס כאן .

תוספות חדשים
כא בחי"ס ד"ה בן
י"ג כו' רש"י . ובהש"ס
הר"ב ריש כלל ע"ז ובאל
היין לנו דגן י"ג שנים ויום
א' היו כל עונשין והסיב
דכח כלכס למשה נביא
והוא ככלל אמרס י"ג
לפירוין תינין הלכה
למשה מסיני וכן היתה דעת
שלש שנים ויום א' ביהמה
זיהא :

ראשון לציון
הח"ט ואמרו ששנים דגמ'
עיין יסל"מ : כא ברע"ב
ד"ה בן ארבעים לבינה
כו' אמר להם ושה ולא
נתן ה' לכם לב לדעת כו'
עיין עבודה זרה ט"ו :
ח"ס ד"ה בן שלשה עשרה
למנות כו' הרי לוי בן י"ג
שנים בלכתם לבגס ומקרא
איש רש"י ועיין רש"י מר
כ"ט ע"ב ד"ה ור"י ברבי
יהודה כו' דכתיב כו' איש
חרבו וגמיי שמעון ולוי
נכחו שעתה בני י"ג שנה
היו והרבה לחבוב י"א
ויחשוב עד כאן . ועיין
יסל"מ : שם ד"ה בן
עשרים לרדוף כו' וי"ל
מדאשכחן במתי מדבר שלא
נעמדו כו' . עיין יסל"מ :

באור הגר"א
כא בן עשר כ"ה . בן ע"ז
כ"ה . כ"ה פס"ק דהולין כ"ד
א' ומכן חמש ועשרים וגו' :
בן שלש עשרה כ"ה :
כתיב בעושינו כתיב מלות
ולא קטן וי"ג . נקרא איש
שאמר (בראשית ל"ד) ויקחו
שמעון ולוי איש וגו' וי"ג
שנה שהיה יעקב אל לבן
אחר כשאלין אל ג' עונות
אל כל א' מן החדשים נגד
זה שהם ח"י החדשים בדרך
נמ"ס בספ"ק דמגילה :
בן כ' ט"ו . כמ"ס (במדבר
א') מן עשרים ומעלה כל
יולא נכח וגו' בן שלשים .
כ"ח שלשים (שם ו') מן
שלשים : בן ארבעים כו' .
זכר לזכר (מעלי ב') א"ס .
לבינה תקרא : בן חמשים .
כו' . כמ"ס ברט"ב דהגיגה
(י"ד א') ער חמשים וגו' :
בן ששים כו' . כמ"ס (שמואל
א') ב' ואלא יהיה זקן וגו'
והיו פחות מסיכ"ס בסוף
מ"ק (כ"ה א') תבא בכלת
וגו' ואלעזר שנה מק' וגו'

תפארת ישראל יבין

קסג) אז ראוי שיבא אשה , מדכבר הקין אז ילדו : קסד) לטרוח
אחר מזונותיו . וגם ללאח למחמת ישראל . אולם חייב גם לרדוף
אז ביותר אחר מלות , דכב"ד של מעלה אין מענישין בפחות מכן
עשרים [ב"ב פרשת קרח ויוטומי מנהדרין פ"א ה"ס , ובגמ' פ"ט ב'] :
קסה) כבר נהבשל כוח שבגטו בכל האפשרי : קסו) כבר נהבשל
כח שכלו להבין דבר מתוך דבר : קסז) בכל עולה יש ב' דרכים . וכן
ג' כבר יוכל לשקול המובחר מצ' הדרכים : קסח) ובישישים חכמה ,
שכבר יודע להטעים חכמתו בדברי טעם ובעל טוב , ומתקיים לכל
טועמם כאוכל נעבים בצלות ושותה יין יסן : קסח) שחייב לקום

חולפא יסני . וה"נ אמרינן [גינה דכ"ה ב'] דישאל עינין בעצבון .
להכי קאמר יה"ר שתבנה אתה עירך בחסדך , ולא ע"י חליפותא של
העוי פנים . וגם מן חלק העוזה שבו , ותסייענו שכתמם זה רק
במורחק , ובהרא דמנין [כ"ב ק"א א'] ילדות יתה צי והעושי פני
בנתן הסבלי . אבל בדברים אחרים לא יסיר מפנינו הבוסת פנים ,
שהוא א' מסמני ישראל , שהם זייטנים , רחמיים , ג"ח [יעומ ע"ט
א'] : קנג) כבר התחיל מקרא : קס) כבר התחיל המשנה בלי קושיא
ותירין לבלי להלכות שכלו הרך : קסא) חייב בקן הלמ"ס [תשובה
הר"ש כלל ע"ז] . קסב) כבר מוכשר הוא בשכלו להעמיק בדיוני :

תוספות רע"ק

וכו' ובבית אל עשה ו' חרש , וא"כ ארבעה פירש"י דהבא חסרה שהוא נגד
הסוגיא הנ"ל . וכן השיג בספר לב שלם מהלכות אישות פ"ב ה"י : [אות ו]
בחוס' חדשים . שיעורין הציצין הלכה למשה סיני וע"י בתשובת זכרון יוסף
סימן

[אות יא] כמשנה בן שמינה עשרה היינו מתחלת י"ח : [אות יב]
הוי"ס ד"ה בן י"ג . ולא דייק בשי' החומש פ' וישב . זה תבוא דהא להדיא
איתא ספ"ק דמגילה יצא סארם נהריים ובא לו לטובות ועשה שם י"ח חרש
וגו' כעלום גדיש נעמו אלמא בן פ' סוף נעמו : בן ששים כו' . כמ"ס דוד

בעשרה מאמרות פרק ה אבות

חפך בה והפך בה... מל

שנויי גוהראות ועברובטל... חבב המכנס

ה' כ"ו סבל כלכל אל קבר... דבית שמושי

בן שמונים לגבורה... בן שמונים

בשם החסיד ז"ל הקשה על זה שהל"ל לשוחה... רקבר נקרא שוחה

בשם החסיד ז"ל הקשה על זה שהל"ל לשוחה... רקבר נקרא שוחה

תוספת חדשים... חבב ברע"ב ד"ה ובינה

התוספת רעק"א... חסידו [אבות ד']

תפארת ישראל

חומר לך זה תחזי... ר"ל התחמם אז בכח צינתך

יבין

בפניו [קע] דכבר התגברו בו כחות הנפש... שחלשו

יבין

בפניו [קע] דכבר התגברו בו כחות הנפש... שחלשו